

TC.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL 1. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ
KARAKTERLERİ NİTELEYEN DEĞERLERİN
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Pınar İNCEKAN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

TEMMUZ 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Değerlerin İncelenmesi” adlı **Yüksek Lisans** tezindeki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Pınar İNCEKAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Temel Eğitim
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Karakterleri
Niteleyen Değerlerin İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 110 sayfalık kısmına ilişkin 28/06/2024 tarihinde IThenticate/Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %9' dur.

Filtrelemeye alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 27/08/2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin Yılmaz

Öğrenci: Pınar İNCEKAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Değerlerin İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Pınar İNCEKAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ danışmanlığında **Pınar İNCEKAN** tarafından hazırlanan “**İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Değerlerin İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Sınıf Eğitimi** Dalı’nda **Yüksek Lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

05/07/2024

JÜRİ:

Danışman : **Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Bayram POLAT** (İmza)

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Ömer DEMİRCİ** (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, Türk Milli Eğitim Sisteminin temel değerlerinin, ders kitabındaki karakterlere nasıl yansıtıldığını belirlemek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, karakterlerin Türk Milli Eğitim Programı'nda belirtilen kök değerlerle uyumlu olup olmadıkları incelenmiştir.

Tez sürecinde, karakterlerin temsil ettikleri değerlerin belirlenmesi için nitel bir araştırma yöntemi olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın bilimsel ve tekniksel yönü, elde edilen verilerin titizlikle analiz edilmesi ve değerlendirilmesi üzerine kuruludur. Özellikle, ders kitabındaki karakterlerin taşıdığı değerlerin, eğitim sistemimizin hedefleriyle ne ölçüde örtüştüğü üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma, eğitim alanında değer eğitiminin önemini vurgulamakta ve bu konuda yapılacak olan gelecek araştırmalar için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Aynı zamanda, eğitim materyallerinin hazırlanmasında dikkate alınması gereken unsurlar hakkında öneriler sunmaktadır.

Tez çalışmam süresince bana destek olan başta danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin Yılmaz olmak üzere, tüm hocalarıma ve beni destekleyen ve üzerimde büyük emekleri olan annem Hakime İncekan ve babam Memet Halis İncekan'a, yine beni destekleyen ve ümitsizliğe düştüğümde beni motive eden ablam Sevim İncekan'a ve kardeşlerim Özlem İncekan ve de Neslihan İncekan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onların katkıları olmasaydı, bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı.

Bu çalışmanın, eğitim alanına ve değer eğitimi konusuna katkı sağlaması dileğiyle...

Pınar İNCEKAN, Erzurum, 2024

İLKOKUL 1. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELEYEN DEĞERLERİN İNCELENMESİ

Pınar İNCEKAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesidir. Bu amaçla araştırmada, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen karakterleri niteleyen değerler; “karakterizasyon özellikleri, Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçları ve 1. sınıf Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler ve de bu kök değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışlar” esas alınarak incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri kaynağı olarak Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul ettiği 1. sınıf Türkçe ders kitabı kullanılmıştır. Daha sonra bu karakterlerin taşıdığı değer veya değerler 1. sınıf Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler esas alınarak belirlenmiştir. Bazı karakterlerin 10 kök değer dışında taşıdığı “diğer değerler” tespit edilmiştir. Kitapta karakterleri niteleyen on üç tane değere rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Türkçe Ders Kitapları, Kök Değerler, Karakterizasyon ve Değerler

AN ANALYSIS OF THE VALUES CHARACTERIZING THE CHARACTERS IN THE PRIMARY SCHOOL 1ST GRADE TURKISH TEXTBOOK

Pınar İNCEKAN

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, July 2024

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Nusrettin YILMAZ

ABSTRACT

This research examines the values characterizing the characters in the first-grade Turkish language textbook. In line with this aim, the values that characterize the characters in the first-grade Turkish language textbook are analyzed based on "characterization features, the objectives of the Turkish National Education System, and the core values in the first-grade Turkish language curriculum, as well as certain attitudes and behaviors associated with these core values." The document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. The first-grade Turkish language textbook, accepted as a textbook for five years by the decision No. 78 of the Board of Education and Discipline of the Ministry of National Education on May 28, 2018, was used as the data source. Subsequently, the values or value(s) carried by these characters were determined based on the core values in the first-grade Turkish language curriculum. "Other values" carried by some characters outside the ten core values were identified. Thirteen values characterizing the characters in the book were found.

Keywords: Values Education, Turkish Language Textbooks, Root Values, Characterization and Values

İÇİNDEKİLER

İLKOKUL 1. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELEYEN DEĞERLERİN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xv
TABLolar LİSTESİ	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Değer ve Değerler Eğitimi.....	7
1.2. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	9
1.2.1. Telkin Yaklaşımı	9
1.2.2. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı.....	10
1.2.3. Değer Açıklama Yaklaşımı	11
1.2.4. Değer Analizi Yaklaşımı	12
1.2.5. Eylemsel Öğrenme Yaklaşımı	13
1.3. Değerlerin Sınıflandırılması	14
1.3.1. Spranger'in Değer Sınıflandırması.....	14
1.3.2. Ülken'in Değer Sınıflandırması.....	14

1.3.3. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	15
1.3.4. Nelson'un Değer Sınıflandırması	16
1.3.5. Mengüşoğlu'nun Değer Sınıflandırması	16
1.3.6. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	17
1.4. Türk Milli Eğitim Sistemi ve Değerler Eğitimi.....	18
1.5. Milli Eğitim Öğretim Programı ve İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Açısından Değerler Eğitimi	20
1.6. İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ve Değerler Eğitimi	22
1.7. Karakter ve Karakterizasyon Kavramları	25
1.8. Çalışmaya Konu Olan Değerler.....	31
1.8.1. Bir Değer Olarak Adalet.....	31
1.8.2. Bir Değer Olarak Dostluk.....	33
1.8.3. Bir Değer Olarak Dürüstlük	34
1.8.4. Bir Değer Olarak Özdenetim.....	35
1.8.5. Bir Değer Olarak Sabır	36
1.8.6. Bir Değer Olarak Saygı	37
1.8.7. Bir Değer Olarak Sevgi	38
1.8.8. Bir Değer Olarak Sorumluluk	39
1.8.9. Bir Değer Olarak Vatanseverlik	40
1.8.10. Bir Değer Olarak Yardımseverlik.....	41
1.9. İlgili Çalışmalar	42

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	47
2.2. Araştırmanın Veri Toplam Tekniği ve Veri Toplama Aracı	47

2.3. Verilerin Analizi	48
2.4. Verilerin Güvenirliği	48
2.5. Araştırmanın Veri Toplama Kaynağı	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Birinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Değerler.....	50
3.1.1. Karakterleri Niteleyen Adalet Değerıyla İlgili Bulgular.....	50
3.1.1.1. Ayı Karakterini Niteleyen Adalet Değerı.....	50
3.1.2. Karakterleri Niteleyen Dostluk Değerıyla İlgili Bulgular.....	51
3.1.2.1. Kirpi, Karakulak ve Tomurcuk Karakterlerini Niteleyen Dostluk Değerı	51
3.1.2.2. Ayı Karakterini Niteleyen Dostluk Değerı.....	51
3.1.2.3. Erhan, Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Dostluk Değerı	52
3.1.2.4. Düşman Askerleri Karakterini Niteleyen Dostluk Değerı	52
3.1.3. Karakterleri Niteleyen Dürüstlük Değerıyla İlgili Bulgular	53
3.1.3.1. Ayı Karakterini Niteleyen Dürüstlük Değerı	53
3.1.4. Karakterleri Niteleyen Özdenetim Değerıyla İlgili Bulgular.....	54
3.1.4.1. Öğrenci Karakterini Niteleyen Özdenetim Değerı.....	54
3.1.4.2. Kirpi Karakterini Niteleyen Özdenetim Değerı	54
3.1.4.3. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değerı.....	54
3.1.4.4. İki Çocuk Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değerı.....	55
3.1.4.5. Güneş Karakterini Niteleyen Özdenetim Değerı.....	56
3.1.4.6. Fidan ve Ağaç Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değerı	56
3.1.4.7. İki Farklı Dede Karakterini Niteleyen Özdenetim Değerı	57

3.1.4.8. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri	58
3.1.4.9. İbni Sina ve Aziz Sancar Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri	58
3.1.5. Karakterleri Niteleyen Sabır Değeriyle İlgili Bulgular	60
3.1.5.1. İbni Sina Karakterini Niteleyen Sabır Değeri	60
3.1.5.2. Öğretmen ve Şoför Karakterlerini Niteleyen Sabır Değeri	61
3.1.6. Karakterleri Niteleyen Saygı Değeriyle İlgili Bulgular	61
3.1.6.1. Erkek Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	61
3.1.6.2. Ali ve Ayşe Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	62
3.1.6.3. Elif ve Ahmet Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri	63
3.1.6.4. Maymun Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	63
3.1.6.5. İki Yetişkin Karakteri Niteleyen Saygı Değeri	63
3.1.6.6. Zeynep Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	64
3.1.6.7. Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	64
3.1.6.8. Ayı Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	65
3.1.6.9. Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri	65
3.1.6.10. Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	65
3.1.6.11. Kirpi ve Karakulak Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri	66
3.1.6.12. Kurbağa Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	66
3.1.6.13. İbni Sina Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	67
3.1.6.14. Öğrenci Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	67
3.1.6.15. Güneş ve Ay Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri	67
3.1.7. Karakterleri Niteleyen Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular	69
3.1.7.1. Çocuk ve Anne Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri	69

3.1.7.2. Orhan ve Erhan Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri.....	69
3.1.7.3. Şair Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	70
3.1.7.4. Kaplumbağa Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	70
3.1.7.5. Dede Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	70
3.1.7.6. Ali ve Ayşe Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri	71
3.1.7.7. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	71
3.1.7.8. Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	72
3.1.7.9. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri	72
3.1.7.10. Neşeli Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	73
3.1.7.11. Kırçıl Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	73
3.1.7.12. Zeynep Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	73
3.1.7.13. Nezahat Onbaşı Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	74
3.1.8. Karakterleri Niteleyen Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular	75
3.1.8.1. Maymun Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri	75
3.1.8.2. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri	75
3.1.8.3. Anne ve Çocuk Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri	75
3.1.8.4. Kız Çocuk ve Erkek Çocuk Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri	76
3.1.8.5. Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri	76
3.1.9. Karakterleri Niteleyen Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular	77
3.1.9.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	77
3.1.9.2. Seyit Onbaşı ve Türk Askerleri Karakterlerini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	78
3.1.9.3. Dede Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri.....	79
3.1.9.4. Nezahat Onbaşı Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri.....	79
3.1.9.5. Teleskop Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	79

3.1.10. Karakterleri Niteleyen Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular	80
3.1.10.1. Köylüler Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	80
3.1.10.2. Karakulak ve Tomurcuk Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	81
3.1.10.3. Robot, Üç Boyutlu Gözlük, Tablet ve Pil Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	81
3.1.11. Liderlik Değeriyle İlgili Bulgular	82
3.1.11.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Liderlik Değeri	82
3.1.12. Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular	83
3.1.12.1. Kedi, Rüya, Efe ve Kız Çocuk Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri	83
3.1.12.2. Anne Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri.....	84
3.1.12.3. Kirpi Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri	84
3.1.12.4. Kurbağa Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri.....	85
3.1.12.5. Erhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri	85
3.1.12.6. Ağaç ve Fidan Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri.....	85
3.1.12.7. Çocuk ve Ay Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri	85
3.1.12.8. Bay Yavaş Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri	86
3.1.12.9. Çocuk, Zeynep, Serdar ve Çocuğun Diğer Arkadaşları Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri.....	86
3.1.12.10. Ali ve Ayşe Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri	87
3.1.12.11. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri	87
3.1.12.12. Gergedan, Fil ve Kaplan Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri	88
3.1.13. Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular	89

3.1.13.1. Astronot Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	89
3.1.13.2. ınar Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	89
3.1.13.3. Matrakçı Nasuh, Hezarfen Ahmet Çelebi, Thomas Edison Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri	90
3.1.13.4. Küçük Mucit Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri	90
3.1.13.5. İbni Sina ve Aziz Sancar Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri	91
SONUÇ, TARTIşMA ve ÖNERİLER	92
KAYNAKÇA.....	98
Z GEçMİş	104

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

- D İ** : Değer İsmi
- DVS** : Değerin Vurgu Sayısı
- İTDK** : İlkokul Türkçe Ders Kitabı
- KKÇ** : Kullanılan Karakter Çeşidi
- KS** : Karakter Sayısı
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TTKB** : Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Spranger'in Değer Sınıflandırması	14
Tablo 1.2: Ülken'in Değer Sınıflandırması	15
Tablo 1.3: Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	15
Tablo 1.4: Nelson'un Değer Sınıflandırması.....	16
Tablo 1.5: Mengüşoğlu'nın Değer Sınıflandırması	16
Tablo 1.6: Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	17
Tablo 1.7: Yenilenen Müfredatta Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar	22
Tablo 1.8: Dolaylı Karakterizasyon Yöntemi.....	26
Tablo 3.1: Adalet Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	50
Tablo 3.2: Dostluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	53
Tablo 3.3: Dürüstlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	53
Tablo 3.4: Özdenetim Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	59
Tablo 3.5: Sabır Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	61
Tablo 3.6: Saygı Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	68
Tablo 3.7: Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	74
Tablo 3.8: Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	77
Tablo 3.9: Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	80
Tablo 3.10: Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	82
Tablo 3.11: Liderlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	83
Tablo 3.12: Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	88
Tablo 3.13: Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	91

GİRİŞ

İnsan, doğası gereği ihtiyaçları olan ve ihtiyaçları nedeniyle zorunlu olarak çevresiyle etkileşim içerisinde bulunan bir varlıktır. Bu zorunlu etkileşim, ihtiyaçları zamanla değiştirmekte ve şekillendirmektedir. Yani ihtiyaçların değişimi, insanların gelişmelere ve şartlara göre değişmesinin (Aydın & Gürler, 2013, s. 9) bir sonucudur. Değerler insanın özgünlüğünden kaynaklanır ve kaynağını insandan alır. İnsan, anlamlar ve değerler yaratma kapasitesine sahip bir varlık olarak, kendini ve diğer varlıkları bu oluşturduğu çerçeve içinde anlamaya ve kavramaya çalışır (Yontar, 2019, s. 93). Her birey ve toplum bu değerlerle kendisini ve çevresini tanımlar. İnsanların öncelik verdikleri değerleri olur ve bu öncelik kişiden kişiye ve toplumdan topluma değişkenlik gösterir.

Bu anlamda ülkeler arasında değer önceliklerinde farklılıklar gözlenebilmektedir. Her ülke bünyesinde bulunan farklı kesimlerce ihtiyaç farklılıklarına paralel olarak da birbirinden farklı değerler öncelenebilmektedir. Her bir birey de benzersiz özelliklere sahip olmasından dolayı farklı değerlere öncelik verirler. Fischer & Schwartz (2011) tarafından yapılan bir çalışmada bireylerin değer derecelendirmeleri üzerinde benzersiz bireysel özelliklerin ve insan doğasının etkilerine dair kanıtlar olduğu saptanmıştır. Yine bu çalışmada bireyler arasındaki değer derecelendirmeleri, ülkeler arasında olduğundan çok daha fazla farklılık gösterdiği ortaya konulmuştur. İster birey veya ülke bazında olsun, ister ülkeler arasında değer öncelikleri değişse de değerlerden yoksun bir yapı düşünülemez. Zaten toplulukları oluşturan da birer değerler bütünü olan bireylerdir. Değerler üreten insanların sosyalleşme ve gelişmelere uyum sağlaması sürecinde değerlerin evrilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Küreselleşme süreci de değerleri zenginleştirerek değiştirmiş ve dünya genelinde toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu süreçte, eğitim de dahil, ekonomiden kültüre, politikadan iş yaşamına kadar birçok alanda gerçekleşen değişim ve ülkeler arasındaki yakınlaşma (Yaşar vd., 2013, s. 342) hızlı bir şekilde artmıştır.

İnsanların değerlerini, inançlarını ve normlarını karşılaştırmalı olarak ülkeler arası ve zaman içinde analiz eden Dünya Değerler Araştırması'na (WVS) göre geride kalan 30 yılda dünya, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda köklü değişimlere ve giderek daha hızlı teknolojik gelişmelere tanık olmuştur. Bu genellikle küreselleşme olgusuna bağlı olarak gerçekleşmiş gibi görünmektedir. Sermaye piyasaları bugün dünyanın dört bir yanına entegre edilmiş durumdadır. Filmler ve kitaplar saniyeler içinde dünyayı dolaşmaktadır. Yüz milyonlarca insan aynı internet sitelerini ziyaret etmekte, aynı televizyon kanallarını izlemekte ve aynı fıkralara gülmektedir. Bu örnekler, küreselleşmenin birbirine yaklaşan değerler getirdiği inancına katkıda bulunmuştur (World Values Survey Association, 2020).

Küreselleşmeyle birlikte evrensel ölçekteki değerler, dünya kimliğini ön plana çıkarmıştır. Bu süreçte, bireylerin küreselleşmeyle birlikte ulusal benliği kaybetmeksizin bu sürece uyum sağlayacak evrensel değerleri kazanması da önemli duruma gelmiştir (Yaşar vd., 2013, s. 342).

İnsanoğlu doğduğu andan itibaren bulunduğu çevrenin tesiri altındadır. Çevresinde bulunan yetişkinlerin davranış kalıplarını benimser. Hatta doğumundan önce bebekler anne karnındayken annenin duygu durumundan etkilenir. Bununla ilgili Rice ve Harold (2010) doğum öncesi anne stresinin ve kaygısının, yavruların fiziksel ve psikolojik gelişimi üzerinde uzun süreli etkilere sahip olabileceği olasılığını vurgulayan çalışmalar olduğunu belirtmiştir. Bu kapsama göre değerler eğitimi, doğum öncesinden itibaren başlayan bir eğitim süreciyle tüm yaşam boyunca dikkate alınması gereken önemli bir konu olarak durmaktadır.

Doğumuyla birlikte bir bebeğin ilk karşılaşacağı ve bağ kuracağı en küçük topluluk ailedir. İlk değer kazanımı bu küçük toplulukta başlar. Öneminin yadsınamaz olduğu küçük topluluk olan ailede, bebek ile anne ve diğer birincil bakıcılar arasındaki bakım ilişkileri, çocuğun temel özgüveninin gelişmesi için gerekli koşulları sağlar. Temel özgüven, bebeklik ve erken çocukluk döneminde ortaya çıktığı için, çocuklar okula başladıklarında, çok önemli olan birincil ilişkilerin büyük bir bölümünü tamamlamış olacaklardır (Bates, 2019, s. 699). Yani resmi olarak ilk eğitime başladıkları süreçte belli başlı değerleri de kazanmış olacaklardır.

Daha sonra sosyal bir varlık olan ve bu özelliğiyle ihtiyaçları neticesinde diğer insanlarla etkileşim içerisinde olan çocuk aile dışında yeni toplulukları benimser. İşte bu aşamada aile içerisinde başlayan değer kazanımı başka grup ve toplulukların eklenmesiyle devam eder. Yani değerlerin gelişimi sosyalleşme sürecinde gerçekleşir. Değerlerin gelişiminin sosyalleşme sürecinde gerçekleştiğini vurgulayan birçok araştırmacı bulunmaktadır (Oyserman, 2015, s. 37; Pudelko & Boon, 2014, s. 17). Bunlardan biri olan Oyserman (2015) bireylerin bir aile, grup ve toplum içinde sosyalleşmenin bir parçası olarak değerleri benimsediğini ve bir kez alındıktan sonra, zamanla sabit olduğunu belirtmektedir. Değerlerin benimsenmesini sosyalleşme süreci ile bağdaştıran bu görüşü destekler nitelikteki bir diğer görüş Pudelko ve Boon'a (2014) aittir. Pudelko ve Boon (2014) değerlerin çocukluk döneminde sosyalleşme yoluyla kazanıldığını ve içselleştirildiğini belirtmektedir. Bu yüzden değerlerin zaman içerisinde içselleştirildiği ve sabitleştiği düşünüldüğünde değer kazanımında çocukluk döneminin kritik bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Çocukluk dönemi öğrenim çağının başladığı dönemin ilk yılları olan ilkokulu da içerisine alması nedeniyle değerler, eğitim bilimlerinin de ilgilendiği bir konudur. Eğitim bilimleri, değerleri hem birey hem de toplum açısından inceler. İnsan boyutuyla değer, eğitim çağındaki bireylerin doğru ahlaki kararlar almasını ve buna uygun davranışlar sergilemesini sağlayan duygu, düşünce ve eylemlerden oluşur. Toplum boyutunda ise değerler, insanların huzur içinde birlikte yaşamalarını sağlayan temel düşünce ve davranış kalıplarıdır. Bu bağlamda, değerler dünya genelinde birlik ve bütünlük oluşturma bir yoldur (Aşıcı, 2009, s. 10). Örneğin bir toplumun huzuru ve bütünlüğü için insanların o toplum içindeki yerlerinin adil bir şekilde tahsis edildiğine, otoritenin adil bir şekilde uygulandığına ve zararlı bir şekilde kullanılmadığına inanmaları gerekir (Oyserman, 2015, s. 37). Bu birlik ve bütünlüğü sağlayacak ve de tek tek bireylerin hayatını kolaylaştıracak olan değerleri çocuklara aktarmak ise değerler eğitimiyle mümkün olmaktadır. Bu nedenle kişinin kendi doğasında, toplumsal ve küresel ölçekte taşıdığı değerlere uyumunu sağlayacak bir eğitime ihtiyaç vardır. İçinde değerler olmadan bir eğitim olamayacağına ve eğitim de sürekli daha iyiyi hedeflediğine göre, eğitimin öncelikli görevinin “insanı, insan yapan yetenekleri uyandırmaya ve onları işlemeye” odaklanmak olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2016, 595). İnsanı insan yapan yetenekler

evrenselleşmiş değerler ya da içinde bulunulan toplumun benimsediği değerlerle gelişeceğinden eğitim değerlerden bağımsız düşünülemez.

Değerler eğitimiyle ilgili çeşitli tanım ve yaklaşımlar vardır. Bunları en önemli ve bağlayıcı olanlarından biri “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)” tarafından yapılmış değerler eğitimi tanımıdır. UNESCO değerler eğitimi “çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler” olarak tanımlamaktadır (UNESCO, 2023). UNESCO'nun değerler eğitimi yaklaşımı, çocuklar ve gençler üzerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, değerleri aktarmayı ve dayatmayı reddeder ve bunun yerine, çocukların ve gençlerin değerleri kendilerinin keşfedip geliştirebilecekleri bir anlayışı benimser. Bu anlayışa göre, çocuklar ve gençler değerleri kendi deneyimleri ve gözlemleri aracılığıyla keşfederler. Keşfettikleri değerleri kendi düşünce süreçleri ve yaşantıları doğrultusunda geliştirirler. Her birey, kendi değer kapasitesine göre yeni değerler üretir ve bu değerleri topluma katkı sağlamak için kullanır. Bu yaklaşım, bireysel farklılıkları ve özgün düşünceyi teşvik ederken, aynı zamanda toplumsal uyumu ve evrensel değerleri desteklemeyi amaçlamaktadır.

Türk Milli Eğitim sistemine göre, değerler eğitiminin genel amacı, “1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 2. Maddesinde” belirtilen “Türk milletinin bütün fertlerini milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek” şeklinde ifade edilmektedir (MEB, 1973, s. 5101).

İlköğretimin değerler eğitimi ile ilgili amacı ise, “1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 23. Maddesinde” belirtilen “milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek” şeklinde açıklanmaktadır (MEB, 1973, s. 5105).

Türkiye’de değerler eğitimi, derslerin içeriklerine entegre edilen değerlerin aktarılmasıyla yürütülmektedir. Ancak, milli eğitim ilkokul öğretim programlarında bu değerlerin kazanım olarak belirtilmemesi, okullarda tutarlı bir değerler eğitimi uygulanmasını engellemektedir (Elbir & Bağcı, 2013, s. 1323). Kazanım olarak verilmeyen bu değerler çeşitli materyallerle derslere aktarılarak değerler eğitimi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu materyallerden akla ilk gelen ve eğitim sürecinin

neredeyse tamamını kapsayan ders kitapları ve dolayısıyla içeriğindeki karakterler ve bu karakterleri niteleyen değerlerdir.

Karakter “bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen üstün ana özellik” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Ders kitaplarının içeriği değerlerin aktarımını sağlayacak şekilde düzenlenip kitapta konu edilen karakterlere çeşitli nitelikler atfedilerek öğrencilerin bu üstün özellikler yoluyla değerleri öğrenmeleri amaçlanmaktadır. İlkokul yaş seviyesine uygun, çocukların dikkatini çekebilecek karakterlere metin içeriğinde ya da etkinliklerde yer verilerek değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu karakterler kimi zaman insan olabileceği gibi hayvan, bitki veya diğer varlıklar da olabilmektedir.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı ilkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesidir. Bu amaçla ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan karakterler türüne (insan, hayvan, bitki, nesne, gök cisimleri) göre ve karakterleri niteleyen değerler açısından incelenmiştir. İnceleme yapılırken “karakterizasyon özellikleri, Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçları ve Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler ve de bu kök değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışlar” göz önünde bulundurulmuştur.

Ders kitapları eğitim sürecinin bütün kademelerinde olduğu gibi ilkokul düzeyinde de değerler eğitimi için sıkça kullanılan materyallerdendir. Bu ders materyallerinden biri de ilkokul Türkçe ders kitaplarıdır. İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer verilen karakterlerin ilkokul öğrencileri için en uygun olan karakterlerden seçilmiş olması kadar, bu karakterleri niteleyen değerlerin, değerler eğitimi bağlamında ne anlam ifade ettiği de önemlidir. Eğitimde bir ders materyali olarak kitaplardaki karakterler ve bu karakterleri niteleyen değerlerin değerler eğitim bağlamında ele alınıp incelenmesi, alana katkı sağlayacak nitelikte bir çalışma olarak görünmektedir.

2. Problem Durumu

Türkçe ders kitapları değer kazandırmada etkili olan edebi eserlere yer vermesi ve dolayısıyla da edebi eserlerin öğelerinden biri olan karakterlere yer vermesi açısından araştırmalara konu edilebilecek önemli kaynaklardandır. Ayrıca Türkçe ders kitapları Türk kültürüne ve diline özgü içerikler sunar, bu da karakterlerin değerlerinin yerel

kültürel bağlamda incelenmesini sağlar. İlkokul 1. sınıf çocukların temel değerlerin büyük ölçüde kazanıldığı bir dönemdir. Tüm bu özelliklere bağlı olarak çalışmada 1. Sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan karakterlere odaklanılmıştır. Araştırmanın problem cümlesi “İlkokul 1 sınıf Türkçe ders kitaplarındaki karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesi” şeklinde ifade edilmiştir. Bu problemin alt problemleri ise şunlardır;

1. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerler nelerdir?
2. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerler ile öğretim programındaki kök değerler ile ilişkisi nedir?
3. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin alt tutum ve davranışlar ile ilişkisi nedir?
4. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçları ile ilişkisi nedir?

3. Sınırlılıklar

Doğru araştırma sonuçlarına ulaşabilmek için çalışma bazı açılardan sınırlandırılmıştır. Bu bakımdan çalışma, “Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen 1. sınıf Türkçe ders kitabı”yla sınırlı tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Değer ve Değerler Eğitimi

Değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Aydın, 2003, s. 122). Sözlük anlamı ile değer “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet ve üstün nitelik” şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2023).

Değerler, ulaşılması istenen idealleri temsil eder ve olması gerekeni ifade ederler. Bireyin iş ve günlük yaşamının temel unsurları olan değerler, onun yaşamına anlam katan idealleri, tercihleri, kararları ve davranışları belirleyen inançlar ve kanaatlere yol gösterirler (Kasapoğlu, 2013, s. 97). Değerler, insanların yaşamlarında rehberlik eden temel ilkelerdir; bu ilkeler, bireylerin hayatlarına anlam katan ve onları doğru yönlendiren hedefler olarak da görülebilir. Değerler, zamanla şekil alan ve kişinin yaşam deneyimleriyle birlikte önem kazanan kavramlardır (Schwartz & Bardi, 2001, s. 4).

Değer kavramı, toplumsal açıdan sosyolojinin, insan davranışlarının yol göstericisi (Güngör, 2000, s. 28) ve eylemin güdüler (Brown & Gunawardena, 2021, s. 38) olarak psikolojinin, kültürlerin farklı değerlere sahip olmaları açısından ise antropolojinin (Dam, 2019, s. 25) ilgilendiği bir konudur. Bu yüzden değeri tek bir tanım üzerinden anlamaya çalışmak ya da yorumlamak doğru değildir.

Pieper’e (2012) göre felsefede değer kavramı, soyut yapısıyla birlikte geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Özellikle ahlaki yargılar bağlamında ortaya çıkan değer önermeleri, normatif (kural koyucu) nitelikleriyle dikkat çeker. Bu yargılar, belirli eylemleri veya durumları değerli veya değersiz olarak tanımlarken, insanların nasıl davranmaları gerektiği konusunda yönlendirici olabilir veya buna karşı çıkabilir. Değerlerin bu şekilde yorumlanması, insan ilişkilerinde ve toplumsal normlar

oluşumunda önemli bir rol oynar. Kuçuradi (2013) değer ve değerleri net bir şekilde ayırarak değer kavramı bir şeyin değeri veya kişinin değeri üzerinden açıklamıştır. Ona göre kişinin değeri ile kişinin değerleri farklı kavramlardır. Ya da sanatın değeri ile sanatın değerleri birebirinden farklıdır. ‘Değerler’, var olan şeylerdir, mevcut olanaklardır; ‘Değer’ ise bir şeyin anlamını ve önemini belirleyen özelliştir. Her şeyin kendine özgü bir değeri vardır; bu değer, nesnenin niteliği ve insanlar tarafından atfedilen anlamla biçimlenir. Örneğin; sanatın değeri, insan yaşamında ne kadar önem taşıdığıyla ilgilidir. Sanatın değerleri, sanat eserlerinin oluşturulmasında öne çıkan unsurlar arasında sembolizm, anlatım tarzı, biçim, kompozisyon gibi öğeleri içerir.

Sosyolojide değer, toplumun tek bir noktada birleşip anlaşmasını sağlar. İnsan ilişkilerinde belirleyici bir rol oynar. Yani toplumlar, insanların üyelerinin "doğru", "ahlaki", "değerli" olanı yapmalarında yol gösterir. Böylece toplum üyelerinin benimseyecekleri değerler de şekillenmiş olur. Bu yönüyle insanların benimseyecekleri değerleri şekillendirir.

UNESCO'nun değerler eğitimi tanımı, eğitimde değerlerin nasıl aktarılması gerektiği konusunda önemli bir perspektif sunuyor. Bu tanıma göre, değerler eğitimi, çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfetmelerine ve geliştirmelerine odaklanan bir süreçtir. UNESCO, bu süreçte değerlerin doğrudan aktarılması veya dayatılmasını değil, gençlerin ve çocukların bu değerleri kendi deneyimleri ve keşifleri yoluyla öğrenmelerini vurgular. Bu yaklaşım, eğitimde oldukça modern ve kapsayıcı bir anlayışı temsil eder. Araştıran, sorgulayan ve kendi potansiyellerini keşfetmeye teşvik edilen bireyler, sadece mevcut bilgi ve değerlere uyum sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yeniliklere açık ve eleştirel düşünme yetenekleri gelişmiş bireyler olarak yetişirler. Bu da toplumların gelecekte daha bilinçli, duyarlı ve yenilikçi bireyler tarafından şekillendirilmesini sağlar.

UNESCO'nun bu tanımı, değerler eğitimini katılımcı ve etkileşimli bir süreç olarak ele alarak, çocukların ve gençlerin aktif bir şekilde bu sürece dahil olmalarını teşvik eder. Bu, eğitimde sadece bilgi aktarımının ötesine geçerek, bireylerin karakter gelişimini ve sosyal sorumluluk bilincini de destekleyen bir yaklaşımı temsil eder. Bu anlayışla, çocukların ve gençlerin kendi değer sistemlerini oluşturma süreçlerine rehberlik ederek, onların içsel motivasyonlarını ve kişisel gelişimlerini desteklemek

mümkündür. Bu da bireylerin sadece bilgi sahibi değil, aynı zamanda değerlerine bağlı, kendini geliştirmeye açık ve topluma katkı sağlayan bireyler olarak yetişmelerini sağlar.

Değerler eğitiminde hedeflenen, çocukların ve gençlerin psikolojik ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kendilerine ve topluma faydalı olabilecek temel değerleri kazanmalarındır (Ulusoy & Arslan, 2019, s. 7). Değerler eğitimi, gençlerin sorumluluklarını anlamalarına ve toplumda saygın bireyler olarak yer almalarına yardımcı olur. Ayrıca, değerler eğitimi ile yaşamlarında anlam bulmalarının yolu açılır. Böylece, toplumun değerlerine bağlılıkları güçlenir ve daha sağlam bir sosyal bağ oluşturulur. Sosyal bağ kuran bu bireyler daha anlamlı ve mutlu bir yaşam sürme imkanına erişir. Çocuklar okula, okul öncesi deneyimlerinden alınan bir dizi değerle gelirler. Okulun, bu değerleri “inşa etme ve tamamlama” ve “çocukların kendi gelişmekte olan değerleri üzerinde düşünmelerine, anlamlandırmalarına ve uygulamalarına yardımcı olmak” gibi ikili bir rolü vardır (Halstead & Taylor, 2000, s. 169).

1.2. Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değerler eğitimi gerçekleştirilirken benimsenen çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde ifade edilir;

1.2.1. Telkin Yaklaşımı

Telkin yaklaşımına göre, sürekli tekrar ve önerilerle öğrencilere belirli bir davranış veya değer benimsetilerek onların bu değerleri kabul edip uygulamaları hedeflenir. Bu yaklaşımın amacı özetle şöyle ifade edilebilir: “Öğretmenler, önceden seçilmiş değerler ve normlar dizininden öğrencilere bilinçli bir şekilde sunarak onların bu değerleri içselleştirmelerini sağlar. Bu değerler, ders programları aracılığıyla öğrencilerin gelecekteki eylem ve kararlarına rehberlik etmek için seçilmiş en uygun değerlerdir.” Telkin yaklaşımını savunanlar, toplumsal kültürün sürekliliğini sağlamak için belirli temel değerlerin öğrencilere aktarılmasının önemli olduğunu vurgularlar. Onlara göre, bu değerlerin açıklanması veya analiz edilmesi gerekmez (Yiğittir & Kaymakçı, 2012, s. 50). Çünkü değerler sürekli tekrar ve önerilerle zaten benimsenir ve uygulanır. Bu yaklaşım, öğrencilerin belirli değerleri kabul etmelerini ve toplum içinde uyumlu bir şekilde yaşamalarını teşvik eder. Bu yaklaşıma göre öğrenciler yetişkinlerin öğretmek istediği değeri öğrenirler. Değerler telkini yaklaşımında en çok kullanılan metot pekiştirme ve model almadır. Pekiştirmede öğrenci öğretmen tarafından istenen bir değere uygun

davranmalıdır. Ancak bu şekilde takdir edilir. Aksi halde ise cezalandırılır. Model almada ise, öğrencilerin istenen bir değeri benimsemeleri için bir modele uyum sağlamaları beklenir. Bu durumda, öğretmen öğrenciler için bir rol model olarak önemli bir rol oynar (Alver & Kesicioğlu, 2021, s. 160).

Telkin yaklaşımında öğrenciler, okuma metinleri ve diğer akademik uygulamalarla değerleri kazanır. Bu açıdan değer içeren hikayeler, videolar, biyografiler vb. bu yaklaşımda kullanılan önemli araçlardır (Aydın & Gürler, 2020, s. 70).

1.2.2. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Ahlaki muhakeme yaklaşımı, “değer kazandırmak yerine eleştirel düşünmeyi ve muhakeme yapmayı vurgular.” Bu yaklaşımda Kohlberg’in geliştirdiği yöntemle değerler, bilişsel ahlaki inançlar veya konular olarak ele alınır. Ahlaki muhakeme yaklaşımı, öğrencilerin “ahlaki hikayelerdeki çatışmaları analiz ederek en üst ahlaki basamağa ulaşmalarını hedefler.” Bu yaklaşım özellikle anlayış, adalet, eşitlik ve insani duyarlılık gibi ahlaki değerlere odaklanır. Bu yaklaşımda sıkça kullanılan bir tartışma yöntemi öğretmenin rehberlik ettiği ve kolaylaştırdığı ortamlarda yapılan tartışmalardır. Bu yaklaşım, öğrencilerin ahlaki gelişim seviyelerini ileri taşıyan ve olumlu rol modelleriyle ilham veren bir etki yaratır (Yiğittir & Kaymakçı, 2012, s. 52). Öğretmen ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler getirerek ve demokratik ortam sağlayarak, öğrencilerin ahlaki çelişkilerini çözmelerine yardım eder. Bu süreçte öğretmenden öğrencilere belli doğruları dayatmaması, alternatif fikirler sunması beklenir (Korkmaz, 2019, s. 59).

Ahlaki muhakeme yaklaşımı, öğrencilerin sadece doğru veya yanlış değerlendirme yapmalarını değil, aynı zamanda bu değerlendirmeleri yaparken nasıl düşündüklerini ve hangi sebepleri göz önünde bulundurdıklarını anlamalarını sağlar. Öğrenciler, ahlaki hikayelerdeki farklı bakış açılarını keşfederken empati kurma yeteneklerini geliştirirler. Bu süreç, öğrencilerin özgün fikirlerini ifade etmelerine ve ahlaki kararlarında daha bilinçli olmalarına olanak tanır. Öğretmenin rehberliği altında yapılan tartışmalar, öğrencilerin farklı perspektiflerden bakabilme yeteneklerini güçlendirir ve onları toplumsal ve etik konularda daha derinlemesine düşünmeye teşvik eder.

1.2.3. Değer Açıklama Yaklaşımı

Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilere kendi değerlerinin farkına varmaları için rehberlik eder. Kendi değer önceliklerini belirleyerek, kararlarını ve davranışlarını bu değerler doğrultusunda şekillendirme becerisi kazanırlar. Bu yöntem, öğrencilerin değer sistemlerini oluşturmalarına yardımcı olurken değerlerin oluşma süreciyle ilgilenir. Öğrenciler, çeşitli değerleri ve bu değerlerin toplumdaki yeri hakkında derinlemesine düşünmeye teşvik edilirler. Öğretmenler, sınıf içi oyunlar, sergiler, ihtiyaçlardan yola çıkarak oluşturulan alıştırmalar ve özel konuları içeren etkinliklerle öğrencilere değerlerini ifade etme şansı tanır. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler, grup çalışmalarına önem verirler. Küçük gruplar halinde çalışma, dikkatin dağılması durumunda özetleme yapılması ve yeterli zaman ve içerik sunulması, yaklaşımın etkinliğini artırır. Öğretmenler, her öğrenci düşüncesine saygı gösterir ve belirli değerleri dayatmadan öğrencilerin kendi değerlerini açığa çıkarmalarını teşvik ederler. Değer açıklama yaklaşımının özünde, öğretmenlerin öğrencilere sunulan kurgusal durumlar üzerinde tartışmalarını ve olası davranışlarını değerlendirmelerini teşvik etmesi yer alır (Akbaş, 2008, s. 13).

Değer açıklama yaklaşımı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal kimliklerini anlamalarını sağlayarak, yaşamları boyunca karşılaştıkları çeşitli değerleri anlamlandırmalarına yardımcı olur. Öğrenciler, bu süreçte kendi değerlerini tanımlayarak, kim olduklarını ve neye değer verdiklerini daha net bir şekilde kavrarlar. Öğretmenlerin sunduğu etkinlikler ve grup çalışmaları, öğrencilere farklı bakış açıları sunarak empati yeteneklerini güçlendirir ve sosyal etkileşim becerilerini geliştirir. Böylece, öğrenciler sadece kendi değerlerini açıklamakla kalmaz, aynı zamanda başkalarının değerlerine de daha anlayışlı bir şekilde yaklaşır. Bu süreç, öğrencilerin toplumsal ve ahlaki sorumluluklarını anlamalarına ve bu sorumluluklara uygun davranışlar geliştirmelerine katkı sağlar.

Değer açıklama yaklaşımında öğretmen, öğrencilerin kendi değerlerini keşfetmelerine ve bu değerleri ifade etmelerine rehberlik eder. Öğretmen, bu süreçte öğrencilere belirli değerleri dayatmaz veya eleştirmez; bunun yerine öğrencilerin kendi içsel rehberliklerini yapmalarını teşvik eder. Öğrencilerin, değer seçimlerini yapmaları, bu seçimlerden memnun olmaları, çevrelerine iletebilmeleri ve seçtikleri değere uygun davranışlar sergilemeleri beklenir. Bu yaklaşım, öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkı

sağlarken, kendi değerlerini anlama ve ifade etme becerilerini güçlendirir (Alver & Kesicioğlu, 2021, s. 164).

1.2.4. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı, öğrencilerin mantıklı ve rasyonel ahlaki kararlar alma becerilerini geliştirmek amacıyla kullanılır. “Öğrencilere öncelikle sosyal problemler içeren gerçek yaşanmış olaylar veya hikâyeler sunularak, bu olayları nasıl tanımladıkları konusunda rehberlik edilir. Bu süreçte öğretmen, öğrencilere benzer durumlarla karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiği hakkında sorular yönlendirir ve düşündürür. İlerleyen adımlarda öğrenciler, seçeneklerini ve bu seçeneklere yönelik duygularını ve deneyimlerini açıklamaya teşvik edilir, ayrıca diğer insanların bakış açılarına empati göstermeleri teşvik edilir. Ayrıca öğrencilerin verdikleri kararların doğruluğunu veya yanlışlığını değerlendirmeleri ve bu değerlendirmelere dayanak sunmaları beklenir. Son olarak, öğrencilerin düşündükleri ve ürettikleri alternatifler arasında en uygun olanını seçmeleri ve yeni durumlarla ilgili karar almaları teşvik edilir. Bu süreç, öğrencilerin bu becerileri tam olarak kazanana kadar devam eder. Değer analizi yaklaşımıyla öğrenciler, anlaşmazlık, müzakere, belirsizlik ve tartışma içeren durumlarla başa çıkarak sosyal deneyim kazanırlar. Uygulamanın sonunda ise temel değerlerde uyum ve anlaşma sağlanması hedeflenir.” Bu yaklaşım, ilköğretim düzeyinde etkin bir şekilde uygulanabilir (Uzun vd., 2018, s. 3).

Öğrencilere sosyal hayatta karşılaşılabilecekleri değer sorunu içeren bir durum sunulur. Bunlar gerçek hayattan olabileceği gibi, bir film kesiti veya bir gazete haberi de olabilir. Öğrenciler bireysel veya grup çalışmalarıyla bu değer sorunuyla ilgili çözüm bulmaya çalışır (Korkmaz, 2019, s. 58).

Değer analizi yaklaşımı, öğrencilere sadece bireysel ahlaki karar alma süreçlerini değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerini ve toplumsal sorumluluklarını da göz önünde bulundurma fırsatı sunar. Öğrenciler, yaşadıkları ve tanıklık ettikleri durumları ele alarak, empati kurma yeteneklerini geliştirirler. Yaşadıkları ve tanıklık ettikleri durumları kendi açılarından değerlendirirler. Bu süreç, onların toplum içinde nasıl daha etkili ve adaletli bireyler olabileceklerini keşfetmelerine yardımcı olur. Ayrıca, değer analizi yaklaşımı, öğrencilere sadece kendi değerlerini sorgulama fırsatı vermekle kalmaz, aynı zamanda

farklı bakış açılarına açık olmalarını teşvik eder. Bu da onları daha uyumlu bireyler haline getirir.

1.2.5. Eylemsel Öğrenme Yaklaşımı

Eylemsel öğrenme yaklaşımı, öğrencilerin değerleri gerçek hayatta uygulamaları üzerine odaklanır. “Bir değer, kişinin davranışlarında görülüyorsa, o değer önemsiz olduğu düşünülür. Değerlerin eyleme dönüşmesi, insanların sadece değerleri anlamakla kalmayıp, onları pratikte yaşamalarını sağlar.” Bu nedenle, eylemsel öğrenme, sınıf içi teorik öğrenme yerine toplumu etkileyen sosyal projelerle ilgilenir. Yaklaşımın destekçileri, değerlerin içselleştirilmesi için öğrencilerin sosyal projelerde aktif rol almalarını teşvik etmektedirler (Yiğittir & Kaymakçı, 2012, s. 52). Eylemsel öğrenme yaklaşımına göre, öğrencilere kendi değerleriyle ilgili harekete geçme fırsatı tanınmalıdır. Bu yaklaşım, bireylerin alternatifler arasından özgürce seçim yapabildiği ve bu seçimleri davranışa dönüştürdüğü bir süreci ifade eder (Aydın & Gürler, 2020, s. 90).

Eylemsel öğrenme yaklaşımı, öğrencilerin değerleri gerçek hayatta uygulamaları üzerine odaklanırken, onlara değerlerini içselleştirmeleri için pratik fırsatlar sunar. Öğrenciler, değerlerini sadece kavramsal düzeyde anlamakla kalmayıp, bu değerleri günlük hayatta nasıl yaşayacaklarını da öğrenirler. Özellikle sosyal projelerde aktif rol almak, öğrencilere topluma faydalı olmanın yanı sıra kendi değerlerini de güçlendirme ve genişletme şansı verir. Bu süreç, öğrencilerin değerlerini seçmeleri, onları uygulamaları ve yaşamlarının bir parçası haline getirmeleri için önemli bir adımdır.

İlkokul seviyesindeki öğrenciler gelişim düzeyleri bakımından daha somut yaklaşımlarla öğrenirler. Ayrıca bu yaş grubundaki öğrenciler yetişkinler tarafından yönlendirilmeye daha müsaittir. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda değerleri ve ahlaki normları doğrudan öğreten telkin yaklaşımı ilkokul yaş grubu için daha uygundur. Telkin yaklaşımı değerleri açık ve net bir biçimde iletir. Diğer yaklaşımlar değerleri keşfetmeyi, açıklamayı, planlamayı, analiz etmeyi, tartışmayı sağlayan daha üst düzey gelişim özellikleri gerektirir. Bu nedenle diğer yaklaşımlar daha çok ortaokul, lise ve üzeri yaş grubu için uygundur.

1.3. Değerlerin Sınıflandırılması

1.3.1. Spranger'in Değer Sınıflandırması

Alman Psikolog Edward Spranger değerleri “bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini” olmak üzere 6 temel gruba ayırmıştır (Aydın & Gürler, 2020, s. 9).

Tablo 1.1: Spranger'in Değer Sınıflandırması

Bilimsel Değer	“Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünmeye önem verir. Bilimsel değerleri olan deneysel, akılcı, eleştirici ve entelektüeldir.”
Ekonomik Değer	“Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemszenmesi gerektiğini belirtir.”
Estetik Değer	“Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey, hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.”
Sosyal Değer	“Başkalarını sevmeye, yardım etmeye ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan, sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır. Bencil değildir.”
Politik Değer	“Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.”
Dini Değer	“Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğruna dünyevi hazları feda eder.”

Örneğin; İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen “Size muhteşem bir bilim insanını tanıttacağım. İbni Sina doktorların doktoru olarak anılıyor.” (İTDK, s. 140) ifadesi bilimsel değer içerip Spranger'in bilimsel değerler sınıfına girmektedir.

1.3.2. Ülken'in Değer Sınıflandırması

Ülken, sosyolog olarak değerleri öz karakterleri bakımından “içkin, aşkın ve normatif” olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. İçkin değerler, bireyin kendi benliğiyle olan ilişkisinden doğarken, aşkın değerler kişiler arası ilişkilerden kaynaklanır. Normatif değerler ise, bireylerin söylemleri, eylemleri ve maddi unsurlarıyla etkileşim içinde oluşan ölçütleri ifade eder (Kağan, 2021, s. 33).

Tablo 1.2: Ülken'in Değer Sınıflandırması

İçkin Değerler	“Teknik, sanat ve bilgi değerlerinden oluşmakla birlikte; teknikte madde, sanatta duyular ve duygular, bilgide kavramlara dayanırlar. Bu değerler bilincin, bilme'nin hâkim olduğu değerlerdir.”
Aşkın Değerler	“Birey ile diğerleri arasındaki ilişkiden doğan, dini ve ahlaki alandaki aşkınlık halleridir. Bu değerler, bilgiden çok inanma üzerine kuruludurlar.”
Normatif Değerler	“İktisadi, hukuki ve lisani değerlerdir. Bu değerlerin görevi başka değerleri birbiriyle karşılaştırmak ve ölçmektir.”

Örneğin; İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen “Her ağaçta hayat var, yüreğidir toprağın. Orman olur da yarın. Yeri göğü kaplarlar” (İTDK, s. 50) ifadesi doğal güzelliği içerip içkin değerler sınıfına girmektedir.

1.3.3. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Rokeach'ın değer sınıflamasına göre, değerler "amaçsal ve araçsal" olarak iki gruba ayrılır. Amaçsal değerlerde 18, araçsal değerlerde ise 18 değer bulunmaktadır. Bu değerler, birbirleriyle ilişkili bir yapı oluşturur. Amaçsal değerler, bireyin hayatında nihai hedeflerine ulaşmasına yönelik istekleri ifade ederken, araçsal değerler ise bu hedeflere ulaşmada yardımcı olan değerlerdir (Güllühan & Bekiroğlu, 2022, s. 174).

Tablo 1.3: Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Araçsal Değerler	“Sorumluluk sahibi, sevgi dolu, neşeli, itaatkâr, nezaketli, yardımsever, dürüst, açık görüşlü, bağışlayıcı, bağımsız, mantıklı, hırslı, kabiliyetli, otokontrollü, temiz, yaratıcı, cesur”
Amaçsal Değerler	“Barış içinde bir dünya, olgun sevgi, güzellikler dünyası, gerçek dostluk, aile güvenliği, ulusal güvenlik, özgürlük, eşitlik, sosyal tanınma, rahat bir yaşam, başarı duygusu, öz saygı, mutluluk, bilgelik, iç huzur, zevk, kurtuluş, heyecan verici bir yaşam”

Örneğin; İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen “Annem koşturuyordu hâlâ. Bir mola verseydi bari. Sessizce mutfağa girdim. Buzdolabını tepsiye taşıdım, Tepsiyi de odama, Güzel bir sofraya hazırladım. Bir de davetiye. Davetiyeyi bir zarfa koydum, Salon kapısının altından ittim. Odama kapanıp beklemeye başladım.”(İTDK, s. 16) ifadesi sevgi değerini içerip araçsal değerler sınıfına girmektedir.

Başka bir ifadede “Oyunu kazanan arkadaşlarımı kutlarım”, “Oyuna katılmak isteyen arkadaşlarımı dışlamam.”(İTDK, s. 30) ifadesi dostluk değeri içerip amaçsal değerler sınıfına girmektedir.

1.3.4. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Nelson'a göre değerler; "bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler" olarak üçe ayrılır (Yazıcı, 2006, s. 501).

Tablo 1.4: Nelson'un Değer Sınıflandırması

Bireysel Değerler	"Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir."
Grup Değerleri	"Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir."
Sosyal Değerler	"Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar. Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır."

Örneğin; İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen "Bu ne! Her taraf çöp içinde!"(İTDK, s. 80) ifadesi çevreye saygı değerini içerip Nelson'un sosyal değerler sınıfına girmektedir. Aynı kitapta yaşlı ve oturan bir karakterin önünde ayakta durup yaşlı karakterle sohbet eden iki yetişkin görseli bulunmaktadır (İTDK, s. 127). Bu durum da saygı değerini içerip Nelson'un sosyal değerler sınıfına girmektedir.

1.3.5. Mengüşoğlu'nun Değer Sınıflandırması

Mengüşoğlu değerleri "yüksek değerler, araç değerler ve davranış değerleri" olmak üzere üç gruba ayırmıştır (Kağan, 2021, s. 35).

Tablo 1.5: Mengüşoğlu'nın Değer Sınıflandırması

Yüksek Değerler	"Sevgi, nefret, bilgi, doğruluk, yalancılık, masumluk, saflık, dürüstlük, dostluk, hak ve haksızlık, adalet, güven, güvensizlik, inanma, söz verme, saygı, şeref, iyi ve kötü gibi değerlerdir."
Araç Değerler	"Yarar, çıkar, kuşku, çekememezlik, kıskançlık ve yaşamsal değerlerle her türlü maddesel değerler ve benzerleridir."
Davranış Değerleri	"Modanın, zevkin ve alışkanlığın değerleri olup, temelini toplumun sosyal yapısında ve ulusların geleneklerinde bulan değerlerdir. Bu değerler davranış, görgü kuralları, zamanla otomatlaşan eylemleri yöneten değerler gibi değerlerdir."

Örneğin; İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen “Oyunda mızıkçılık yaparım.”(İTDK, s. 30) ifadesi güvensizlik değerini içerip Mengüşoğlu’nun araç değerler sınıfına girmektedir.

1.3.6. Schwartz’ın Değer Sınıflandırması

Schwartz’ın sınıflandırmasında, Rokeach’ın 36 maddelik değer listesi temel alınarak 10 ana değer tipi tanımlanmıştır. Bu ana değer tipleriyle ilişkilendirilmiş olarak 56 alt değer grubu ortaya konmuştur (Yürük & Düzenli, 2021, s. 719).

Tablo 1.6: Schwartz’ın Değer Sınıflandırması

Değer Tipleri	Tanım ve Amaç	İçerdikleri Alt Değerler
Güç	“Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetleme gücü”	“Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümünü koruyabilme (insanlar tarafından benimsenme)”
Başarı	“Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi”	“Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak”
Hazcılık	“Bireysel zevk ve haza yönelim”	“Zevk, hayattan tat almak”
Uyarılım	“Heyecan, hayata meydan okuma ve yenilik arayışı”	“Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak”
Özyönelim	“Bağımsız düşünme ve eylem tercihi, keşif ve inceleme”	“Yaratıcı olmak, merak duyabilme, özgün olmak, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilme, bağımsız olma, kendine saygısı olmak”
Evrenselcilik	“Anlayışlı, takdir edici ve hoşgörülü olma, tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetlemek”	“Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, barış içinde bir dünya istemek, güzelliklerle dolu bir dünya istemek, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum”

Tablo 1.6: Schwartz’ın Değer Sınıflandırması (Devamı)

İyilikseverlik	“Kişisel olarak yakın olduğumuz kişilerin iyiliğini gözetme, geliştirme ve koruma”	“Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat”
Gelenekselcilik	“Dinin veya geleneksel kültürün bir takım bir takım adet ve fikirlerini kabul etme, bunlara bağlanma ve saygı duyma”	“Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek-züht), mahremiyet”
Uyma	“Toplumsal beklentileri ve normları ihlal etme, başkalarına zarar verebilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması”	“Kibarlık, itaatkâr olma, anne babaya ve yaşlı kimselere değer verme, kendini denetleyebilme”
Güvenlik	“Toplumsal ilişkilerin ve bireyin kendisinin güvenliği, huzuru ve istikrarı”	“Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürdürülmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak”

Örneğin; İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen “İbni Sina azimle zor işleri başarırdı.”(İTDK, s. 149) ifadesi başarı değerini içerip Schwartz’ın başarı sınıfına girmektedir. Aynı kitapta geçen “Yağmur yağmaya devam ediyordu. Köylüler bize evlerini açtılar” ifadesi yardımsaverlik değeri içerip Schwartz’ın iyilikseverlik sınıfına girmektedir.

1.4. Türk Milli Eğitim Sistemi ve Değerler Eğitimi

Türk Milli Eğitim sistemi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde belirtilen genel amaçlar doğrultusunda bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Buna göre Türk Milli Eğitimi’nin genel amacı Türk Milletinin bütün fertlerini;

“Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.”

“Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.”

“İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.”

“Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.”

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu “milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler” ışığında sorumluluk sahibi bireylerin yetiştirilmesi gerekliliğini vurgulaması açısından da önemlidir. Aynı zamanda sağlıklı bir kişilik ve karakter hedeflenerek bu hedefe ulaşmak amaçlanmaktadır.

Türk Milli Eğitim sisteminde ön plana çıkan diğer bir ürün 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi’dir. 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi, Türkiye’nin eğitimde ihtiyacı olan paradigmayı belirleyen ve kaliteli eğitimi hedefleyen bir belgedir. Eğitim sürecinin önemli bir kısmını oluşturan değerler 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi’nde değişik açılardan ele alınmaktadır.

2023 Eğitim Vizyonu Belgesi incelendiğinde ülkemizin hedeflerine ulaşmasında milli ve manevi değerlerle yetiştirilen nesil bir güç kaynağı olarak görülmektedir. Milli ve manevi değerlerle birlikte evrensel insanlık değerleriyle harmanlanmış “yerel, maddi, manevi, mesleki, ahlaki” tüm değerleri kapsayan bir eğitim sistemi önerilmektedir. Akıl ve kalp birlikteliğini ahlak anlayışıyla beraber ele almaktadır. 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi, çağdaş değerlerden ve milli kültürden yoksun bir eğitimi donuklaşmış ve nesneleşmiş bir sistem olarak kabul etmektedir. Eğitim, toplumun kültüründeki bilgi, deneyim ve değerlerle şekillenmektedir.

Bu bağlamda 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi, temel eğitimi sadece bilişsel bir süreç olarak ele almayıp müfredat anlayışını şu şekilde açıklamaktadır: “tüm çocuklarımızın

bilimsel düşünme, tutum ve değerleri kademelerine uygun olarak içselleştirebilecekleri bilgiyle beraber değer temelli bir müfredat anlayışı benimsenecektir.” Temel eğitimin temelini şefkatle insan yetiştirmek olduğunu belirtmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de Milli Eğitim sisteminin değerler eğitime verdiği önem, öğrencilerin sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal değerlere sahip bireyler olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla büyük bir çaba göstermektedir.

1.5. Milli Eğitim Öğretim Programı ve İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Açısından Değerler Eğitimi

Milli Eğitim Kanunu esas alınarak hazırlanan öğretim programının ilkökul değerler eğitimiyle ilgili amacı “İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip bireyler olmalarını sağlamak” olarak ifade edilmiştir. Öğretim programlarında değerlerimiz başlığı altında “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerler olarak belirlenmiştir. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak” öğretilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2019, s. 4).

Türkçe Dersi Öğretim Programı “bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük” içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin; “millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması” amaçlanmıştır (MEB, 2019, s. 8). Bu bağlamda, Türkçe Dersi Öğretim Programı, sadece dil becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda öğrencilerin değerler dünyasını da şekillendirir. Örneğin 1. sınıf Türkçe ders kitabında verilen bir etkinlikte temizlik değerinin işlendiği bir şiirde boş bırakılan yerlere uygun harfler yerleştirilmesi istenmektedir. Bu şiir “y-zümüz ellerimiz olm-lıdır tertem-z, yıkanm-yan bir çoc-k göz-d-n düşer ç-buk!” şeklindedir (İTDK, s. 21). Başka bir örnekte "sırtındadır evi kaplumbağanın", "yaşar kaplumbağa karada", "bayılır uykusuna kış kaplumbağa" (İTDK, s. 71) şeklinde cümleler yer almaktadır. Bu cümleler, doğaya karşı saygıyı teşvik eder.

Ayrıca, öğrencilerin dil bilgisi ve cümle kurma becerilerini pekiştirmelerine yardımcı olur. Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ve empati yeteneklerini geliştirirken, onları daha duyarlı ve sorumluluk sahibi bireyler olarak topluma kazandırmayı hedefler. Örneğin bir etkinlikte “bu ne her taraf çöp içinde”(İTDK, s. 80) cümlesiyle duyarlılık ve sorumluluk gibi değerler aktarılmaya çalışılmıştır. Karakulak ve Tomurcuk adlı metinde ise bir hayvan karakterinin kendisini diğer hayvan karakterinin yerine koyarak onun da oynayabileceği oyunlar bulmaya çalışması empati değerine karşılık gelir. Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin bütüncül bir şekilde yetişmelerini hedefleyen ve onları hayatın her alanında daha donanımlı bireyler haline getirmeyi amaçlayan bir yapıya sahiptir. Örneğin kitapta geçen “Aaa bak! Atatürk de kitap okumayı çok severmiş” (İTDK, s. 88 ifadesiyle hem vatanseverlik ve Atatürk sevgisi verilmeye hem de kitap okumaya teşvik etme sağlanmaya çalışılmıştır. Başka bir metinde “Bugünlerde bir icat yapmak istiyorum. Öyle bir icat olmalı ki, hiç kimse yapmış olmamalı” (İTDK, s. 130) cümlesiyle bilimselliğe vurgu yapılarak araştıran soruşturan donanımlı bireyler yetişmenin önü açılmaya çalışılmıştır.

Kohlberg (1976) okullarda değerler öğretiminde en çok kullanılan yöntemin örtük (gizli) program olduğunu ileri sürmektedir (Akt. Keskin, 2008, s. 34). Günümüzde değerler eğitimi, ders programlarına entegre edilen değerlerin aktarılmasıyla gerçekleştirilmektedir (Elbir & Bağcı, 2013, s 1323). Bu yaklaşım, öğrencilerin günlük hayatlarında değerleri uygulamayı öğrenmelerine ve bu değerleri içselleştirmelerine yardımcı olur. Örtük program sayesinde öğrenciler, sınıf içi ve dışındaki deneyimlerle, öğretmenlerin ve okuldaki diğer yetişkinlerin model aldığı davranışlarla değerleri öğrenirler. Değerlerin doğrudan öğretilmesi yerine, okul kültürü ve atmosferi içinde doğal bir şekilde benimsenmesi hedeflenir. Bu yöntem, öğrencilerin değerleri sadece teorik olarak değil, pratikte de yaşamalarını sağlar, böylece değerler öğrencilerin kişilik gelişiminde kalıcı bir yer edinir. Örtük program, değerlerin farkında olmadan günlük yaşamın bir parçası haline gelmesine olanak tanır ve bu, değerlerin etkili bir şekilde öğrenilmesi ve uygulanması açısından büyük önem taşır (TTKB, 2017).

Tablo 1.7: Yenilenen Müfredatta Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	“Adil olma, eşit davranma, paylaşma...”
Dostluk	“Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...”
Dürüstlük	“Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...”
Öz denetim	“Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...”
Sabır	“Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...”
Saygı	“Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...”
Sevgi	“Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...”
Sorumluluk	“Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...”
Vatanseverlik	“Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...”
Yardımseverlik	“Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...”

1.6. İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ve Değerler Eğitimi

Eğitim Terimleri Sözlüğü’ ne göre, ders kitapları; “bir dersin öğretimi için seçilen veya hazırlanan herhangi bir kitap” olarak tanımlanır. Ayrıca “belirli ölçütler göz önünde bulundurularak belirli bir ders, sınıf ve okul için öğrencilere ve öğretmenlere temel kaynak olarak önerilen kitaplar” olarak da nitelendirilir. Türkçe ders kitapları da bu tanıma uyan örneklerden biridir. Bu kitaplar, öğrencilerin dil ve zihin gelişimlerine katkı sağlamanın yanı sıra kişiliklerinin oluşmasında da önemli bir rol oynarlar (Doğanay, 2019, s. 9). Türkçe ders kitapları, öğrencilere sadece akademik bilgi kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerleri de öğretme görevini üstlenirler.

Özellikle dilin doğru kullanımını öğretmenin yanı sıra, öğrencilerin empati kurma, farklı perspektifleri değerlendirme ve kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştirmede önemli bir rol oynarlar. Bu bağlamda, Türkçe ders kitapları öğrencilerin kişisel gelişimine katkıda bulunarak, onların topluma ve çevrelerine duyarlı bireyler olarak yetişmelerini desteklerler.

Türkçe derslerinde değerler genellikle metinler aracılığıyla öğrencilere aktarılır ve bu metinler, öğrencilerin kültürel ve ahlaki değerleri öğrenmesinde etkili bir araç olarak kullanılır. Örneğin kitapta yer alan Bir Okul Gezisi adlı metninde geçen “köylüler bize evlerini açtılar” (İTDK, s. 72) cümlesiyle misafirperverlik değeri, Atatürk adlı metninde geçen “Atatürk yurdumuzu düşmanlardan kurtarmak için savaşımlara katılmış” (İTDK, s. 89) cümlesiyle vatanseverlik değeri, Kırmızı Balon adlı metninde geçen “Erhan hiçbir şey demedi, kucakladı, doyusıya öptü Erhan’ı” (İTDK, s. 48) cümlesiyle dostluk değeri, Kalın Camlı, Mavi Saplı adlı metninde geçen “Taa karşı binadaki balkona konan güvercini, güvercini görünce ağaca tırmanan kediye izleyebilmek ne kadar da güzel. Bunun için teşekkür ediyorum, mavi saplı gözlüğümü bulan gözlükçü amcaya.”(İTDK, s. 114) cümlesiyle saygı değeri metinler aracılığıyla aktarılmaya çalışılan değerlerdendir. Genç nesillere sunulacak metinlerin, ait oldukları toplumun değerlerini yansıtmaları önemlidir, çünkü bu değerler, öğrencilerin davranışlarını şekillendirerek kişiliklerini oluşturur. Böylece, öğrenciler hem milli kimliklerini benimser hem de topluma katkı sağlayan bireyler olarak yetişirler. Ders kitaplarına dahil edilecek metinlerin, dilin kültürel boyutunu, milli eğitimin hedeflediği insan modelini ve evrensel değerlere açık bireyler yetiştirmeyi amaçlaması gereklidir. Bu, öğrencilerin kendi kültürlerine sadık kalırken evrensel değerlere de açık olmalarını sağlar. Türkçe ders kitaplarında metinlerin yanı sıra görsellerin kullanılması önerilir. Görseller, metinlerin anlaşılmasına görsel olarak destek olur ve dilsel öğelerle birlikte anlamlandırılmasına katkıda bulunur. Kitaplarda kullanılan görseller, öğrencilerin dikkatini çekerek bilginin bellekte kalıcı olmasını ve öğrenmenin kolaylaşmasını sağlar. Bu sayede, öğrenciler daha uzun süreli ve derinlemesine öğrenme deneyimleri yaşarlar (Küçüköğlu vd., 2020, s. 22). Örneğin 1. sınıf Türkçe ders kitabının 8. temasında bilim ve teknoloji konusu işlenerek buna uygun görsel sunulmuştur. Görselde deney araçlarıyla deney ve gözlem yapan çocuklara yer verilmiştir (İTDK, s. 113). Böylece bilimsellik değerinin daha kalıcı hale getirilmesi sağlanmıştır. Yine kitabın 6. temasında doğa ve evren konusu işlenerek bu konuya uygun

olarak doğayla içiçe bir çocuk görselde sunulmuştur (İTDK, s. 49). Böylece bu konunun derinlemesine öğrenilmesi amaçlanmıştır.

Bu bağlamda, Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinlerin ve görsellerin niteliği, eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinlerin kültürel ve ahlaki değerleri etkili bir şekilde yansıtması, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmelerini kolaylaştırırken, görsellerin öğrenme sürecini destekleyici rolü de göz ardı edilmemelidir. Öğrencilerin dikkatini çeken ve ilgilerini canlı tutan görseller, öğrenmeyi daha kalıcı hale getirerek bilginin uzun süreli belleğe yerleşmesini sağlar.

Türkçe dersi öğretim programına göre, Türkçe ders kitaplarına değerler eğitimi açısından dahil edilecek metinler, “yaygın olarak kabul görmüş yazarların eserlerinden ve edebi ve kültürel değer taşıyan metinlerden” seçilmelidir. Ayrıca, ders kitabında temaları destekleyen, “edebi ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine” de yer verilmelidir (MEB, 2019, s. 18).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre, her sınıf düzeyinde 8 tema işlenmesi planlanmaktadır. Bu temalar arasında "Erdemler", "Millî Kültürümüz" ve "Millî Mücadele ve Atatürk" temaları her sınıf düzeyinde zorunlu olarak işlenmelidir. Diğer temalar ise kitap yazarları tarafından belirlenerek seçmeli olarak sunulur (MEB, 2019, s. 15). Bu temalar değerler eğitimi açısından önemli başlıklardır.

1. Sınıf Türkçe ders kitapları, öğrencilere dil öğretiminin temelini oluştururken aynı zamanda kültürel ve toplumsal değerleri de öğretmeyi hedefler. Metinde: “Çok çalışacağım. Sabredip ısrarla çalışacağım. Zamanla ben de matematiği daha iyi anlayacağım.”(İTDK, s. 143). İfadesiyle sabır değeri verilmeye çalışılırken metne bağlı metinde “İbni Sina nasıl bir çocukmuş?”(İTDK, s. 145) sorusuyla da öğrenciye dili anlama ve anlamlandırma becerisi kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu yaş grubundaki öğrenciler için metinlerin seçimi büyük önem taşır; çünkü bu metinler, onların dilin doğru kullanımını öğrenmelerinin yanı sıra milli kültürümüzü ve milli değerleri tanımalarına da yardımcı olur. Bu açıdan kitapta değerlerin aktarımını sağlayacak hikayeler, etkinlikler, şarkılar, şiirler ve masallara yer verilerek daha eğlenceli hale getirilmelidir.

Görsellerin kullanımı ise öğrencilerin dikkatini çekmekte ve öğrenmeyi daha eğlenceli hale getirmektedir. Renkli ve ilgi çekici görseller, öğrencilerin konuları daha iyi

anlamalarını sağlar ve öğrenmeyi destekler. 1. Sınıf Türkçe ders kitapları ayrıca öğrencilere temel okuma ve yazma becerileri kazandırmak için özenle hazırlanmıştır. Bu kitaplar, öğrencilerin dil gelişimini desteklerken onların kişisel ve sosyal gelişimine de katkıda bulunur. Örneğin 1. sınıf Türkçe ders kitabında verilen bir etkinlikte temizlik değerinin işlendiği bir şiirde boş bırakılan yerlere uygun harfler yerleştirilmesi istenmektedir. Bu şiir “y-zümüz ellerimiz olm-lıdır tertem-z, yıkanm-yan bir çoc-k gözde-n düşer ç-buk!” şeklindedir (İTDK, s. 21). Başka bir örnekte "sırtındadır evi kaplumbağanın", "yaşar kaplumbağa karada", "bayılır uykusuna kış kaplumbağa" (İTDK, s. 71) şeklinde cümleler yer almaktadır. Bu cümleler, doğaya karşı saygıyı teşvik eder.

Sonuç olarak, 1. Sınıf Türkçe ders kitapları, dil öğretiminin yanı sıra değerlerin aktarımında da kritik bir rol oynar. Öğrencilerin dil becerilerini geliştirirken milli kültürümüzü benimsemelerine ve topluma katkı sağlamalarına yardımcı olur.

1.7. Karakter ve Karakterizasyon Kavramları

Karakter kavramı “bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen üstün ana özellik” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Cevizci’ye (1999) göre karakter “bir şeyi başka bir şeyden ayıran özellik, ana nitelik” ve “bir insanın, bir kişinin davranış, alışkanlık, güç ve beceriler, değer ve düşünce tarzı türünden temel öğelerden meydana gelen özelliklerinin onu başka insanlardan farklılaştıran bütünü” anlamına gelmektedir. Oxford sözlüğüne göre karakter “bir nesnenin, bir bireyin ya da topluluğun kendine özgü olan, onu başkalarından ayıran temel belirti, onun davranışlarını belirleyen ana özellik” olarak belirtilmektedir (Oxford Sözlüğü, 2023).

Karakterizasyon bir anlatıdaki bir karakterin özelliklerinin, güdülerinin ve psikolojisinin temsilidir. Karakterizasyon, karakterin niteliklerinin bir anlatıcı, başka bir karakter veya karakterin kendisi tarafından tanımlandığı doğrudan tanımlama yoluyla gerçekleşebilir. Karakterin niteliklerinin eylemleri, düşünceleri veya diyaloglarıyla ortaya çıktığı dolaylı olarak da olabilir (Litcharts, 2023).

Karakterizasyon, yazarın bir karakterin kişiliğini ortaya çıkardığı süreçtir. Karakterizasyon, doğrudan karakterizasyon ve dolaylı karakterizasyon yoluyla ortaya çıkar. Doğrudan Karakterizasyon, izleyiciye karakterin kişiliğinin ne olduğunu söyler (Read, Write, Think, 2023).

Örnek: “Sabırlı oğlan ve sessiz kız hem terbiyeli hem de annelerine itaatsizlik etmediler.”

Açıklama: Yazar, bu iki çocuğun kişiliğini doğrudan izleyiciye anlatıyor. Oğlan “sabırlı” ve kız “sessiz”.

Örnek: Atatürk çok başarılı bir öğrenciymiş (İTDK, s. 88).

Örnek: Birgün yaramaz küçük bir çocuk yakalamış gölde bir kurbağacık (İTDK, s. 36).

Dolaylı Karakterizasyon, bir karakterin kişiliğini ortaya çıkaran şeyleri gösterir. Beş farklı dolaylı karakterizasyon yöntemi vardır:

Tablo 1.8: Dolaylı Karakterizasyon Yöntemi

Konuşma	Karakter ne diyor? Karakter nasıl konuşuyor?
Düşünceler	Karakterin özel düşünceleri ve duyguları aracılığıyla ortaya çıkan nedir?
Karaktere yönelik başkaları üzerindeki etkisi	Karakterin diğer insanlar üzerindeki etkisiyle ortaya çıkan nedir? Diğer karakterler karaktere tepki olarak nasıl hissediyor veya davranıyor?
Eylemler	Karakter ne yapar? Karakter nasıl davranır?
Görünümler	Karakter neye benziyor? Karakter nasıl giyinir?

Türkçe ders kitaplarının ürünü edebi metinlerdir. Edebiyat ve biyografi çalışmalarının ahlaki muhakemeyi geliştirdiği yaygın olarak iddia edilir ve ayrıca manevi gelişimde önemli bir rol oynadığı kabul edilir. Gooderham (1994), metindeki yetişkin anlatıcıların çocuklara nasıl hitap ettiğini ve böylece kurulan anlatı ilişkisini modelleyerek çocukların karaktere ve eyleme tepki verme şeklini şekillendirdiğini gösterir (Akt. Halstead & Taylor, 2000, s. 187).

Çocuklar, yazınsal kurgularla karşılaştıkları karakterler aracılığıyla kendilerini ve diğerlerini anlama, hayatı keşfetme ve sosyalleşme yeteneklerini geliştirirler. Bu

karakterler, çocukların duygusal bağ kurabilecekleri ve örnek alabilecekleri figürlerdir. Beyinlerimizin kurgusal karakterler arasındaki etkileşimleri gerçek hayattaki sosyal deneyimlere benzer şekilde ele aldığına dair kanıtlar var. Bu, karakterlerin arzuları, zorlukları, güduları ve duygularıyla özdeşleştiğimizde hikayeleri insan sosyal ve duygusal yaşamını keşfetmek için harika bir ortam haline getirir. Kurgusal hikayeler, çocukların gerçek olmayan, kapalı bir dünyanın güvenliği içinde, zor duyguları uyandıranlar da dahil olmak üzere, hiç yaşamadıkları deneyimlerden öğrenmelerini sağlar. Edebiyat ayrıca, karakterlerin başa çıkma stratejileri, yaratıcı problem çözme ve farklılıkların kabulü konusunda model oluşturması nedeniyle çocuklar için bir referans noktası görevi görür. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, sık okuyucular başkalarıyla daha iyi empati kurabilir ve dünyayı farklı bakış açılarından görebilirler (Christabel Pinto, 2019). Bu şekilde, çocuklar yaşamlarında karşılaşılabilecekleri zorluklara nasıl çözümler bulabileceklerini düşünür ve duygularını şekillendirirler. Aynı zamanda, çevrelerindeki insanların farklılıklarını, doğayı ve hayvanları anlama ve değer verme konusunda duyarlılık kazanırlar (Karagül, 2019, s. 294).

Çalışmada 1. Sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerler betimlenirken altta bulunan stratejiler kullanılarak karakterizasyon süreci gerçekleştirilmiştir (Curteman, 2015).

1- Fiziksel Tanım

En yaygın olan ve karmaşık olmayan bir tanım sürecidir. Okuyucunun gözünde canlandırması istenen şeyler basit bir şekilde betimlenir.

“Koyu kahverengi saçlar omuzlarının üzerinden neredeyse geniş bir bele değiyordu. Parlak kahverengi gözleri, pembe yanakları ve dolgun dudakları, büyük burnundan dikkatleri üzerine çekti.”

“Kurbağanın derisi nemli mi nemliymiş. Böyle nemli varlıklar hiç kayamazmış” (İTDK, s. 36)

2- İsimler

Bir karakterin yaşadığı ortam, mesleği, geçmişi, eğitim seviyesi o karakter hakkında okuyucuya birçok bilgi sunabilir.

“Ufaklık ismine cevap veren bir adam, Büyük Ahmet ismine cevap veren biriyle aynı imajı yaratmayabilir.”

“Atatürk’ün liderliğinde savaşları kazanmışız. Atatürk vatanını çok sevmiş. Vatanı için çok çalışmış” (İTDK, s. 89)

3- Eylemler

Karakterlerin fiziksel ve sözlü davranışlarıyla diğer karakterlerle nasıl etkileşim kurduklarını ifade eder. Karakterin davranışları o karakterin iyi huylu ya da kötü niyetli, alçakgönüllü ya da kibirli, sempatik ya da bencil, hassas, ince ya da kaba olup olmadıkları hakkında okuyucuya bilgi verebilir.

“Yeni kızın hemen yanından geçti, varlığını bile kabul etmeyi reddetti. Daha sonra bir arkadaşına yaklaştı, elini arkadaşının kulağına götürdü, yeni kıza işaret etti ve alay etti.”

“Odama geri döndüm. Bir yerden başlamak lazımdı. Katlanacakları katladım. Oyuncaklar oyuncak sepetine, kirliler kirli sepetine, kalemler kalemlige. Çok da zor değilmiş hani Birkaç dakikada bitiverdi. Alkışladım kendimi. Annem koşturuyordu hâlâ. Bir mola verseydi bari. Sessizce mutfığa girdim. Buzdolabını tepsiye taşıdım, Tepsiyi de odama, Güzel bir sofraya hazırladım, Bir de davetiye” (İTDK, s. 16)

4- Çevre

Karakterin yaşadığı dünyayı ifade eder. Bir kişinin ülkesi, şehri, evi veya yatak odası o kişi hakkında okuyucuya birçok bilgi sunabilir. Kişinin yaşadığı çevre onun gelişiminde de önemli bir faktördür.

“Erciyes dağının eteklerinde bir çiftlikte yaşadığını söyler söylemez, Ahmet, basit çiftçi dünyasına uyum sağlamakta zorlanacağını biliyordu.”

“Bir gün yaramaz bir küçük çocuk

Yakalamış gölde bir kurbağacık

Kurbağa bağırması: Vırak da vırak

Lütfen beni yuvama geri bırak” (İTDK, s. 36)

5- İlgi Alanları

Farklı kişilik türleri ve ilgi alanları, bireylerin hayata yaklaşımlarını ve perspektiflerini büyük ölçüde etkiler. Sabır, derin düşünme ve dikkat özelliklerini taşıyan bir satranç oyuncusu; hızlı düşünme, stres yönetimi ve adaptasyon özelliklerini taşıyan hızlı tempolu bir video oyuncusundan çok farklı bir hayat yaklaşımına sahip olabilir. Risk yönetimi yapabilen bir kaya tırmanıcısı, rahat yaşam tarzını benimseyen bir sahilciden hayata farklı bir perspektiften bakabilir.

“Silah koleksiyonuna olan yoğun ilgisi Ahmet’i rahatsız etti.”

“Sanal ortamda ders yapmaları çok kolay oluyordu. Uç boyutlu gözlükleri takınca her şeyi gerçekmiş gibi yaşıyorlardı. Her yerde ekran vardı. Cep telefonundan bıkınca tablete, tableten bıkınca bilgisayara koşuyorlardı, İnternetsiz bir hayat düşünemiyorlardı” (İTDK, s. 119)

6- Davranışlar

Jestler, duruşlar gibi tekrarlayan davranışlar hikâye karakterlerini tanımlamada ve onları okuyucuya hissettirmede önemli araçlardır. Bu unsurlar karakterlerin sinir bozucu, garip, sevimli veya başka bir şekilde algılanmalarını sağlayabilir.

“Sürekli gözlerini kırptığını fark etti. İyi bir alışkanlık değil. Parmaklarını kırmak gibi kendi kötü alışkanlığını bırakmaya karar verdi.”

“Dedesinin gözleri dolmuştu. Titreyen sesiyle Atatürk’ün vatanımız için yaptıklarını, anlatmaya devam etti” (İTDK, s. 105).

7- Tutum

Bir karakterin yaşamındaki olaylara, engellere ve küçük zaafllara bakış açısı onun genel tutumunu yansıtır. Karakterin diğer karakterleri ve deneyimleri değerlendirme şekilleri de bu tutumları ortaya çıkarır. Yani bir karakter diğer karaktere olumlu tutum diyebileceğimiz iyimser ve yapıcı bir tutumla yaklaşırken, olumsuz tutum diyebileceğimiz karamsar ve eleştirel bir bakış açısıyla da yaklaşabilir. Aynı zamanda diğer karakterlere ön yargılı ve tarafsız bir tutum ya da küçümseyici bir tutum da sergileyebilir.

“Öneriler yapmayı bıraktı. Çünkü fikirleri her zaman küçümseyici bir ifadeyle karşılandı.”

“Oynayamam demiştim size, galiba ben hiç oyun oynayamayacağım” (İTDK, s. 26).

8- Diyalog

Diyaloglar, karakterlerin sözlerinden çok, bu sözleri nasıl ifade ettikleriyle de karakterlerin kişilik özelliklerini ve duygusal durumlarını yansıtan önemli bir iletişim aracıdır. Kelime seçim, bir karakterin zekâ seviyesini, eğitim geçmişini veya sosyal çevresini belirtirken; konuşma hızı duygusal veya psikolojik durumunu gösterebilir. Ayrıca tereddütler utangaçlık veya kararsızlık gibi kişisel özellikleri ifade ederken, belirli aksanlar karakterlerin etnik kökenini veya coğrafi kökenini yansıtabilir. Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde diyaloglar karakterlerin derinlemesine tanınmasını ve okuyucunun karakterler hakkında daha derin bir anlayışa sahip olmasını sağlar.

“Birkaç saniyede bir durarak yavaşça konuştu. Ahmet yavaş biri olabileceğini ya da sadece ölümüne korkmuş olabileceğini düşündü.”

“Dedesinin gözleri dolmuştu. Titreyen sesiyle Atatürk’ün vatanımız için yaptıklarını, anlatmaya devam etti” (İTDK, s. 105).

9- Düşünceler

Bir karakterin duygusal durumunu ifade etmek için önemli göstergedir. Kendinden eminlik veya güvensizlik, mutluluk veya üzüntü, korku veya cesaret gibi duygusal durumlar, karakterlerin düşüncelerinde açıkça görülebilir. Ayrıca dürüstlük veya sahtekarlık gibi karakter özellikleri düşüncenin içeriği ile anlaşılabilir.

“Delirmeden önce ondan uzaklaşmalıyım, diye düşündü. O uyurken ben gizlice giderim düşüncesiyle annesine iyi geceler diyerek yan taraftaki odaya geçti.”

“Ne zaman uyumuştu? Hatırlamak için düşündü durdu. Sormak için birini ararken, Gölün kenarında Zıpzıp’ı buldu” (İTDK, s. 64).

10- Diğer İnsanların Bir Karaktere Bakış Açısı

Diğer insanların bir karaktere bakış açısı, karakterizasyon sürecinde önemli bir strateji olarak kullanılır. Bu bakış açısı, karakterlerin etrafındaki insanların ona nasıl tepki verebileceğini ve onu nasıl algılayabileceğini belirler. İnsanlar karakterlere karşı hayranlık, nefret, kıskançlık, tedirginlik, heyecan, endişe, kızgınlık, korku gibi çeşitli

duygusal tepkiler gösterebilirler. Bu çeşitli tepkiler karakterlerin farklı bakış açıları tarafından nasıl algılandığını ve değerlendirildiğini gösterir.

“Sık sık gülümsedi, ancak meslektaşları onu korkulması ve izlenmesi gereken tehlikeli bir tehdit olarak görüyordu.”

“-Ali: Aaa bak! Atatürk de kitap okumayı çok sevmiş. Tıpkı bizim gibi.

-Ayşe: Evet biz de okuyup çok başarılı olmalıyız” (İTDK, s. 88)

11- Geçmiş Deneyimler

Geçmiş deneyimlerimiz, sahip olduğumuz karakteri belirleyen önemli etkenlerdir. Bir karakterin yaşamında başına gelen her olay, onun kişiliğini, değerlerini ve tepkilerini şekillendirir. Bu deneyimler, karakterin benzersizliğini ortaya koyar ve onu unutulmaz kılar.

“Dondurucu soğuk ve tilki yuvaları Ahmed’e çocukluğunun buzlu Erciyes kışlarını hatırlattı.”

“-Sen savaşa mı katıldın?

-Evet Öykücüğüm. Çok uzun yıllar önceydi. Vatanımızın birçok yerinde düşmanlar vardı. Düşmanlardan kurtulmamız gerekiyordu.

-Peki, düşmanlardan nasıl kurtuldunuz?

-Atatürk askerlerin komutanıydı. Vatanımızın her yerini dolaştı. Askerleri bir araya getirdi. Vatanımızda yaşayan tüm insanlar düşmanlardan kurtulmak için Atatürk’e yardım etti. Vatanımız düşmanlardan kurtulana kadar çalışmaktan hiç vazgeçmedik” (İTDK, s. 105)

1.8. Çalışmaya Konu Olan Değerler

1.8.1. Bir Değer Olarak Adalet

Adalet kavramı TDK sözlükte “Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe.” ve “Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme” şeklinde yer almaktadır (TDK, 2023). Cevizci’ye (1999) göre adalet, “bir toplumda değerlerin, ilkelerin, ideallerin somut bir ifadesidir ve hayata geçirilmiş olması gereken bir kavramdır.” Adalet, “insan davranışlarını ahlaki açıdan değerlendiren ve eleştiren bir düşünce biçimidir; hakka ve doğruluğa saygıyı temel alan bir ahlak ilkesidir.” Doğruluk,

dürüstlük, tarafsızlık ve herkese eşit ve doğru muamele yapma gibi ilkeler adaletin temel unsurlarıdır.

Adalet; “adil olma, eşit davranma, paylaşma” gibi tutum ve davranışları” kapsar (TTKB, 2017). Adalet ve hukuk kavramları iç içe girebilecek kadar birbirlerine yakındırlar (Çeçen, 1975, s. 99). Bu yönüyle kişinin hakkını teslim etme ya da adaletsizlik durumunda cezalandırma hukuku adaletle yakınlaştırır. Tarafsızlık ve eşitlik kavramları da adalet ile yakından ilgilidir (Çeçen, 1975, s. 108). Bu durumda eşitsizlik ve taraf tutma adalet kavramının zıttıdır. Adalet özgürlükle sıkı sıkıya ilişkilidir. Adaletin özgürlükle olan ilişkisi, "zulüm" kelimesinin anlamlarından birini inceleyerek anlaşılabilir. Zulüm, “insanların baskı altına alınması veya özgürlüklerinin kısıtlanması” anlamına gelir. Dolayısıyla, adalet en azından baskı altında olmamayı ve özgürlüğü sağlamayı gerektirir (Erdoğan, 2008, s. 11).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde genel amaçlar başlığı altında yer alan “insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek” ifadesiyle adalet değeriyle ilişkili olan insan haklarına ve hukuka vurgu yapılmaktadır. Yine aynı kanunda yer alan genellik ve eşitlik başlığı altında bulunan “Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.” ifadesiyle de adalet değeriyle ilişkili olan eşitlik kavramına değinilmektedir. Ayrıca 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır” ifadesiyle fırsat ve imkân eşitliğinden bahsedilerek adalet değeriyle ilişkili olan eşitlik kavramı üzerinde tekrar durulmaktadır (MEB, 1973, s. 5101).

Adalet değeri aynı zamanda 2019 öğretim programlarında belirtilen 10 kök değer arasındadır (MEB, 2019, s. 4). Kinnier ve Jerry L. Kernes, (2000) tarafından yapılan “Evrensel Ahlaki Değerlerin Kısa Bir Listesi” adlı çalışmaya göre adalet değeri, merhamet ve bağışlayıcılıkla birlikte evrensel bir değer olarak belirtilmektedir.

Adalet değerine değer sınıflamasına göre bakıldığında; değerler sınıflaması üzerine deneme yapanlardan biri olan Nelson’a göre “sosyal değerler” grubunda yer almaktadır. Mengüşoğlu’na göre adalet değeri “yüksek değerler” sınıfında, Rokeach’ın

değer sınıflamasına göre “amaç değerler” sınıfındadır. Schwartz’ın bireysel değer sınıflandırmasına göre ise “evrenselcilik” grubundadır (Aydın & Gürler, 2013, s. 11). Dilmaç, Arıca ve Cesur’un sınıflamasında insan onuru grubunda, Acat ve Aslan’ın değer sınıflamasına göre ise “muhafazakâr-geleneksel değerler” grubunda yer almaktadır (Kağan, 2021, s. 39)

Adalet değeri “hem bireysel hem de toplumsal düzeyde” önemli değerlerdendir. Bireysel düzeyde bireyin hakkını almasını, tarafsız muamele görmesini ve kendisine eşit davranılmasını; toplumsal düzeyde ise gruplar arasında huzur, barış ve anlaşma sağlar. Ayrıca bireyin grup içindeki yerinin doğru verilip eşitlik sağlanması açısından da önemlidir. Bu yönüyle kargaşanın önüne geçilmiş olur.

1.8.2. Bir Değer Olarak Dostluk

Dost kavramı, TDK’ ya göre “sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılacak kimse, düşman karşıtı” anlamına gelmektedir (TDK, 2023). Dostluk ise “iki kişinin birbiri arasındaki güven bağı kurarak hem dem olmalarıdır” (Demirtaş, 2019, s. 222). Dostluk, “karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı, çıkar gözetmeksizin ve güvene dayalı bir ilişki” olarak tanımlanabilir. Bu ilişki, bireylerin zor zamanlarında birbirlerine destek olabileceği, güvenebileceği ve birlikte zaman geçirebileceği yakın arkadaşlıklar şeklinde kendini gösterir. Dostluk değeri açısından, paylaşma kavramı da bu ilişkinin temel öğelerinden biridir (Cebeci & Yorulmaz, 2023, s. 514).

Paylaşmak, dostluğun derinleşmesine ve güçlenmesine katkı sağlar. Birlikte yaşanan deneyimler ve duygusal bağlar, dostluğun kalıcılığını ve anlamını artırır. Bu bağlamda, dostluk insan ilişkilerindeki önemini korurken, bireylerin hayatlarında sağlam bir destek ağı oluşturur.

Dostluk güven duymayı, vefayı, sözünde durmayı, empati kurmayı ve yardımlaşmayı gerektirir. Dostluk değerine sahip olan bireylerde, arkadaşları ile yardımlaşması, maddi ve manevi zor zamanlarını ve mutluluk anılarını paylaşması ve onun için dua etmesi beklenir. Sırdaşlık, sevgi, saygı, ilgi, fedakârlık ve takdir dostluğun göstergesi alt değerlerdir (Demirtaş, 2019, s. 222). Düşmanlık, hasım, dost karşıtı ise dostluğun zıt değerleridir.

Aristoteles'e göre dostlar, birbirlerinin affedilebilir kusurlarını affederek ve birbirlerinin daha iyi olmasına yardımcı olarak birbirlerine olan güvenilirliklerini ve sadakatlerini gösterirler (Badhwar & Jones, 2017, s. 18).

Dostluk değeri değerlerin sınıflandırılmasına göre incelendiğinde Spranger'e göre sosyal değerler, Rokeach'a göre amaç değerler, Schwartz'a göre iyilikseverlik başlığı altında yer almaktadır (Çelikkaya, 2019, s. 71). İnsan eylemlerini üç ana gruba ayıran Mengüşoğlu'na göre dostluk değeri yüksek değerlerdendir (Kağan, 2021, s. 35).

Dostluk; “diğerkamlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma gibi tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017). Bu değerlerin varlığı, dostlukların uzun soluklu olmasını sağlar. Uzun solukluluk ise sevgi ve saygı temelinde gelişir. Dostluk, içinde sevgi, saygı, anlayış gibi birçok değeri barındırarak, kişiler arasında olumlu bir atmosfer oluşturur. Bu sayede, huzur ve mutluluk duygularını pekiştirir ve insan ilişkilerine derinlik katar. Aristoteles'e göre dostluk, yaşamın temel bir unsuru olarak kabul edilir (Cebeci & Yorulmaz, 2023, s. 515). Çünkü insanların sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir role sahiptir.

1.8.3. Bir Değer Olarak Dürüstlük

Dürüstlük kavramı TDK'ya göre “doğruluk” anlamına gelmektedir. Doğruluk kavramı ise “doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük” anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2023). Tanımlara bakıldığında dürüstlük ve doğruluk kavramlarının birbirleriyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Reinhardt vd. (2023) dürüstlüğü alçakgönüllülükle birlikte ele alarak samimiyet (yani, kişilerarası ilişkilerde samimi olma eğilimi), adalet (yani, dolandırıcılık ve yolsuzluktan kaçınma eğilimi), açgözlülüğten kaçınma (yani, savurgan servete, lüks mallara sahip olmaya ilgisiz olma eğilimi ve yüksek statü belirtileri) ve alçakgönüllülük (yani, mütevazı ve alçakgönüllü olma eğilimi) gibi kavramlarla ilişkilendirmektedir.

Dürüstlük değeri, Rokeach'ın değerler sınıflandırmasında “araç değerler”, Acat ve Aslan'a göre “muhafazakâr-geleneksel değerler” başlığı altında yer almaktadır. Schwartz dürüstlük değerini “iyilikseverlik”, Mengüşoğlu ise “yüksek değerler” başlığı altında sınıflandırmaktadır (Kağan, 2021, s. 33). Hatta hakikatin peşinde olmak, “kendini, kendinden daha büyük bir şeye adanmak” başlığı altında evrensel bir değer olarak görülmüştür (Öztoprak, 2016, s. 25).

Dürüstlük değeri, Türkçe Öğretim Programı'nın kök değerleri arasında yer almaktadır. Ayrıca dürüstlük değeri, “Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)” tarafından belirlenen 12 evrensel değer arasında bulunmaktadır (UNESCO, 2023).

Dürüstlük değeri, “açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma gibi tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017). Yalan söylemek, insanları kandırmak, sözünde durmamak, tutarlı olmamak dürüstlüğe aykırı davranışlardır. Siyasette, ekonomide, birincil ve toplumsal ilişkilerde dürüstlük, barışı ve huzuru sağlar. Bu yönüyle olmazsa olmaz değerlerdendir. İnsanların birbirlerine ve topluma karşı dürüst olmaları, güvenin ve saygının sürdürülebilirliğini sağlar. Dürüstlük, bireylerin kişiliklerinin bir yansıması olarak kabul edilir ve toplumsal ilişkilerde adaletin ve doğruluğun korunmasına katkıda bulunur. Herkesin dürüstlüğe önem verdiği bir toplumda, sosyal uyum ve dayanışma güçlenir, çatışmalar azalır ve ortak değerler etrafında birleşme sağlanır. Dolayısıyla, dürüstlük bireylerin ve toplumun huzur ve refahı için vazgeçilmez bir unsurdur.

1.8.4. Bir Değer Olarak Özdenetim

Özdenetim, özellikle idealler, değerler, ahlak ve sosyal beklentilerle uyumlu hale getirmek ve uzun vadeli hedeflere ulaşmak için kişinin kendi davranışını değiştirme yeteneğidir. Birçok yazar özdenetim ve öz düzenleme terimlerini birbirinin yerine kullanır (Baumeister vd., 2007, s. 351). Senemoğlu 'ya (2020) göre öz düzenleme, “bireyin kendi davranışlarını objektif bir şekilde gözlemleyip, kendi belirlediği değer ve ölçütlerle değerlendirerek gerekli durumlarda davranışlarını bu ölçütlere uygun şekilde düzenlemesi süreci” olarak ifade edilmektedir. Bu süreç, kişinin kendi içsel standartlarına ve ahlaki değerlerine bağlı olarak kendi gelişimini ve iyileştirmeyi amaçlar.

Baumeister vd. (2007) çalışmasında kendini düzenlemeyi gerektiren bazı tepkilerin şunları içerdiğini belirtmektedir: Düşünceleri kontrol etmek, duyguları yönetmek, istenmeyen dürtülerin üstesinden gelmek (örneğin, diyetle olduğu için cazip şekerler yememek), dikkati toplama ve birçok seçim yapma.

Özdenetim değeri, Türkçe Öğretim Programı'nın kök değerleri arasında yer almaktadır. Özdenetim değeri, “davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, özgüven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme gibi tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017).

Özdenetim değeri, değerleri araçsal ve amaçsal değerler olarak ayıran Rokeach'ın sınıflamasına göre “araçsal değerler” grubundadır. Acat ve Aslan'ın değer sınıflamasına bakıldığında özdenetim değerinin “öze dönük-kişisel değer” kapsamında olduğu görülmektedir. Mengüsoğlu'na sınıflamasına göre ise “davranış değerleri” başlığı altında geçmektedir (Kağan, 2021, s. 33).

Özdenetim değeri duygularda, davranışlarda kendini kontrol etmeyi ifade eder. İnternet kullanımını kontrol etme, yeme içme alışkanlığını kontrol etme, hedeflere ulaşmada çıkacak engelleri kontrol etme, mal-mülk biriktirebilme, kötü davranışlardan kaçınma, sadece ihtiyacı olan şeyleri belirleyebilme, öfkesini vb. duyguları kontrol edebilme bu duygu ve davranışlardan bazılarıdır.

1.8.5. Bir Değer Olarak Sabır

Sabır kelimesi Türkçeye Arapçada bulunan “Sabera” kökünden geçmiştir. Sabır “insanın günlük yaşamında veya hayatında hoşuna gitmeyecek durum ve olaylar karşısında dinginlik, sakinlik durumu” olarak tanımlanmaktadır (Ercan Gül & Çeliköz, 2018, s. 77). TDK sözlükte sabır, “acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, ıdam” ve “olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” anlamlarında yer almaktadır (TDK, 2023).

Sabrın doğası hem duygusal hem de davranışsal boyutlarda kendini gösterir. Davranışsal olarak sabır, beklemeyi ve erteleme yapmayı içerirken, duygusal olarak sakin olmayı ve iç huzuru korumayı gerektirir. Sabır genellikle zamansal bir özellik olarak tanımlansa da sadece zamanla sınırlı kalmaz. Örneğin, bir kişinin iyileşmesini beklemek gibi durumlar zamanla ilgili olabilir, ancak sabrın anlamı sadece bu bekleme sürecinden ibaret değildir. Aynı zamanda zorlayıcı koşullarla başa çıkma ve dayanma gücünü içerir (Eliüşük Bülbül, 2021, s. 712).

Sabır değeri, Türkçe Öğretim Programı'nın kök değerleri arasında yer almaktadır. Sabır değeri “azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme gibi tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017). Sabır kelimesi, genellikle “tahammül, hoşgörü, öfke kontrolü, sebat etme” gibi değerlerin yerine kullanılabilir (Ercan Gül & Çeliköz, 2018, s. 78). Bu terimler, sabrın çeşitli yönlerini ve içerdiği anlam derinliğini ifade etmek için kullanılan alternatif kavramlardır.

Sabir değeri, Spranger'in sınıflamasına göre "sosyal değerler" sınıfında, Rokeach'ın değer sınıflamasına göre "araçsal değerler" sınıfında, Acat ve Aslan'ın sınıflamasına göre ise "muhafazakâr-geleneksel değerler" sınıfında yer almaktadır (Kağan, 2021, s. 32).

1.8.6. Bir Değer Olarak Saygı

Saygı kavramı TDK' ya göre "değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram" ve "başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu" anlamlarına gelmektedir (TDK, 2023).

Saygı değeri, "alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme gibi bazı tutum ve davranışlarla" ilişkilidir (TTKB, 2017). Ayrıca saygı değerinin birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını büyüklere saygı, farklılıklara saygı, eşler arası saygı, dini inançlara saygı, anneye saygı, babaya saygı, diğerlerine saygı, kendine saygı, haklara saygı, milli ve manevi değerlere saygı şeklinde sıralamak mümkündür.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde "insan haklarına saygı" ve 11. maddesinde ise "manevi değerlere saygı" üzerinde özellikle durulmaktadır. Saygı değeri, Türkçe Öğretim Programı'nın kök değerleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca saygı değeri, "Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)" tarafından belirlenen 12 evrensel değer arasında bulunmaktadır (UNESCO, 2023).

Saygı değeri, Spranger'in sınıflamasına göre "sosyal değerler" sınıfında, Rokeach'ın değer sınıflamasına göre "amaçsal değerler" sınıfında, Acat ve Aslan'ın sınıflamasına göre ise "muhafazakâr-geleneksel değerler" sınıfında, Dilmaç, Arıca ve Cesur'un değer sınıflamasına göre "toplumsal değerler" sınıfında, Akbaş'ın değer sınıflamasına göre "demokratik değerler" sınıfında, Nelson'un değer sınıflamasına göre "sosyal değerler" sınıfında ve Mengüşoğlu'nun değer sınıflamasına göre "yüksek değerler" sınıfında yer almaktadır (Kağan, 2021, s. 32).

Evrensel bir değer olan saygı, bireyler arasındaki iletişimi düzenleyerek çatışmaları önler. Saygı dolu ifadeler, insanların toplumsal konumlarını belirlerken yaş, cinsiyet, makam mevki, eğitim düzeyi, iletişim ortamının niteliği gibi değişkenleri göz

önünde bulundurur. Bu faktörler, kişilerin toplum içindeki yerini ve statülerini şekillendirir. (Özdemir, 2017, s. 10).

Saygı değeri, toplumların temelini oluşturan bir değerdir ve insan ilişkilerinde önemli bir rol oynar. İnsan haklarına ve manevi değerlere saygı, eğitim sistemimizin temel taşlarından biridir ve bu değerler çocuklara öğretilirken hayatları boyunca benimsemeleri teşvik edilir. Toplumsal iletişimde saygıya dayalı davranışlar, her bireyin kendini ifade etme özgürlüğünü güçlendirirken, çatışma ve anlaşmazlıkları azaltır. Dolayısıyla, saygının yaygınlaştırılması toplumsal barışın ve uyumun sağlanmasına katkıda bulunur, bu da bireylerin daha sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmelerini sağlar.

1.8.7. Bir Değer Olarak Sevgi

Sevgi kavramı TDK'ya göre “insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet” anlamına gelmektedir (TDK, 2023).

Abramson ve Leite'ye (2018) ait çalışmada sevgi kavramı, duygusal ve fiziksel tepkilerin yanı sıra çeşitli motivasyonları, değerlendirmeleri içeren ve ortaya koyan bir kişiye karşı bir tutumu ifade eder. Sevginin bir ifadesi olarak bizimle etkileşimlerinde nazik, düşünceli, sadık, sıcak vb. olan insanların arkadaşlığından zevk almak, onlara şefkat duymak, etrafta olmaya çalışmak ve çıkar gözetmeden onların iyiliğini aramak dünyadaki tüm anlamlara sahiptir.

Sevgi değerinin birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunları anne-baba sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, çocuk sevgisi, yaşam sevgisi, vatan sevgisi vb. şeklinde sıralamak mümkündür. Ayrıca sevgi değeri, “aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma gibi tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan “ailesini, vatanını, milletini seven” ifadesiyle sevgi değerine vurgu yapılmaktadır (MEB, 1973, s. 5101). Sevgi değeri, Türkçe Öğretim Programı'nın kök değerleri arasında yer almaktadır. Ayrıca sevgi değeri, “Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)” tarafından belirlenen 12 evrensel değer arasında bulunmaktadır (UNESCO, 2023).

Sevgi değeri, Spranger'in sınıflamasına göre “sosyal değerler” sınıfında, Rokeach'ın değer sınıflamasına göre “araçsal değerler” sınıfında, Acat ve Aslan'ın

sınıflamasına göre ise “muhafazakâr-geleneksel değerler” sınıfında, Mengüşoğlu’nun değer sınıflamasına göre “yüksek değerler” sınıfında ve Schwartz’ın değer sınıflamasına göre öz aşkınlık grubunda “iyilikseverlik-sevgi” başlığı altında yer almaktadır (Kağan, 2021, s. 32).

Sevgi değerinin benimsendiği ilk yer ailedir. Burada sevgiyle yetişen birey başka canlıları da sevmeyi öğrenir. Sevgi bir ihtiyaçtır. Sevgi ihtiyacı aidiyet ihtiyaçları başlığı altında, Maslow’un ihtiyaçlar piramidinin üçüncü seviyesinde yer alır ve insanın arkadaşlar, eşler, çocuklar ve hatta bir topluluk duygusu ile sevgi dolu ilişkiler arama arzusunu temsil eder (Shi & Lin, 2021, s. 229).

Sevgi ihtiyacı karşılanmayan birey başkalarını ve kendini sevmez ve de saygı duymaz. Buradan da anlaşılıyor ki sevgi, saygı ve özgüven gibi değerlerin de altyapısını oluşturmaktadır.

1.8.8. Bir Değer Olarak Sorumluluk

Sorumluluk kavramı TDK’ ya göre “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorum, mesuliyet, uhde” ve “sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisi; ağırlık” anlamlarına gelmektedir. Cevizci’ye (1999) ait felsefe sözlüğüne göre ise sorumluluk “kişinin, ahlaki öznenin, kendi eylemlerinin sorumluluğunu üstlenebilmesi durumu” olarak ifade edilir. “Yaptığı, gerçekleştirdiği şeyi tam bir bilinçle ve özgürlükle yapabilecek ehliyetle olan kişinin durumunu ifade eden sorumluluk, kişinin, oluşumundan psikolojik olarak sorumlu olduğu sonuç ve gelişmeleri üzerine almaya vicdani bir ödev sayması durumu” olarak tanımlanmaktadır

Sorumluluk değeri, “kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma, sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme gibi bazı tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan “topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” ve yine aynı kanunun 11. Maddesinde yer alan “sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır” ifadeleriyle sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır (MEB, 1973, s. 5101). Sorumluluk değeri, Türkçe Öğretim Programı’nın kök değerleri arasında yer almaktadır.

Ayrıca sorumluluk değeri, “Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)” tarafından belirlenen 12 evrensel değer arasında bulunmaktadır (UNESCO, 2023).

Sorumluluk değeri, Rokeach’ın değer sınıflamasına göre “araçsal değerler” sınıfında, Akbaş’ın değer sınıflamasına göre “çalışma-iş değerleri” sınıfında, Acat ve Aslan’ın değer sınıflamasına göre “muhafazakâr-geleneksel değerler” sınıfında yer almaktadır (Kağan, 2021, s. 33).

Sorumluluk, yaşam boyu başarı ve öz disiplin kazanımında kritik bir rol oynayan bir yaşam becerisidir. Bu beceriyi çocuklar genellikle “ailelerinden, arkadaş çevrelerinden, toplumdan ve okullarından” öğrenirler. (Sezer vd., 2017, s. 124). Gerek kişisel gerekse grup içerisinde görevler üstlenerek sorunlara çözüm bulurlar. Ayrıca vatandaşlık görevlerini yerine getiren bireyler olurlar.

Sorumluluk, ahlaki davranışların sergilenmesini sağlar. Değerlerin eğitiminde sorumluluğun vurgulanması, bireylerin kendi eylemlerinin sonuçlarını anlamalarına ve bu doğrultuda hareket etmelerine yardımcı olur. Bu bağlamda, sorumluluk duygusunun güçlendirilmesi, insanların birbirlerine ve çevrelerine karşı daha saygılı ve dikkatli olmalarını teşvik eder. Böylelikle, toplumda daha adil ve huzurlu bir ortamın oluşmasına katkı sağlar. Sorumluluk sahibi bireyler, etraflarındaki insanlara örnek olabilir ve toplumun ortak değerlerini korumaya yönelik çaba gösterebilirler. Bu yolla, değerlerin eğitimi sadece bireylerin karakterlerini şekillendirmez, aynı zamanda toplumun genel refahı ve uyumunu da artırır.

1.8.9. Bir Değer Olarak Vatanseverlik

Vatan kelimesi, Osmanlıca kökenli "evtan" kelimesinden gelmektedir. ‘Evtan’, “insanın doğup büyüdüğü, sevdiği memleket veya uğrunda ölünebilecek topraklar” anlamına gelir. Bu nedenle vatan kavramına üç farklı anlam yüklenmiştir: “topraksal (territoryal), kökense (ataların bıraktığı), ve kolektif/ulusal (ulusun mekânsal boyutu)” anlamı taşır. Bu kavramlar genellikle vatanseverlik duygusuyla ifade edilir. Vatanseverlik, bireyin yaşadığı ülkeye aidiyet hissetmesi ve ona bağlılık göstermesi olarak tanımlanabilir (Avcı vd., 2017, s. 1559). Bu duygu, bireyin vataniyle olan bağlarını güçlendirir ve ülkesinin refahı ve gelişimi için katkıda bulunma isteğini besler.

Vatanseverlik kişinin paylaştığı topraklarda ve topluluklarda, yani kendi yerinde yaşayan tüm canlıların iyiliği için çalışmak şeklinde tanımlanmaktadır. Vatanseverliği

tanımlamanın birçok yolu vardır. Bahçecilik yapmak ve kan bağışlamak, tatillerde ulusal bayrağı asmak ve seçimlerde oy kullanmak gibi davranışlar vatansever davranışlardır. İklim değişikliğiyle mücadele etmeye ve nükleer silahlardan arındırma arayışına ek olarak, Dünya Kupası veya Olimpiyatlarda ülkesini desteklemek de vatanseverliktir. (Kissling, 2018, s. 7). Yani vatanseverlik sadece bir toprak sevgisi olmakla kalmayıp içindeki canlıları sevip aynı zamanda sorumluluk alıp çalışmaktır.

Vatanseverlik değeri, “çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme gibi bazı tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde yer alan “ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek” ifadesiyle vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır (MEB, 1973, s. 5101). Vatanseverlik değeri, Türkçe Öğretim Programı’nın kök değerleri arasında yer almaktadır.

Vatanseverlik değeri Nelson’un değer sınıflamasına göre “sosyal değerler” sınıfında, Schwartz’ın değer sınıflamasına göre “muhafazacılık” sınıfında, Dilmaç, Arıca ve Cesur’un değer sınıflamasına göre “özgürlük” sınıfında, Acat ve Aslan’ın değer sınıflamasına göre ise “ulusal-milli değerler” sınıfında yer almaktadır (Kağan, 2021, s. 34).

1.8.10. Bir Değer Olarak Yardımseverlik

“Hayırseverlik” anlamına gelen (TDK, 2023) yardımseverlik kişinin düzenli kişisel temas halinde olduğu diğerlerinin refahını korumanın ve geliştirmenin önemini yansıtan bir değerdir (Arieli vd., 2014, s. 17).

Yardımseverlik değeri, “cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma gibi bazı tutum ve davranışlarla” ilişkilidir (TTKB, 2017). Yardımseverlik değeri, Türkçe Öğretim Programı’nın kök değerleri arasında yer almaktadır.

Yardımseverlik değeri Spranger'in değeri sınıflamasına göre "sosyal değerler" sınıfında, Rokeach'ın değeri sınıflamasına göre "araçsal değerler" sınıfında, Schwartz'ın değeri sınıflamasına göre "Özaşkınlık" sınıfında, Akbaş'ın değeri sınıflamasına göre "geleneksel değerler" sınıfında, Dilmaç, Arıcak ve Cesur'un değeri sınıflamasına göre "toplumsal değerler" sınıfında, Acat ve Aslan'ın değeri sınıflamasına göre "muhafazakâr-geleneksel değerler" sınıfında yer almaktadır (Kağan, 2021, s. 32).

Yardımseverlik değeri sadece mal alışverişi anlamına gelmemektedir. Hüznün, sevincin, mutluluğun paylaşılması da yardımseverliktir. Bir kişinin işini kolaylaştırmak için yardım etme, iş birliği yapma yardımseverlik değeriyle ilgilidir (Aktepe, 2014, s. 20). Bu tür davranışlar, topluluk içindeki dayanışma ruhunu destekler, bireyler arasındaki güveni artırır ve toplumsal ilişkilerin derinleşmesine katkı sağlar. Dolayısıyla, yardımseverlik sadece somut yardımlarla sınırlı kalmaz, aynı zamanda insanların birbirleriyle duygusal ve pratik düzeyde etkileşimde bulunarak toplulukları güçlendirmesini içerir.

1.9. İlgili Çalışmalar

Literatüre bakıldığında ilkökul ders kitapları değeri eğitimi açısından birçok çalışmada kullanılmıştır. Bunlar başta Türkçe olmak üzere matematik, hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve müzik ders kitaplarıdır.

Hayat bilgisi ders kitaplarının değeri eğitimi açısından incelendiği çalışmalar (Candan & Ergen, 2014; Öztürk & Özkan, 2018; Uçar & Çetinkaya, 2021), müzik ders kitaplarının değeri eğitimi açısından incelendiği çalışmalar (Kara & Emirhan, 2020; Yükrük & Akarsu, 2015), matematik ders kitaplarının değeri eğitimi açısından incelendiği çalışmalar (Şahin & Tuğrul, 2020; Uzunkol & Karaca, 2017), sosyal bilgiler ders kitaplarının değeri eğitimi açısından incelendiği çalışmalar (Taş, 2022; Toraman & Memişoğlu, 2022) şeklindedir.

Türkçe dersi diğer derslere oranla literatürde geniş yer kapsamaktadır. Türkçe ders kitaplarının değeri eğitimi açısından incelendiği çalışmalar (Bozgün & Akdağ, 2022; Derse & Coşkun, 2021; Dilekçi, 2022; Dökme & Tunçer, 2022; Eken & Öksüz, 2019; Kasa Ayten & Gültekin, 2019; Susar Kırmızı, 2014; Türkbey, 2019; Yılar, 2016) şeklindedir.

Bozgün ve Akdağ (2022) tarafından yapılan "İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Değerlerin İncelenmesi" adlı çalışma, "İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerleri öğrenme alanlarına göre incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemi olan doküman incelemesi kullanılarak yapılan bu çalışmada, 4. sınıf Türkçe ders kitabı veri toplama aracı olarak kullanılmış ve on kök değer betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Anahtar sözcükler Türkçe dersi, ders kitabı, değerler, değer eğitimi ve ilkokul olarak belirlenmiştir. Değerlerin kullanım sıklığına göre sorumluluk, sabır ve yardımseverlik en sık rastlanan değerlerdir. Ancak, bazı kök değerlere yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu sonuç, gelecekteki araştırmalarda ders kitaplarının kök değerler açısından iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir."

Dökme ve Tunçer (2022) tarafından yapılan "İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerin Değerler Yönünden İncelenmesi" adlı çalışmada, "İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan kök değerlerin düzeyi belirlenmiş ve bu değerlere ilişkin öğretmen görüşleri alınmıştır. Nitel araştırma yöntemi olarak durum çalışması kullanılarak, doküman analizi ile Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerdeki değerler incelenmiştir. Araştırmanın anahtar sözcükleri Türkçe dersi, değerler eğitimi ve Türkçe ders kitabıdır. İlkokul Türkçe ders kitaplarında kök değerlerin her sınıf düzeyinde arttığı ancak metinlerde yer alma sıklığının dengeli olmadığı sonucuna varılmıştır. Gaziantep'teki ilkokullarda görev yapan 17 sınıf öğretmeni ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde, öğretmenler değerler eğitimi uygulamalarının özellikle küçük yaş gruplarında olumlu etkiler yarattığını belirtmiştir."

Eken ve Öksüz (2019) tarafından yapılan "İlkokul (1-4) Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Bakımından İncelenmesi" adlı çalışmada, "İlkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler kök değerler açısından incelenmiştir. Betimsel araştırma niteliğinde olan bu çalışmada tarama modeli kullanılmış ve veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. 44 öyküleyici metinde bulunan değer ifadeleri, ilgili değer kategorilerine dahil edilerek, her değer frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Araştırmanın anahtar sözcükleri değer, kök değerler, değerler eğitimi ve Türkçe ders kitapları olarak belirlenmiştir. Toplam 1931 cümleden oluşan metinlerde 742 cümle değer ifade etmektedir. Bu metinlerde en sık işlenen kök değerler sevgi, yardımseverlik ve vatanseverlik iken, en az saptanan değerler adalet, dürüstlük ve saygıdır."

Kasa Ayten ve Gültekin (2019) tarafından yapılan "İlkokul Dördüncü Sınıf Türkçe Dersinde Kültürel Değerler ve Eğitimi: Bir Durum Çalışması" adlı çalışma, “dördüncü sınıf Türkçe dersinde kültürel değer eğitiminin nasıl gerçekleştiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, 2013-2014 öğretim yılı bahar yarıyılında Malatya'da bir ilkokulun dördüncü sınıfında görev yapan bir öğretmen ve öğrencileri kapsamaktadır. Veriler, sınıf içi gözlem, yarı yapılandırılmış görüşmeler, alan notları ve ders materyalleri üzerinden toplanmıştır. İçerik analizi yöntemiyle çözümlenen bulgulara göre, Türkçe dersinde kültürel değerlere ilişkin "Dil, Tarih, Din, Gelenek-Görenek, Sanat, Şehirler, Bağımsızlık Simgeleri" gibi 7 tema ve etkinlikler açısından "Dinleme, Okuma, Yazma, Konuşma, Görsel Okuma-Görsel Sunu" gibi 5 tema belirlenmiştir. Bu temalar doğrultusunda, kültürel değerlere yer verildiği, öğrencilerin bu değerlere ilişkin kazanımlar elde ettiği ve öğretmenin bu değerleri temel dil becerileri kapsamında kazandırmaya çalıştığı görülmüştür. Araştırmanın anahtar sözcükleri ilkokul, Türkçe kursu, kültürel değerler, kültürel değerler eğitimi ve örnek olay olarak belirlenmiştir.”

Susar Kırmızı (2014) tarafından yapılan “4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler” adlı çalışma, “ilköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri inceleyerek mevcut değerleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmış ve Aydın ve Akyol Gürler (2012) tarafından yapılan sınıflandırma temel alınmıştır. Kitaptaki metinlerin tamamı incelenmiş, değerler ve bu değerlerin yer aldığı cümlelere örnekler verilmiştir. Değerler dört ana grupta toplanmıştır: 1. Sosyal yaşama ilişkin değerler, 2. Evrensel düşüncenin gelişimine ilişkin değerler, 3. Ülkeye bağlılığa ilişkin değerler, 4. Kişinin kendisini tanımasına ilişkin değerler. Metinlerde en çok vurgulanan alt değerler doğa sevgisi/doğal çevreye duyarlılık (%35), iyimser olma/olumlu düşünebilme (%27,5) ve millet sevgisi (%22,5) olarak belirlenmiştir. Araştırmanın anahtar sözcükleri değerler eğitimi, Türkçe dersi ve ders kitabı olarak belirlenmiştir.”

Türkben (2019) tarafından yapılan “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışma, “2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanmış Türkçe ders kitaplarını değerler iletimi açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış ve metinler “Değerler İnceleme Formu”na göre taranmıştır. Bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, metinlerin değerleri iletmede yetersiz

olduğu ve değerler iletimi açısından dengeli bir dağılımın olmadığı görülmüştür. Metinlerde en çok sevgi, saygı, yardımlaşma, duyarlılık, çalışkanlık ve dayanışma değerleri bulunurken, tasarruf, eşitlik ve adalet en az iletilen değerler olmuştur. Bulgular, alanyazındaki diğer bulgularla birlikte değerlendirilmiş ve bazı önerilere yer verilmiştir. Araştırmanın anahtar sözcükleri Türkçe öğretimi, Türkçe ders kitabı, metin, değerler iletimi ve inceleme şeklinde belirlenmiştir.”

Yılar (2016) tarafından yapılan “İlettiği Değerler Açısından İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler Üzerinde İncelemeler” adlı çalışma, “2014-2015 öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan ilkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri doküman analizi yöntemiyle inceleyerek ilettiği değerleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, metinlerde en çok vurgulanan değerler karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve çeşitli yorum ve önerilerde bulunulmuştur. İncelemeye göre, Türkçe ders kitaplarında en fazla yer verilen değer "sevgi"dir; en sık tekrarlanan iki değer ise "tabiat sevgisi" ve "insan sevgisi"dir. İkinci sırada "dayanışma" ve üçüncü sırada "çalışkanlık" değerleri öne çıkmaktadır. Ayrıca "bilimsel merak", "nezaket kurallarına uyma", "geçmişini ve milli kültürünü tanıma" ve "yaşama sevinci" değerleri de dikkat çekmektedir. Araştırmanın anahtar sözcükleri Türkçe, Türkçe öğretimi, ders kitabı, değer, kültür ve eğitim olarak belirlenmiştir.”

Türkçe dersi 1. Sınıf özelinde literatür tarandığında (Soylu, 2019) tarafından yapılan çalışmaya ulaşılmaktadır. “Soylu (2019) tarafından yapılan çalışma, ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinleri değerler eğitimi açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Doküman analizi yöntemi kullanılan bu çalışmada, MEB tarafından basılan 2017-2018 eğitim-öğretim yılı Türkçe ders kitabındaki tüm metinler analiz edilmiştir. Metinler, etkinlik türü ve işlenen değerler açısından değerlendirilmiştir. Tespit edilen değerler, Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği değerlere göre sıralanmış ve "dinleme, okuma, konuşma, yazma etkinliklerinde tespit edilen değerler" başlığı altında tablolarda sunulmuştur. İncelenen dört temada yirmi metin bulunmaktadır. Analiz sonucunda en çok üzerinde durulan değer "sevgi" olduğu tespit edilmiştir. Bu değeri sırasıyla bilimsel değerler, vatanseverlik, milli değerler ve çalışkanlık takip etmektedir. En az tespit edilen değerler ise hoşgörü, adalet, özgüven, merhamet ve empati olarak belirlenmiştir. Araştırma, çocukların değer kazanımında metinlerin önemine vurgu

yaparak, metin seçiminin özenle yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Anahtar sözcükler değerler, değerler eğitimi, Türkçe ders kitabı olarak belirtilmiştir.”

Literatür incelemesi “değerler eğitimi, Türkçe ders kitabı, değer aktarımı, karakter, Türkçe dersi, ders kitabı” gibi anahtar sözcükler kullanılarak yapılmıştır. “Ders kitabı” anahtar sözcüğü ile incelendiğinde Türkçe ders kitaplarının diğer ders kitaplarına oranla daha çok incelendiği görülmüştür. Türkçe ders kitaplarını değerler eğitimi açısından karakterleri niteleyen değerler üzerinden inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda yapılan çalışmanın literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesini amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöneme göre, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında geçen karakterleri niteleyen değerler; Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçları ve 1. sınıf Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler ve de bu kök değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışlar esas alınarak incelenmiştir. İnceleme sürecinde, karakterizasyon özellikleri üzerinde durulmuş ve bu özelliklerin değerlere nasıl yansıdığı analiz edilmiştir. Özkan'a (2022) göre doküman incelemesi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir. Karasar'a (2002) göre doküman incelemesi var olan kayıt ve belgelerin incelenmesidir. Doküman incelemesini yalnızca yazılı belgelerle sınırlayıp kitaplık araştırması olarak tanımlayanlar da vardır.

2.2. Araştırmanın Veri Toplam Tekniği ve Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada doküman incelemesi yoluyla veriler toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2000) göre doküman analizi yönteminde “eğitim alanında ders kitapları, program yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğrenci rehberlik kayıt ve dosyaları, öğrenci ve öğretmen el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları, ders ve ünite planları, öğretmen dosyaları, eğitimle ilgili resmî belgeler vb. dökümanlar” döküman analizine konu olabilirler.

Veriler toplanırken kitapta bulunan metinlerdeki, etkinliklerdeki ve görsellerdeki karakterler türüne ve taşıdığı değer veya değerlere göre incelenmiştir. Değerler belirlenirken karakterizasyon özellikleri, Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçları ve Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler ve de bu kök değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışlar esas alınmıştır. 1. sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiş ve karakterler belirlenmiştir. Daha sonra bu karakterlerin taşıdığı değer veya değerler Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçları, Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler ve bu kök değerlerle ilişkili bazı tutum ve davranışlar esas alınarak ortaya konulmuştur. Bazı karakterlerin 10 kök değer dışında taşıdığı “diğer değerler” tespit edilmiştir. Bu nedenle “karakterleri niteleyen kök değerler” ve “diğer değerler” olmak üzere iki başlık oluşturulmuştur. Veriler, bulgular kısmına aktarılırken öncelikle karakterlerin karakterizasyonları yapılmıştır. Ardından bu karakterleri niteleyen değer veya değerler 1. sınıf Türkçe ders kitabından alıntı yapılarak ifade edilmiştir. Böylece karakterleri niteleyen 10 kök değer dışında 3 diğer değer tespit edilerek kitapta bulunan karakterleri niteleyen tüm değerler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada kullanılan analiz türü betimsel analizdir. Yıldırım ve Şimşek’e (2000) göre betimsel analiz yaklaşımında elde edilen veriler, daha önce belirlenen temalara göre sunulur. Betimsel analizde doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır.

2.4. Verilerin Güvenirliği

Araştırmada veriler toplanırken veri kaynağı olan ilkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabı içerdiği karakterler ve bu karakterleri niteleyen değerler açısından sadece bir defa incelenmemiştir. Verilerin güvenirliliğini sağlamak için kitap araştırma süreci boyunca tekrar okunarak incelenmiştir. İnceleme yapılırken uzman desteği alınarak öznel yargılardan uzak durulmaya çalışılmıştır. Bulgular sunulurken doğrudan alıntılara yer verilerek karakterleri niteleyen değerler ispatlanmaya çalışılmıştır.

2.5. Araştırmanın Veri Toplama Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağı Türkiye’de ilkokullarda okutulan, Millî Eğitim Bakanlığı’na ait ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabıdır.

lkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabı Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. MEB Yayınlarına ait olan kitap  yazara sahiptir. Kitabın hazırlanmasında “lme değerlendirme uzmanı, rehberlik uzmanı ve görsel tasarım uzmanı” görev almıştır. Kitapta “ocuk Dünyası”, “Doğa ve Evren”, “Milli Mücadele ve Atatürk” ve “Bilim ve Teknoloji” olmak üzere 4 tema bulunmaktadır. Kitap 154 sayfadan oluşmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Birinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Değerler

3.1.1. Karakterleri Niteleyen Adalet Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.1.1. Ayı Karakterini Niteleyen Adalet Değeri

Ayı karakteri bir etkinlikte kahverengi, gövdesi olmayan bir kafa olarak resmedilmiştir. Gözleri ve burnu ise siyahtır. Ayı karakteri oyun oynarken nasıl davrandığıyla ilgili bilgi vermiştir. Bu bilgiler şunlardır: “oyuna başlamadan kuralları öğrenirim”, “oyunda mızıkçılık yaparım”, “oyunu kazanan arkadaşımı kutlarım”, “oyunun kurallarına her zaman uyarım”, “oyuna katılmak isteyen arkadaşlarımı dışlamam.” Buradaki amaç yaptığı davranışların hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu belirtmektir.

Ayı Karakterini Niteleyen Adalet Değeri

3.Etkinlikte: “Oyunda mızıkçılık yaparım.” ve “oyunun kurallarına her zaman uymam.”(İTDK, s. 30). Burada adaletsizlik değerinin zıttı olan adalet değeri alınmıştır.

Tablo 3.1: Adalet Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Adalet	1	1	Hayvan	Haklara önem vermeme, kurallara uymama

Adalet değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında bir karakter üzerinden aktarılmış ve sadece bir yerde vurgulanmıştır. Adalet değeri “ayı” karakteri üzerinden

aktarılmıştır. Adalet değeri verilirken sadece hayvan karakteri tercih edilmiştir. Adalet değeri genel olarak “haklara önem vermeme, kurallara uymama” bağlamında işlenmiştir.

3.1.2. Karakterleri Niteleyen Dostluk Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.2.1. Kirpi, Karakulak ve Tomurcuk Karakterlerini Niteleyen Dostluk Değeri

Metinde geçen hayvan karakterlerine baktığımızda karakterler hakkında herhangi bir fiziksel tanım verilmemiştir. Fakat metinde yer alan görsel ve isimler yoluyla Karakulak karakterinin kulaklarının siyah olduğu, kahverengi tüylere ve yeşil gözlere sahip olduğu söylenebilir. Metinde geçen kirpi karakteri isminden de anlaşılacağı üzere bir kirpidir. Siyah dikenleri, siyah ayakları ve siyah gözleri bulunmaktadır. Tomurcuk karakteri görselde bir kuş türüne benzemektedir. Mavi tüyleri bulunmaktadır. Başında ise kırmızı tüyler mevcuttur.

Metindeki hayvan karakterleri için herhangi bir meslek belirtilmemiştir. Yaşadıkları ortam ise metinde belirtilmemiş olup görselde resmedilmiştir. Görselde karakterlerin yaşadıkları ortam yeşilliğin olduğu bir su kenarı olarak resmedilmiştir.

Metindeki eylemler üç karakter için de oyun oynamaya yöneliktir. Top atma, su baloncuğu patlatma, körebe oynama gibi eylemler gerçekleştirilmektedir.

Kirpi, Karakulak ve Tomurcuk Karakterlerini Niteleyen Dostluk Değeri

Metinde:

Karakulak: “Kirpi kardeşin de oynayabileceği bir oyun bulmamız lazım.”(İTDK, s. 27).

Tomurcuk: “Aaa, burada tek başına ne yapıyorsun kirpi kardeş? Bize katılsana.” (İTDK, s. 26)

Kirpi: “Arkadaşlar siz oynayın. Ben oynamasam da olur.”(İTDK, s. 27).

3.1.2.2. Ayı Karakterini Niteleyen Dostluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ayı Karakterini Niteleyen Dostluk Değeri

3.Etkinlikte: “ Oyunu kazanan arkadaşlarımı kutlarım”, “Oyuna katılmak isteyen arkadaşlarımı dışlamam.”(İTDK, s. 30).

3.1.2.3. Erhan, Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Dostluk Değeri

Metinde karakterler için fiziksel tanım yapılmamıştır. Sadece Orhan karakteri için küçük Orhan ifadesi kullanılmıştır. Küçük nitelemesinin yaş mı yoksa fiziksel özelliklerle mi ilgili olduğu belirtilmemiştir. Metinde karakterlerin mesleği veya eğitim seviyesi hakkında bir bilgi verilmemiştir.

Orhan karakteri Erhan karakterinin ayağına basmıştır. Aralarındaki kırgınlık bu eylemden kaynaklanmaktadır. Fakat daha sonra bu kırgınlık Orhan'ın Erhan'ın evine gitmesiyle yerini sevgiye bırakmıştır. Orhan dışındaki beş çocuk Erhan'ın evine gitme eylemini gerçekleştirmiştir. Daha sonra Orhan da gitmiştir. Bu eylemler dostluk için gerçekleşmiştir. Erhan Orhan'ı çağırmayı düşünmüş fakat o çağırmadan Orhan kendisi partiye gelmiştir. Erhan'ın böyle düşünmüş olması dostluğa verdiği önemi göstermektedir.

Erhan, Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Dostluk Değeri

Metinde:

“-Orhan da burada olsaydı! dedi saracın çocuğu.”

“-Orhan iyi arkadaşdır! Dedi doğramacınıninki”

“-Arkadaşını bataкта bırakmaz Orhan! dedi demircinininki.”

“-Öyle ise çağıralım! Dedi memurunki.”(İTDK, s. 48).

3.1.2.4. Düşman Askerleri Karakterini Niteleyen Dostluk Değeri

Metinde düşman askerleri için fiziksel tanım yapılmamıştır. Meslek olarak asker oldukları belirtilmiştir. Düşman askerleri Çanakkale'yi bombalamaya başlar. Türk askerlerine karşı iki defa saldırıya geçer. Düşman olmaları ve savaş yapmaları zıt bir değer olan dostluk değerine işaret etmektedir.

Düşman Askerlerini Niteleyen Dostluk Değeri

Metinde:

“Düşman gemileri Çanakkale'yi bombalamaya başladı.”,

“Düşman askerleri karaya çıkarak tekrar saldırıya geçti.”(İTDK, s. 84). Burada düşman değerinin zıttı olan dostluk değeri alınmıştır.

Tablo 3.2: Dostluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K. S)	(D.V.S.)	(K.K. Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Dostluk	12	4	İnsan Hayvan	Arkadaşa önem verme, arkadaşını düşünme, bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla mücadele etmek, dargın olma durumu, küslük

Dostluk değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında on iki karakter üzerinden aktarılmış ve dört farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta dostluk değeri, “Kirpi, Karakulak, Tomurcuk. Ayı, Erhan, Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu ve düşman askerleri” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Dostluk değeri verilirken insan ve hayvan karakteri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken iki erkek karakter, altı cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Hayvan olarak ise 4 karakter tercih edilmiştir. Dostluk değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “arkadaşa önem verme, arkadaşını düşünme, bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla mücadele etmek, dargın olma durumu, küslük” bağlamında ele alınmıştır.

3.1.3. Karakterleri Niteleyen Dürüstlük Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.3.1. Ayı Karakterini Niteleyen Dürüstlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ayı Karakterini Niteleyen Dürüstlük Değeri

“Oyunda mızıkçılık yaparım.”(İTDK, s. 30). Buradaki ifadede güvenilmezlik değerinin zıt değeri olan dürüstlük alınmıştır.

Tablo 3.3: Dürüstlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Dürüstlük	1	1	Hayvan	Kurallara uymayan, oyun bozan

Dürüstlük değeri, İlkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabında bir karakter üzerinden aktarılmış ve sadece bir yerde vurgulanmıştır. Dürüstlük değeri “ayı” karakteri üzerinden

aktarılmıştır. Dürüstlük değeri verilirken sadece hayvan karakteri tercih edilmiştir. Dürüstlük değeri genel olarak “kurallara uymayan, oyun bozan” bağlamında işlenmiştir.

3.1.4. Karakterleri Niteleyen Özdenetim Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.4.1. Öğrenci Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

Metindeki karakterlerin fiziksel tanımıyla ilgili bir bilgiye rastlanmamaktadır. Metinde verilen “Diyelim ki derstesiniz ve öğretmeniniz sınıfa bazı sorular soruyor.” İfadesinden dolayı olarak karakterin bir öğrenci olabileceği düşünülebilir.

Öğretmen karakterinin bu eylemine karşılık olarak verilen “Gözlerinizi öğretmenden kaçırıyorsunuz ve önünüzdeki defterin sayfalarını çevirmeye başlıyorsunuz. Diğer elinizle de yüzünüzü kapamaya çalışıyorsunuz.” İfadesinden öğrenci karakterinin eylemleri hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Metinde öğrenci karakteri için verilen “Soruların yanıtlarını çok iyi bilmediğinizi düşünüyorsunuz.” İfadesinden öğrenci karakterinin düşünceleri hakkında bilgi edinilmektedir.

Öğrenci Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

Metinde: “Soruların yanıtlarını çok iyi bilmediğinizi düşünüyorsunuz.”(İTDK, s. 10). Buradaki ifadeden özgüvensizlik değeriyle ilişkili olan özdenetim değeri alınmıştır.

3.1.4.2. Kirpi Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu dostluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Kirpi Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

Metinde:

“Ben de oynayabilir miyim ki?”,

“Oynamam demiştim size.”(İTDK, s. 26).

Buradaki ifadelerden özgüvensizlik değeri, ilişkili olduğu özdenetim değeri olarak alınmıştır.

3.1.4.3. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

Metinde ve etkinlikte fiziksel özellikler hakkında bilgi verilmemiştir. Karakterlerin fiziksel özelliklerine metinle ilgili verilen görselden ulaşılmaktadır.

Görselde hangisinin Emre hangisinin Eren olduğu belli olmayan iki erkek çocuğu resmedilmiştir. Biri açık kahverengi diğeri ise koyu kahverengi saçlıdır.

Emre ve Eren karakterleri şehirde cep telefonundan bıkınca tablete, tableten bıkınca bilgisayara koşma, anneleri ‘çocuklar yemek hazır haydi sofraya’ diye seslendiğinde oyundan kalkmama, tuvalete bile tabletle gitme ve ekrandan uzak kalmama gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Köyde ise görselden yola çıkarak doğal ortamda köpekle oyun oynama eylemini gerçekleştirmişlerdir. Buradan yola çıkarak yaşanılan ortamın eylemler ve dolayısıyla karakterler üzerinde etkisi olduğu görülmektedir.

Metinde Emre ve Eren için söylenen “internetsiz bir hayat düşünemiyorlardı” ifadesine yer verilmiştir. Böyle olması yaşam biçimlerini dolayısıyla karakterlerini etkilemektedir. Bilimle iç içe olduklarını göstermektedir.

Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

Metinde: “Anneleri, çocuklar yemek hazır. Haydi, sofraya, diye sesleniyordu. Tamam, anne geliyoruz, diyorlardı ama oyundan kalkamıyorlardı. Uyarılara kulak asmıyorlardı. Tuvalete bile tabletle gidiyorlardı. Ekrandan uzak kalamıyorlardı.”(İTDK, s. 120). Buradaki ifadeden öz denetimsizlik değerine zıt bir değer olan özdenetim değerine işaret etmektedir.

2.Etkinlikte: “Anneleri sofraya çağırınca ne yapıyorlar?” (İTDK, s. 124) Sorusunda öz denetimsizlik değerine zıt bir değer olan özdenetim değerine işaret etmektedir.

3.1.4.4. İki Çocuk Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

“Ekranza” metnine bağlı 8. Etkinlikte biri erkek diğeri kız olmak üzere iki çocuk resmedilmiştir. Görselden anlaşılacağı üzere ikisi de sarışındır. Meslek veya eğitim seviyeleriyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Karakterler cep telefonundan bıkınca tablete, tableten bıkınca bilgisayara koşma eylemlerinde bulunmaktadır. Görselde karakterlerle ilgili herhangi bir düşünce ifadesine rastlanmamıştır.

İki Çocuk Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

Etkinlikteki iki çocuk karakterleri içe dönük ve özdenetimsiz davranışlarda bulunmuşlardır (İTDK, s. 128). Bu da bizi bu değer olumlu hali olan özdenetim değerine götürmektedir.

3.1.4.5. Güneş Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

“Uzay” metnine bağlı 1. Etkinlikte gülümseyen bir güneş resmedilmiştir. Güneş burada kendinden bahsetmektedir.

Güneş Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

Etkinlikteki Güneş karakteri “Dünya’ya en yakın yıldızım” (İTDK, s. 56) diyerek kendisi hakkında bilgi vermektedir. Güneş karakteri bu benzersiz özelliğinden dolayı özdenetim değerine sahiptir.

3.1.4.6. Fidan ve Ağaç Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

“Ağaç Sevgisi” adlı metinde bulunan Fidan ve Ağaç karakteriyle ilgili bazı özelliklere rastlanmaktadır. Fidanın çocuk gibi olması hassas ve kırılgan bir fiziksel yapı tanımıdır. Bu tanım fidan karakterinin hassas olduğuyla ilgili ipucu vermektedir. Ağaç karakteri için söylenen “yeri göğü kaplarlar” ifadesinden ağaç karakterine büyük bir yapı özelliği atfedilmiştir.

Metne bağlı 4. Etkinlikte yer alan “minik fidan yaprakların ne güzel yeşeriyor” ifadesinden fidanın yaprakları olduğu anlaşılmaktadır.

Fidan veya ağaç karakteri için eğitim seviyesi ve meslek belirtilmemiştir. Yaşadıkları yer toprak, orman gibi doğal ortamlardır.

Fidan karakterinin dalı kırık olması halinde yok olma eylemi göstermesi onun hassas bir yapıda olduğu hakkında bilgi vermektedir. Fidanın ağaca, ağacın ise ormana dönüşme eylemi verimlilik hakkında ipucu vermektedir.

Metne bağlı 4. Etkinlikte yer alan “minik fidan yaprakların ne güzel yeşeriyor” ifadesinden fidanın yeşerme eyleminde bulunduğu görülmektedir. Bu eylem fidanın verimlilik tarafına değinmektedir.

Fidan ve Ağaç Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

Ağaç sevgisi metninde fidan ve ağaç olmak üzere iki bitki karakteri bulunmaktadır. Metinde “fidan çocuk gibidir” (İTDK, s. 50) ifadesiyle fidanın hassas bir karaktere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Daha sonra büyüyerek ağaca dönüştüğünde bünyesinde hayat barındırarak verimlilik özelliği göstermektedir.

4. Etkinlikte “Minik fidan bahar geldi. Yaprakların ne güzel yeşeriyor.” (İTDK, s. 53) İfadesiyle fidan karakterinde verimlilik özelliği olduğu görülmektedir. Tüm bu

özelliklerden yola çıkarak fidan ve ağaç karakterlerini niteleyen değerin özdenetim olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.4.7. İki Farklı Dede Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

Dede karakteri iki farklı metinde farklı insanlar olarak geçmektedir. Bunlardan ilki bir karakter olarak “23 Nisan Kutlu Olsun” adlı metinde yer almaktadır. Bu metindeki dede karakteri ak seyrek saçlı ve aksakallı olarak resmedilmiştir. Dedenin mesleği ve eğitim seviyesi hakkında bilgi verilmemiştir. Fakat metinde geçen diğer karakterler olan çocuklara verdiği bilgilerden eğitilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Dede karakterinin “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” ve de “Mustafa Kemal Atatürk” hakkında bilgi verme eyleminde bulunması bilgili bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

İkinci dede karakteri ise “Dedemin Madalyası” adlı metinde geçmektedir. Bu dede karakteri aksakallı, ak bıyıklı ve ak kaşlıdır. Sakalları bulunmamaktadır. Dedenin mesleğiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece dedenin geçmişte asker olduğu ve ödül kazandığıyla ilgili bilgi verilmiştir. Dedenin “23 Nisan” tören için asker kıyafetlerini giymesi onun törenden dolayı heyecanlı olduğu anlamına gelmektedir. Dedenin öyküyü bilgilendirirken ağlaması ve Atatürk’ü anlatması onurlu hissettiği anlamına gelmekle birlikte bilgili biri olduğu görülmektedir.

İki Farklı Dede Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

“23 Nisan Kutlu Olsun” adlı metinde yer alan dede karakterinin “23 Nisan bin dokuz yüz yirmide Büyük Millet Meclisi açıldı. Ayşe’nin de söylediği gibi Atatürk çocukları çok severdi. Atatürk bugünü çocuklara bayram olarak hediye etti. Bizler de her yıl bugünü Çocuk Bayramı olarak kutluyoruz. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramımız kutlu olsun.” (İTDK, s. 98) diyerek bilgi vermesi dede karakterinin bilge olduğunu dolayısıyla bilgelik özelliğinin ilişkili olduğu özdenetim değerine sahip olduğunu göstermektedir.

“Dedemin Madalyası” adlı metinde geçen dede karakterinin “Atatürk askerlerin komutanıydı. Vatanımızın her yerini dolaştı. Askerleri bir araya getirdi. Vatanımızda yaşayan tüm insanlar düşmanlardan kurtulmak için Atatürk’e yardım etti. Vatanımız düşmanlardan kurtulana kadar çalışmaktan hiç vazgeçmedik. Atatürk bizim daha iyi şartlarda yaşamamız için yeni bir meclise ihtiyacımız olduğunu söyledi. Vatanını seven, çalışkan insanların olduğu yeni bir meclis kuruldu. Atatürk bu meclisin başkanı seçildi.

Meclis 23 Nisan’da açıldı. Sonunda düşmanları vatanımızdan kovduk.” (İTDK, s. 106) diyerek bilgi vermesi dede karakterinin bilge olduğunu dolayısıyla bilgelik özelliğinin ilişkili olduğu özdenetim değerine sahip olduğunu göstermektedir.

3.1.4.8. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu sevgi değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Özdenetim Değeri

“Çanakkale” adlı metinde geçen “Savaşı yöneten Mustafa Kemal Atatürk’ün başarılı komutanlığıyla savaşı kazandılar ve düşmanı yendiler.”(İTDK, s. 85) ifadesiyle karakterin başarılı olduğunu dolayısıyla başarılı olma özelliğinin ilişkili olduğu özdenetim değerine sahip olduğunu göstermektedir.

“Atatürk” adlı metinde geçen “Atatürk çok başarılı bir öğrenciymiş.”(İTDK, s. 88) ifadesiyle karakterin başarılı olduğunu dolayısıyla başarılı olma özelliğinin ilişkili olduğu özdenetim değerine sahip olduğunu göstermektedir.

“Atatürk” adlı metne bağlı 3. Etkinlikte “Atatürk asker olmak istiyordu. Bunun için çok çalıştı ve başardı.”(İTDK, s. 91) ifadesiyle karakterin başarılı olduğunu dolayısıyla başarılı olma özelliğinin ilişkili olduğu özdenetim değerine sahip olduğunu göstermektedir.

3.1.4.9. İbni Sina ve Aziz Sancar Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

İbni Sina karakterinin fiziksel özellikleri hakkında yazılı olarak herhangi bir bilgi verilmemiş fakat görselde resmedilmiştir. Sadece metindeki bir ifadede İbni Sina kollarını zayıf olarak nitelemektedir. Görselde İbni Sina’nın çocuk hali ve yetişkin hali bulunmaktadır. Çocuk hali takkeli yetişkin hali de sarıktır. Çocuk halinde sadece kahverengi kaşları, yetişkin halinde ise kahverengi kaşları ve kahverengi orta uzunlukta sakalları görünmektedir. Burnu ise her ikisinde kemerli yapıdadır.

Metne bağlı 6. etkinlikte Aziz Sancar karakterinin fiziksel özelliği ise yine bir görsel aracılığıyla verilmiştir. Görsel bir çizim olmayıp çekilmiş renkli bir fotoğraftır. Fotoğrafa göre Aziz Sancar’ın saçları siyah olup saçlarında yer yer aklar bulunmaktadır. Gözleri küçük ve siyahtır, burnu ise kemerlidir. Yaşı ise altmış yaş ve üstü olarak görünmektedir. Ayrıca gözlük kullanmaktadır.

İbni Sina başarılı bir öğrencilikten sonra doktor olmuştur. İbni Sina geçmişte yaşamış olan bir karakterdir. Aziz Sancar Nobel kimya ödülü kazanmış bir bilim insanıdır. Mardinli kalabalık bir ailenin çocuğudur.

İbni Sina bir türlü anlamadığı matematiği anlamak için eylemler gerçekleştirmektedir. Anlamadığında ise kırlarda dolaşmaktadır. Aziz sançar karakterinin bulunduğu metinde herhangi bir eylem ifadesi bulunmamaktadır.

Metin daha çok İbni Sina'nın düşünceleriyle ilerlemektedir. Kırlarda dolaşırken matematiği neden anlamadığını düşünmesi, hayvan ve bitkilerle ilgili meraklarının olması ve bunları düşünmesi, daha çok çalışıp matematiği daha iyi anlayacağını düşünmesi şeklinde bir metin yapılanması görülmektedir.

İbni Sina ve Aziz Sancar Karakterlerini Niteleyen Özdenetim Değeri

Metinde geçen “Kısa zamanda matematikte en başarılı öğrencilerden biri olmuştu.”(İTDK, s. 143) ifadesiyle karakterin başarılı olduğunu dolayısıyla başarılı olma özelliğinin ilişkili olduğu özdenetim değerine sahip olduğunu göstermektedir.

Aziz Sancar karakteri için söylenen “Aziz Sancar, ünlü Türk bilim insanıdır. Mardinli kalabalık bir ailenin çocuğudur. Nobel kimya ödülüne layık görülerek ülkemizin gurur kaynağı olmuştur. Çalışkanlığı ve başarısı tüm çocuklara örnektir.”(İTDK, s. 148) ifadesiyle karakterin başarılı olduğunu dolayısıyla başarılı olma özelliğinin ilişkili olduğu özdenetim değerine sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.4: Özdenetim Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Özdenetim	14	15	İnsan Hayvan Gök Cisimleri Bitki	Kendi kendini denetleyememe, özgüvensiz, içine kapalı, sosyal ilişkileri zayıf olma, eşsiz, ayırt edici özelliği olan, hassas, kendisinden beklenen sonucu veren, bilgili, olgun, başarı, hedefe ulaşma

Özdenetim değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında on dört karakter üzerinden aktarılmış ve on beş farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta öz denetim değeri, “öğrenci, Kirpi, Emre, Eren, iki çocuk, Güneş, fidan, ağaç, iki dede, Mustafa Kemal Atatürk, İbni Sina ve Aziz Sancar” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Özdenetim değeri ele alınırken insan, hayvan, gök cisimleri ve bitki karakterleri tercih edilmiştir.

İnsan karakteri tercih edilirken sekiz erkek karakter, bir cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Hayvan olarak bir, gök cisimleri olarak bir ve bitki olarak iki karakter tercih edilmiştir. Özdenetim değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “kendi kendini denetleyememe, özgüvensiz, içine kapalı, sosyal ilişkileri zayıf olma, eşsiz, ayırt edici özelliği olan, hassas, kendisinden beklenen sonucu veren, bilgili, olgun, başarı, hedefe ulaşma” bağlamında işlenmiştir.

3.1.5. Karakterleri Niteleyen Sabır Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.5.1. İbni Sina Karakterini Niteleyen Sabır Değeri

İbni Sina karakterinin fiziksel özellikleri hakkında yazılı olarak herhangi bir bilgi verilmemiş fakat görselde resmedilmiştir. Sadece metindeki bir ifadede İbni Sina kollarını zayıf olarak nitelemektedir. Görselde İbni Sina’nın çocuk hali ve yetişkin hali bulunmaktadır. Çocuk hali takkeli yetişkin hali de sarıklıdır. Çocuk halinde sadece kahverengi kaşları, yetişkin halinde ise kahverengi kaşları ve kahverengi orta uzunlukta sakalları görünmektedir. Burnu ise her ikisinde kemerli yapıdadır.

İbni Sina başarılı bir öğrencilikten sonra doktor olmuştur. İbni Sina geçmişte yaşamış olan bir karakterdir. İbni Sina bir türlü anlamadığı matematiği anlamak için eylemler gerçekleştirmektedir. Anlamadığında ise kırlarda dolaşmaktadır.

Metin daha çok İbni Sina’nın düşünceleriyle ilerlemektedir. Kırlarda dolaşırken matematiği neden anlamadığını düşünmesi, hayvan ve bitkilerle ilgili meraklarının olması ve bunları düşünmesi, daha çok çalışıp matematiği daha iyi anlayacağını düşünmesi şeklinde bir metin yapılanması görülmektedir.

İbni Sina Karakterini Niteleyen Sabır Değeri

Metinde: “Çok çalışacağım. Sabredip ısrarla çalışacağım. Zamanla ben de matematiği daha iyi anlayacağım.”(İTDK, s. 143).

Buradaki ifade hem sabır hem de azim değeriyle ilişkilidir. Azim değeri ise sabır değeriyle ilişkili olduğundan sabır değeri alınmıştır.

4.Etkinlikte: “İbni Sina nasıl bir çocukmuş?”(İTDK, s. 145). Sorusuyla azim ve ilişkili olduğu sabır değerine ulaşılmaktadır.

8.Etkinlikte: “İbni Sina azimle zor işleri başarırdı.”(İTDK, s. 149). İfadesiyle azim ve ilişkili olduğu sabır değerine ulaşılmaktadır.

3.1.5.2. Öğretmen ve Şoför Karakterlerini Niteleyen Sabır Değeri

Metne bağlı görselde şoför bulunmamaktadır. Öğretmen kahverengi saçlı ve kısık küçük gözlü olarak bir kadın olarak resmedilmiştir. Metinde geçen karakterlerden öğretmenin mesleği öğretmenliktir. Şoför karakteri de öğretmen gibi mesleğiyle isimlendirilmiştir.

Öğretmen ve Şoför Karakterlerini Niteleyen Sabır Değeri

Metinde geçen “Az sonra yağmur yağmaya başladı. Hava aniden serinledi. Camları kapattık. Araç fazla hızlı gidiyordu. Öğretmen şoförün yanına gitti. İkisi de tedirgin görünüyorlardı.” (İTDK, s. 75) ifadesiyle telaş ve bu değer ilişkili olduğu sabır değerine ulaşılmaktadır.

Tablo 3.5: Sabır Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Sabır	3	4	İnsan	Gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme, bir işteki engelleri yenme kararlılığı, telaş

Sabır değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında üç karakter üzerinden aktarılmış ve dört farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta sabır değeri, “İbni Sina, öğretmen, şoför” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Sabır değeri ele alınırken sadece insan karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken bir kadın, bir erkek karakter ve bir cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Sabır değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme, bir işteki engelleri yenme kararlılığı, telaş” bağlamında işlenmiştir.

3.1.6. Karakterleri Niteleyen Saygı Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.6.1. Erkek Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metne bağlı 6. Etkinlikte kahverengi saçlı bir erkek çocuğu resmedilmiştir. Metne bağlı 6. Etkinlikte bir eylem bulunmayıp gerçekleşen durum bir görselde resmedilmiştir.

Görselde bir çocuk yere atılan çöplere sinirli bir şekilde bakmakta ve tepkisini dile getirmektedir.

Cocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

6.Etkinlik: “Bu ne! Her taraf çöp içinde!”(İTDK, s. 80). Bu ifadede çocuk karakterinin çevreye saygı duyduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.2. Ali ve Ayşe Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

“Atatürk” adlı metinle ilgili verilen görselde Ayşe kahverengi saçlı mavi gözlü, Ali ise siyah saçlı mavi gözlü olarak resmedilmiştir. Ali ve Ayşe’nin Atatürk’ü örnek almasından yola çıkarak onların öğrenci olduğu söylenebilir. Ali ve Ayşe’nin okuduklarını birbirlerine anlatması aralarında iyi bir iletişimin ve sevginin olduğu hakkında ipucu vermektedir. Ali ve Ayşe okudukları kitaptan sonra Atatürk gibi olmayı düşünmüşlerdir.

“23 Nisan Kutlu Olsun” adlı metinde Ali ve Ayşe karakterleri yine karşımıza çıkmaktadır. Metinle ilgili verilen görselde yine Ayşe kahverengi saçlı mavi gözlü, Ali ise siyah saçlı mavi gözlü olarak resmedilmiştir. Metinden Ayşe ve Ali’nin öğrenci olduğu anlaşılmaktadır.

Çocukların bayram için hazırlanmaları, şiir okumaları, en güzel giysilerini giymeleri gibi eylemler onların neşeli ve heyecanlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu eylemler yoluyla bayramın onlar için onur verici bir karşılığı olduğu anlaşılmaktadır. Metinde herhangi bir düşünce ifadesine rastlanmamıştır.

Ali ve Ayşe Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

“Atatürk” adlı metinde:

Ayşe: “Evet biz de okuyup çok başarılı olmalıyız.”

Ali: “Atatürk asker olmak istiyormuş. Bu yüzden askerî okula gitmiş. Okulu bitirip asker olmuş. Yurdumuzu düşmanlardan kurtarmak için savaşımlara katılmış.”(İTDK, s. 89). Bu ifadelerden Ali ve Ayşe karakterlerinin Atatürk’ten övgüyle bahsetmesinden onları niteleyen değerin saygı olduğu söylenebilir.

7.Etkinlikte: Metne bağlı 7. Etkinlikte “Ali neden Atatürk gibi olmak istiyor?” (İTDK, s. 94). Sorusuyla yine saygı değerine ulaşılmaktadır.

“23 Nisan Kutlu Olsun” adlı metne bağlı verilen görselde (İTDK, s. 96) Ali ve Ayşe karakterlerinin saygı duruşunda bulundukları görülmektedir. Bu görselden Ali ve Ayşe karakterlerini niteleyen değerin saygı olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.3. Elif ve Ahmet Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

3.Etkinlikte bir görsel verilmiştir. Meslekleriyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bulundukları mekân bir ev ortamıdır. Görselde Elif ve Ahmet karakterleri televizyonu yakından izleme eyleminde bulunmuşlardır. Herhangi bir düşünce ifadesine yer verilmemiştir.

Elif ve Ahmet Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

3. Etkinlikte: “Elif ve Ahmet uzun süredir televizyon izliyorlar. Böyle uzun süre televizyon izlemeye devam ederlerse ne olur? (İTDK, s. 116) sorusuyla Elif ve Ahmet karakterlerinin sağlığa saygısızlık ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durumda zıt değer olan saygı değeri alınmıştır.

3.1.6.4. Maymun Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

4. etkinlikte verilen görselde kahverengi vücutlu ve kocaman siyah gözlü bir maymun görülmektedir. Herhangi bir meslek bilgisine, eğitim seviyesine veya mekâna yer verilmemiştir. Maymun karakteri gözüne uygun gözlük arayan bir karakterdir.

Etkinlikte bir hayvan karakterinin konuşması verilmektedir. Metinde “Gözlerim bozuldu. Gözlük takmam gerekiyor.” şeklinde geçen bu konuşma hayvan karakterinin sağlığına saygı duyduğu anlaşılmaktadır.

Maymun Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

4.Etkinlikte: “Gözlerim bozuldu. Gözlük takmam gerekiyor.”(İTDK, s. 117.) ifadesinden sağlığa saygı değeri, ilişkili olduğu saygı değeri olarak alınmıştır.

3.1.6.5. İki Yetişkin Karakteri Niteleyen Saygı Değeri

7. etkinlikte bir görselde biri erkek biri kadın iki yetişkin verilmektedir. Her ikisi de kahverengi saçlıdır. Meslekleriyle ve eğitim seviyeleriyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bulundukları ortam bir doğa ortamıdır.

Yaşlı ve oturan bir karakterin önünde ayakta durup yaşlı karakterle sohbet etme eyleminde bulunmaktadır. Herhangi bir düşünce ifadesine de yer verilmemiştir.

İki Yetişkin Karakteri Niteleyen Saygı Değeri

Yaşlı ve oturan bir karakterin önünde ayakta durup yaşlı karakterle sohbet eden iki yetişkin bulunmaktadır (İTDK, s. 127). Buradan iki yetişkini niteleyen değer in büyüklere saygı ve dolayısıyla ilişkili olduğu saygı değeri olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.6. Zeynep Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metinde anlatıcı karakter olan Zeynep kahverengi-uzun saçlı ve gözlüklüdür. Anlatıcı karakter olarak bulunduğu için Zeynep karakterinin mesleği, eğitim seviyesi ve bulunduğu ortamla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Zeynep karakteri İbni Sina karakteri hakkında bilgi vermektedir. Zeynep karakteri bu karakterle ilgili düşünce ifadelerinde saygıyla bahsetmiştir.

Zeynep Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metinde “Merhaba ben Zeynep. Size muhteşem bir bilim insanını tanıtmak istiyorum.”(İTDK, s. 140). Bu ifadeden Zeynep karakterini niteleyen değer in saygı olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.7. Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metne bağlı görselde çocuk karakteri kahverengi saçlı bir erkek çocuğu endişeli olarak tasvir edilmiştir. Metinde geçen “Oyuncak kıyafet kitap, boya, hepsi çorba olmuş.” İfadesinde geçen kitap, boya ve “Oyuncaklar oyuncak sepetine, kirliler kirli sepetine, kalemler kalemlige.” İfadesinde geçen kalem kelimelerinden çocuk karakterinin öğrenci olduğu düşünülebilir.

Çocuk karakteri kendi eylemlerini “Katlanacakları katladım. Oyuncaklar oyuncak sepetine, kirliler kirli sepetine, kalemler kalemlige.”, “Sessizce mutfağa girdim. Buzdolabını tepsiye taşıdım, Tepsiyi de odama, Güzel bir sofr a hazırladım. Bir de davetiye. Davetiyeyi bir zarfa koydum, Salon kapısının altından ittim. Odama kapanıp beklemeye başladım.” ve “Elini tuttum, belinin arkasına yastık koydum. Karşısına geçtim.” Olarak ifade etmektedir. Çocuk karakteri bu eylemlerin bir kısmını anne karakterinin yönlendirmesiyle bir kısmını da kendi isteğiyle gerçekleştirmektedir.

Metinde geçen çocuk karakterinin “Gerçekten nasıl beceriyorum? Hayret ediyorum kendime, ama belli etmiyorum.” İfadesinden yaptığı şeyi düşünerek kendisini sorguladığı görülmektedir.

Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metinde: “Sessizce mutfığa girdim. Buzdolabını tepsiye taşıdım, Tepsiyi de odama, Güzel bir sofraya hazırladım. Bir de davetiye. Davetiye bir zarfa koydum, Salon kapısının altından ittim. Odama kapanıp beklemeye başladım. Çok geçmeden kapı açıldı. Annem girdi içeri. Manzarayı görünce şaşırdı. Elini tuttum, şöyle buyurun hanımefendi, dedim. Belinin arkasına yastık koydum. Karşısına geçtim. “ne arzu edersiniz?” diye soracaktım.”(İTDK, s. 16). İfadelerinden çocuk karakterini niteleyen değerin nezaket değeri olduğu ve dolayısıyla karakteri niteleyen değerin nezaket değerinin ilişkili olduğu saygı değeri olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.8. Ayı Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ayı Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

3.Etkinlikte: “Oyunu kazanan arkadaşlarımı kutlarım”(İTDK, s. 30) ifadesinden ayı karakterini niteleyen değerin nezaket değeri olduğu ve dolayısıyla karakteri niteleyen değerin nezaket değerinin ilişkili olduğu saygı değeri olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.9. Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu dostluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

Metinde: “Saracın çocuğu Erhan’a çanta getirmiş. Doğramacıninki kalem kutusu. Demircininki pergel. Memurununki kalem. Hava subayınıninki de uçak.” Ve “Orhan ağlayarak, elindeki kırmızı balonu Erhan’a uzattı.”(İTDK, s. 47) İfadelerinden karakterleri niteleyen değerin nezaket değeri olduğu ve dolayısıyla karakteri niteleyen değerin nezaket değerinin ilişkili olduğu saygı değeri olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.10. Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Çocuk karakteriyle ilgili metinde sadece gözlüğe ihtiyacı olduğu bilgisi verilmiştir. Metinle ilgili görsele bakıldığında bir kız çocuğu görülmektedir. Saçları sarı

ve iki yandan örgülü ve gözleri yeşildir. Çocuk karakterinin mesleği ve eğitim seviyesi hakkında bilgi verilmemiştir. Metindeki geçen “Her tarafını güzelce silmek, kir, leke bırakmamak gerekir. İlk başta zorlansanız da herkes kendi gözlüğünü temizleyebilmeli değil mi? Temizlikle bitmedi her iş. Bir de gece bakımı vardır gözlüklerin.” ifadesinden çocuk karakterinin gözlüğünü temizleme eyleminde bulunduğu sonucu çıkarılabilir. Bu eylemi temizliğe önem veren bir kişiliğinin olduğunu göstermektedir. Metinde düşünce ifadesine rastlanmamaktadır.

Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metinde: “Taa karşı binadaki balkona konan güvercini, güvercini görünce ağaca tırmanan kediye izleyebilmek ne kadar da güzel. Bunun için teşekkür ediyorum, mavi saplı gözlüğümü bulan gözlükçü amcaya.” (İTDK, s. 114) ifadesinden karakteri niteleyen değerin nezaket değeri olduğu ve dolayısıyla karakteri niteleyen değerin nezaket değerinin ilişkili olduğu saygı değeri olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.11. Kirpi ve Karakulak Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu dostluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Kirpi ve Karakulak Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

Metinde:

Kirpi: “Çok özür dilerim.”

Karakulak: “Önemli değil Kirpi kardeş.” (İTDK, s. 27) ifadelerinden karakterleri niteleyen değerin nezaket değeri olduğu ve dolayısıyla karakteri niteleyen değerin nezaket değerinin ilişkili olduğu saygı değeri olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.6.12. Kurbağa Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Karakter hakkında fiziksel özelliklerle ilgili bilgi verilmeyip karakter görsellerde resmedilmiştir. Kurbağa karakteri yeşil olarak resmedilmiştir. Karakter için sadece gölde yaşadığıyla ilgili bilgi verilmiştir. Kurbağa ise bağırma eyleminde bulunmuştur. Metin eylemler üzerinden ilerletilmiş olup daha çok kurbağanın kaydırakta kaydırma düşüncesine yer verilmiştir.

Kurbağa Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Serbest bırakıldıktan sonra kurbağanın “çok şükür kurtuldum” (İTDK, s. 30) demesi kurbağa karakterinin teşekkür değerine dolayısıyla ilişkili olduğu saygı değerine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

3.1.6.13. İbni Sina Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu sabır değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Metinde: “Hımmm, su da çok güzelmiş. Çok şükür.” (İTDK, s. 38) ifadesinden İbni Sina karakterinin teşekkür değerine dolayısıyla ilişkili olduğu saygı değerine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

3.1.6.14. Öğrenci Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metne ait görsele göre öğrencinin cinsiyeti kızdır. Kıvırcık, siyah saçları bulunmaktadır. Öğrenci karakterinin bulunduğu mekân bir okul gezisidir. Arkadaşlarıyla ve öğretmeniyle bir okul gezisine çıkmıştır. Karakterin yaşadığı yer ve geçmişi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Metinde geçen öğrenci karakteri için verilen “Eve gider gitmez temizlenip pijamalarımı giymeyi ve rahat bir uyku çekmeyi tasarlıyordum.” ifadesinden temizlenmek düşüncesinde olduğu ve dolayısıyla temizliğe önem veren bir karakter olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrenci karakterinin okul gezisinde oyun oynama ve yağmur yağınca korkma eyleminde bulunduğu belirtilmektedir.

Öğrenci Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Metinde: “Etrafımızı kalabalık sarmıştı. Birkaç kişi içeriye girip iyi misiniz, diye sordu. Çok şükür, herkes iyiydi.” (İTDK, s. 75) ifadesinden öğrenci karakterinin teşekkür değerine sahip olduğu dolayısıyla ilişkili olduğu saygı değerine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

3.1.6.15. Güneş ve Ay Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

“Uzay” adlı metne bağlı 1. Etkinlikte gülen, sepatik bir güneş resmedilmiştir. “Çocuk ve Gece” adlı metinde geçen ay ile ilgili herhangi bir görsel bulunmamaktadır. Sadece ıslık çalan çocuğa karşı verdiği tepki ifade edilmiştir.

Güneş ve Ay Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

“Uzay” adlı metne bağlı 1. Etkinlikte gülen, sepatik bir güneş resmedilmiştir. (İTDK, s. 56). Güneş karakterinin bu özelliği sepatiklik değerinin ilişkili olduğu saygı değerini ifade etmektedir.

“Çocuk ve Gece” adlı metinde geçen “Ay çocuğa güldü. Işığını yaya yaya gökten yere süzüldü.”(İTDK, s. 62) ifadesinden öğrenci karakterinin sempatiklik değerine sahip olduğu dolayısıyla ilişkili olduğu saygı değerine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 3.6: Saygı Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Saygı	25	18	İnsan Hayvan Gök Cisimleri	Çevreye saygı, Atatürk’e saygı, Milli bayramlara saygı, sağlığa saygı, büyüklere saygı, bilim insanlarına saygı, sağlığa saygısızlık, Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, Başkalarını tebrik etmek, şükretmek, sempatiklik

Saygı değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında yirmi beş karakter üzerinden aktarılmış ve on sekiz farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta saygı değeri, “erkek çocuk, Ali, Ayşe, Elif, Ahmet, maymun, iki yetişkin, Zeynep, çocuk, ayı, Orhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu, kız çocuk, kirpi, Karakulak, kurbağa, İbni Sina, öğrenci, Güneş ve Ay” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Saygı değeri ele alınırken insan, hayvan ve gök cisimleri karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken altı kadın, yedi erkek karakter ve beş cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Hayvan olarak beş, gök cisimleri olarak ise iki karakter kullanılmıştır. Saygı değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “çevreye saygı, Atatürk’e saygı, Milli bayramlara saygı, sağlığa saygı, büyüklere saygı, bilim insanlarına saygı, sağlığa saygısızlık, başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, başkalarını tebrik etmek, şükretmek, sempatiklik” bağlamında işlenmiştir.

3.1.7. Karakterleri Niteleyen Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.7.1. Çocuk ve Anne Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Çocuk karakterinin karakterizasyonu saygı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Anne karakteri metne bağlı görselde tesettürlü ve kızgın bir şekilde tasvir edilmiştir. Metinde geçen anne karakterinin bir ev hanımı olduğu anlaşılmaktadır. Yaşanılan yer bir ev ortamıdır. Metinde geçen anne karakteri için söylenen “Tüm gün çalışır, Tozları kovalamadan, yerleri parlatmadan, yemekleri pişirmeden asla yatmaz.”, “bir yandan belini tutuyor, bir yandan minderleri dövüyordu.” İfadelerinden anneliğe ev hanımlığı görevi yüklenmiştir. Metinde anne karakterinin odasını dağıtan çocuğuna kızdığı ve çocuğunun sürprizine sevindiği anlaşılmaktadır.

Çocuk ve Anne Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde: “Arkasından baktım, bir yandan belini tutuyor, bir yandan minderleri dövüyordu, Kıyamam anneciğime.”,

“Annem koşturuyordu hâlâ. Bir mola verseydi bari. Sessizce mutfağa girdim. Buzdolabını tepsiye taşıdım, Tepsiyi de odama, Güzel bir sofraya hazırladım. Bir de davetiye. Davetiye bir zarfa koydum, Salon kapısının altından ittim. Odama kapanıp beklemeye başladım.”(İTDK, s. 16) ifadelerinden çocuk karakterinin anne sevgisinin ilişkili olduğu sevgi değerine sahip olduğu görülmektedir.

“Ah belim, ah sırtım.” diye söyleniyordu. Tüm gün çalışır, Tozları kovalamadan, yerleri parlatmadan, yemekleri pişirmeden asla yatmaz. Arkasından baktım, bir yandan belini tutuyor, bir yandan minderleri dövüyordu.”(İTDK, s. 16) ifadesinden anne karakterinin fedakârlık değerine bu değer ilişkili olduğu sevgi değerine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.2. Orhan ve Erhan Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu dostluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Orhan ve Erhan Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde:

“Erhan kalktı, Orhan’ı çağırmak için kapıya koştu. Kapıyı açınca, ne görsün? Elinde kırmızı bir balon, gözlerinde yaş, Orhan tam karşısında.

-Ben, ben dargın değilim. İşte benim armağanım! dedi Orhan ağlayarak, elindeki kırmızı balonu Erhan'a uzattı.

Erhan bir şey demedi, kucakladı, doyasıya öptü Orhan'ı.”(İTDK, s. 48) ifadesinden Orhan ve Erhan karakterlerini niteleyen değerın sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.3. Şair Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde doğrudan bir karakter belirtilmemiştir. Dolaylı olarak karakterin şair olduğu söylenebilir. Şair ağaç sevgisini dile getirmektedir. Ağacın sevgi ve bakım istediğini ve insanlar için önemli olduğunu belirtmektedir.

Şair Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde:

“Fidan çocuk gibidir,

Sevgiyle bakım ister”.(İTDK, s. 51) ifadesinden şair karakterini niteleyen değeri sevgi olduğu görülmektedir.

3.1.7.4. Kaplumbağa Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

9.Etkinliğe bağılı görselde yeşil bir kaplumbağa olduğu görülmektedir. Verilen bilgilerden kaplumbağanın sırtının onun evi olduğu ve karada yaşadığı belirtilmektedir. Kaplumbağanın kış uykusuna bayıldığı ifade edilmektedir.

Kaplumbağa Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

9.Etkinlikte: “Kaplumbağa kış uykusuna bayılır.”(İTDK, s. 71) ifadesinden kaplumbağa karakterini niteleyen değeri sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.5. Dede Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

. Metne bağılı görselde dede karakteri az saçlı, aksakallı, orta boylu, orta kilolu ve gözlüklü olarak resmedilmiştir. Dede karakterinin yaşadığı yer ve geçmişi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Dede torunuyla birlikte bir gezide bulunmaktadır. Dede torununa salıncak kurma eyleminde bulunmaktadır. Dede ile ilgili herhangi bir düşünce ifadesine yer verilmemektedir. Dede karakterinin torunu için salıncak kurma eyleminde bulunması sevgi göstergesidir.

Dede Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde: “Gezi alanına varınca dedem salıncağımızı kurdu”(İTDK, s. 74) ifadesinden karakteri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.6. Ali ve Ayşe Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu saygı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ali ve Ayşe Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde: “Ali ve Ayşe kitap okumayı çok seviyorlar.”(İTDK, s. 88) ifadesinden karakterleri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

7.Etkinlikte: Metne bağlı 7. etkinlikte bu ifade tekrar vurgulanmaktadır (İTDK, s. 94).

3.1.7.7. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metne bağlı verilen görselde Mustafa Kemal Atatürk karakteri askeri bir kıyafetle verilmiştir. Buradan mesleğinin asker olduğu bilgisi verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Mustafa kemal Atatürk karakterinin asker olmak istediği ve okulu bitirip asker olduğu belirtilmiştir. Atatürk’ün vatani için çalışma, asker olma ve ardından savaflara katılma eyleminde bulunmuştur. Ayrıca metinde karakterle ilgili şu bilgilere yer verilmiştir: “Atatürk’ün annesinin adı Zübeyde Hanım, babasının adı Ali Rıza Efendi’ymiş. Bin sekiz yüz seksen bir yılında Selanik’te doğmuş.” Başka bir bilgide ise “Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım bin dokuz yüz otuz sekiz tarihinde hayata gözlerini kapadı. Atatürk’ün anıt mezarı Anıtkabir’dir. Anıtkabir başkentimiz Ankara’dadır.” ifadesine rastlanmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk karakterine kitabın ilerleyen kısımlarında sıkça yer verilmiştir. Bazı görsellerde askeri kıyafetin yanı sıra takım elbiseyle resmedilmiştir. Bazı metinlerde bu karakterin özelliklerine bazılarında ise katıldığı savaflara yer verilmiştir. Başka bir metinde ise Mustafa Kemal Atatürk karakterinin “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nı çocuklara armağan ettiği” belirtilmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Atatürk” adlı metinde geçen “Atatürk de kitap okumayı çok severmiş”(İTDK, s. 88) ifadesinden karakteri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

“23 Nisan Kutlu Olsun” adlı metinde geçen “Atatürk bu günü bize armağan etmiş. Çünkü çocukları çok seviyormuş.”(İTDK, s. 97) ve

“Ayşe’nin de söylediği gibi Atatürk çocukları çok severdi. Atatürk bugünü çocuklara bayram olarak hediye etti. Bizler de her yıl bu günü. Çocuk Bayramı olarak kutluyoruz.”(İTDK, s. 98)

İfadelerinden yine karakteri niteleyen değerın sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.Etkinlikte: “23 Nisan Kutlu Olsun” metnine bağı 3. Etkinlikte “Atatürk 23 Nisan’ı neden tüm çocuklara armağan etmiş?”(İTDK, s. 101) sorusuyla karakteri niteleyen değerin sevgi olduğu tekrar vurgulanmaktadır.

6.Etkinlikte: “23 Nisan Kutlu Olsun” metnine bağı 6. Etkinlikte çocukları düşünen Mustafa Kemal Atatürk resmedilmiştir (İTDK, s. 103). Bu görselden karakteri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.8. Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu saygı değerin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Cocuk Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde: “Ben de seviyorum gözlerimi, daha iyi görmeme sağılayan gözlüklerimi de.”(İTDK, s. 114) ifadesi çocuk karakterinin sevgi değeriine sahip olduğunu göstermektedir.

3.1.7.9. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu öz denetim değerin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde: “Dedelerine cep telefonundan gülcük gönderecekler.”(İTDK, s. 119)

İfadesiyle karakterleri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

2.Etkinlik: Metne bağı 2. etkinlikte “Emre ve Eren niçin Neşeli’yi yanlarında götürmek istiyorlar?”(İTDK, s. 124) sorusuyla karakterleri niteleyen değerin sevgi olduğu vurgulanmaktadır.

9.Etkinlik: Metne bağı 9. Etkinlikte “Sence Emre ve Eren neden Neşeli’yi Roboköp’ten daha çok sevmişler?”(İTDK, s. 129) sorusuyla karakterleri niteleyen değerin sevgi olduğu tekrar vurgulanmaktadır.

3.1.7.10. Neşeli Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Ekranza” metnine bağı görselde Neşeli küçük, pembe bir köpek olarak resmedilmiştir. Bu köpek Emre ve Eren karakterlerine aittir. Köpek, sahiplerini sevmekte ve onlarla oynamaktadır.

Neşeli Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde: “Biliyorum babacığım ama Neşeli bizi çok seviyor.”(İTDK, s. 122) ifadesinden bu karakteri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.11. Kırçıl Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde kırçıl adındaki hayvan karakterinin fiziksel özelliğı hakkında bilgi verilmemiştir. Metinle ilgili verilen görselden kırçılın bir kahverengi bir kirpi olduğu ve dikenlerinin de siyah olduğu anlaşılmaktadır. Karakterin kitap okumasından eğitimli biri olduğu sonucu çıkarılabilir.

Karakter kitap okuyabilmek için pes etmeden ışık kaynağı aramaktadır. Işık kaynağı bulamayınca sabah güneşin ışığıyla tekrar kitap okuma eyleminde bulunmaktadır. Metinde düşünce ifadesine yer verilmemiştir.

Kırçıl Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Metinde: “Kırçıl bir pazar günü, çok sevdiği bir kitabı okuyordu.”(İTDK, s. 151) ifadesinden karakteri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.12. Zeynep Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Zeynep karakteri kahverengi saçlı ve neşeli olarak resmedilmiştir. Görsele göre Zeynep penceresine konan kuşları beslemektedir. Karakter hakkında bir isimden ve görselden başka herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

Zeynep Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Zeynep kar yağdığında yiyecek bulamayan kuşlara yiyecek veriyor” (İTDK, s. 153). İfadesinden karakteri niteleyen değerin sevgi olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.7.13. Nezahat Onbaşı Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Nezahat Onbaşı karakteri “Biliyor musun?” başlığı altında siyah başörtülü olarak renksiz resmedilmiştir. Yaşadığı yer veya eğitim seviyesiyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Sadece geçmişte yaptığı eylemle ilgili bilgi verilmiştir. Bu bilgiye göre Nezahat Onbaşı Kurtuluş Savaşı’nda aktif olan bir karakterdir. Metinde karakterin düşünce ifadesine yer verilmemiştir.

Nezahat Onbaşı Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Nezahat Onbaşı Kurtuluş Savaşı’nda büyük fedakarlıklar göstermiş kahramanlarımızdan biridir.”(İTDK, s. 111) ifadesinden bu karakterin fedakârlık değerine ve dolayısıyla bu değer ilişkili olduğu sevgi değerine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.7: Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Sevgi	17	20	İnsan Hayvan	Kitap sevgisi, anne sevgisi, evlat sevgisi, doğa sevgisi, çocuk sevgisi, hayvan sevgisi

Sevgi değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında on yedi karakter üzerinden aktarılmış ve yirmi farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta sevgi değeri, “çocuk, anne, Orhan, Erhan, şair, kaplumbağa, dede, Ali, Ayşe, Mustafa Kemal Atatürk, kız çocuk, Emre, Eren, Neşeli, Kırçıl, Zeynep, Nezahat Onbaşı” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Sevgi değeri ele alınırken insan ve hayvan karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken beş kadın, sekiz erkek karakter ve bir cinsiyeti belli olmayan bir karakter kullanılmıştır. Hayvan olarak ise üç karakter kullanılmıştır. Sevgi değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “kitap sevgisi, anne sevgisi, evlat sevgisi, doğa sevgisi, çocuk sevgisi, hayvan sevgisi” bağlamında işlenmiştir.

3.1.8. Karakterleri Niteleyen Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.8.1. Maymun Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu saygı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Maymun Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

4.Etkinlikte: “Gözlerim bozuldu. Gözlük takmam gerekiyor.(İTDK, s. 117) ifadesinden karakteri niteleyen değer sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.8.2. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu öz denetim değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Metinde: “Bugün çok işleri var. Ödevlerini elektronik posta ile öğretmenlerine yollayacaklar.” (İTDK, s. 119) ifadesi karakterlerin sorumluluk alan karakterler olduğunu göstermektedir.

3.1.8.3. Anne ve Çocuk Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Metne bağlı görselde anne karakteri türbanlı olarak resmedilmiştir. Metinde geçen anne karakterinin bir ev hanımı olduğu anlaşılmaktadır. Anne karakteri için söylenen “Tüm gün çalışır, Tozları kovalamadan, yerleri parlatmadan, yemekleri pişirmeden asla yatmaz.”, “bir yandan belini tutuyor, bir yandan minderleri dövüyordu.” İfadelerinden anneliğe ev hanımlığı görevi yüklenmiştir. Anne karakterinin herhangi bir düşüncesine rastlanmamıştır.

. 6. Etkinlikte metindeki çocuk karakterinden farklı olarak bir çocuk karakteri bulunmaktadır. Bu çocuk karakteri hakkında herhangi bir fiziksel tanıma ulaşılamamıştır. Farklı bir çocuk karakteri bulunan 6. etkinlikte geçen “yılanmayan bir çocuk gözden düşer” ifadesiyle çocuk karakterine yılanma eylemi yüklenmiştir.

Anne ve Çocuk Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Anne karakteri için ifade edilen “Tüm gün çalışır, tozları kovalamadan, yerleri parlatmadan, yemekleri pişirmeden asla yatmaz.” (İTDK, s. 16) cümlesinde anne karakterinin temizlik ve çalışkanlık değerlerine ve de bu değerlerin ilişkili olduğu sorumluluk değerine sahip olduğu görülmektedir.

6. Etkinlikte “Yüzümüz ellerimiz, olmalıdır tertemiz. Yıkanmayan bir çocuk, gözden düşer pek çabuk.”(İTDK, s. 21) şiiriyle çocuk karakterinde temiz olma bir nitelik olarak belirtilerek temizlik değeri ve bu değerin ilişkili olduğu sorumluluk değeri vurgulanmaktadır.

3.1.8.4. Kız Çocuk ve Erkek Çocuk Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Metinde bir çocuk karakteri geçmektedir. Görsele göre çocuğun cinsiyeti kızdır. Kıvırcık siyah saçları bulunmaktadır. Metne göre bu kız çocuğu öğrencidir. Kız çocuk karakterlerinin aşağıda verilen eylemlerinden eğlendiği anlaşılmaktadır. “Biz kızlarla voleybol oynadık, ip atladık. Salıncakta birbirimizi uçurduk.” Kız çocuğunun bulunduğu ortam bir piknik alanıdır. Arkadaşlarıyla piknik yapmaktadır.

Metne bağlı 6. Etkinlikte kahverengi saçlı bir erkek çocuğu resmedilmiştir. Metne bağlı 6. Etkinlikte bir eylem bulunmayıp gerçekleşen durum bir görselde resmedilmiştir. Görselde bir çocuk yere atılan çöplere sinirli bir şekilde bakmaktadır.

Kız Çocuk ve Erkek Çocuk Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Metinde geçen çocuk karakteri için verilen “Eve gider gitmez temizlenip pijamalarımı giymeyi ve rahat bir uyku çekmeyi tasarlıyordum.” (İTDK, s. 74)İfadesinden karakterin temizlik değerine ve bu değerin ilişkili olduğu sorumluluk değerine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Metne bağlı 6. Etkinlikte erkek çocuğun “bu ne her taraf çöp içinde”(İTDK, s. 80) ifadesinden bu karakteri niteleyen değerin temizlik değerinin ilişkili olduğu sorumluluk değeri olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.8.5. Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu saygı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Kız Çocuk Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Çocuk karakterinin “Nasıl ellerimizi, saçlarımızı yemek yediğimiz tabaklarımızı yıkıyor, temizliyorsak gözlüklerimizi de temizlememiz gerekir.” (İTDK, s. 114) İfadesi çocuk karakterini niteleyen değerin temizlik değerinin ilişkili olduğu sorumluluk değeri olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.8: Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Sorumluluk	8	7	İnsan Hayvan	Ödevlerini yapmayı üstlenme, hedeflerini yerine getirmek için görev üstlenip yapma, derste ve öğrenmede olan çalışkanlık, ev işinde olan çalışkanlık, kişisel temizlik, çevre temizliği, eşya temizliği, ev temizliği

Sorumluluk değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında sekiz karakter üzerinden aktarılmış ve yedi farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta sorumluluk değeri, “maymun, Emre, Eren, anne, çocuk, kız çocuk, erkek çocuk, kız çocuk” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Sorumluluk değeri ele alınırken insan ve hayvan karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken üç kadın, üç erkek karakter kullanılmıştır. Hayvan olarak ise bir karakter kullanılmıştır. Sorumluluk değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “ödevlerini yapmayı üstlenme, hedeflerini yerine getirmek için görev üstlenip yapma, derste ve öğrenmede olan çalışkanlık, ev işinde olan çalışkanlık, kişisel temizlik, çevre temizliği, eşya temizliği, ev temizliği” bağlamında işlenmiştir.

3.1.9. Karakterleri Niteleyen Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.9.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu sevgi değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Çanakkale” adlı metinde geçen “Savaşı yöneten Mustafa Kemal Atatürk’ün başarılı komutanlığıyla savaşı kazandılar ve düşmanı yendiler.” (İTDK, s. 85) ifadesiyle karakteri niteleyen değer vatanseverlik olduğu anlaşılmaktadır.

Metne bağılı 3. Etkinlikte “Çanakkale Savaşı’nı kim yönetiyormuş?” (İTDK, s. 86) sorusuyla Mustafa Kemal Atatürk karakterini niteleyen değerin vatanseverlik olduğu tekrar vurgulanmıştır.

“Atatürk” adlı metinde geçen “Yurdumuzu düşmanlardan kurtarmak için savaşımlara katılmış. Atatürk’ün liderliğinde savaşımları kazanmışız. Atatürk vatanını çok sevmiş. Vatanı için çok çalışmış.” (İTDK, s. 89) ifadesiyle karakteri niteleyen değerin vatanseverlik olduğu tekrar vurgulanmıştır.

“Dedemin Madalyası” adlı metinde geçen “Atatürk askerlerin komutanıydı. Vatanımızın her yerini dolaştı. Askerleri bir araya getirdi. Vatanımızda yaşayan tüm insanlar düşmanlardan kurtulmak için Atatürk’e yardım etti.” (İTDK, s. 106) İfadesiyle karakteri niteleyen değerin vatanseverlik olduğu bir kez daha vurgulanmıştır.

“Atatürk Ne Demek?” adlı metinde geçen “Atatürk demek sevmek demektir. Yurdunu ulusunu, bayrağını çok sevmek.” (İTDK, s. 112) ifadesiyle karakteri niteleyen değerin vatanseverlik olduğu vurgulanmaktadır.

3.1.9.2. Seyit Onbaşı ve Türk Askerleri Karakterlerini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Metne bağılı görselde Seyit Onbaşı ile ilgili bilgiye ulaşılmamaktadır. Türk askerleri ise asker elbiseleriyle bir ordu olarak resmedilmiştir. Metindeki karakterler genellikle asker, onbaşı gibi mesleklerle isimlendirilmiştir. Yaşadıkları yer belli olmayıp olayın geçtiği yer anlatılan savaşın geçtiği Çanakkale’dir. Seyit onbaşı karakterinin savaşta büyük çaba göstererek düşman gemilerini vurma eylemi vatanseverlikle nitelenebilir. Türk askerlerinin kahramanca savaşımları onların karakterlerini niteleyen değerlerin vatanseverlik olduğunu göstermektedir.

Seyit Onbaşı ve Türk Askerleri Karakterlerini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Metinde geçen “Seyit onbaşı çok ağır olan top mermisini sırtına alarak topa taşıdı. Düşman gemisini vurdu. Nusrat isimli gemimiz düşman gemisini patlattı. Kahraman askerlerimizden korkan ve gemileri batan düşman askerleri geri çekilmek zorunda kaldı.” (İTDK, s. 84) ifadesiyle karakterleri niteleyen değerin vatanseverlik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.9.3. Dede Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Dede karakteri bir görselde resmedilmiştir. Dede aksakallı, ak bıyıklı ve ak kaşlıdır. Sakalları bulunmamaktadır. Dedenin mesleğiyle herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece dedenin geçmişte asker olduğu ve ödül kazandığıyla ilgili bilgi verilmiştir. Dedenin tören için asker kıyafetlerini giymesi onun törenden dolayı heyecanlı olduğu anlamına gelmektedir. Dedenin öyküyü bilgilendirirken ağlaması ve Atatürk'ü anlatması onurlu hissettiği anlamına gelmekle birlikte bilgili bir vatansever olduğu görülmektedir.

Dede Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Metinde geçen “Dedesinin gözleri dolmuştu. Titreyen sesiyle Atatürk'ün vatanımız için yaptıklarını, anlatmaya devam etti.” (İTDK, s. 106) ifadesiyle karakteri niteleyen değer vatanseverlik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.9.4. Nezahat Onbaşı Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Dedemin Madalyası” isimli metne bağlı 5. Etkinlikte ise Nezahat Onbaşı isminde bir insan karakteri bulunmaktadır. Nezahat Onbaşı bir kadındır. Siyah beyaz görselde saçları dalgalı ve siyah olarak türbanının kenarından çıkmış olarak görünmektedir. Kaşları kavisli ve burnu hafif kemerlidir. Gözleri ise küçük ve siyahtır. Nezahat Onbaşı bir askerdir.

Nezahat Onbaşı Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Nezahat Onbaşı Kurtuluş Savaşı'nda büyük fedakarlıklar göstermiş kahramanlarımızdan biridir.” (İTDK, s. 111) ifadesiyle karakteri niteleyen değer vatanseverlik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.9.5. Teleskop Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Teleskop bir görselde resmedilmiş olup rengi turuncudur. Teleskop ne işe yaradığını bir karakter olarak kendisi anlatmaktadır.

Teleskop Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Görselin yanında verilen küçük metinde geçen “uzaydaki cisimleri daha büyük ve yakın gösteririm” (İTDK, s. 56) ifadesiyle karakteri niteleyen değer işlevsellik olduğu anlaşılmaktadır. İşlevsellik vatanseverlik değeriyle ilişkilendirilir.

Tablo 3.9: Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Vatanseverlik	6	9	İnsan Nesne	Vatan sevgisi, asker sevgisi, Atatürk sevgisi, korkusuzluk, vatanına sahip çıkma, vatani için başarı gösterme, savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösterme, Atatürk’le gurur duyma, askerlerle gurur duyma, işlevsel olma,

Vatanseverlik değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında altı karakter üzerinden aktarılmış ve dokuz farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta vatanseverlik değeri, “Mustafa Kemal Atatürk, Seyit Onbaşı, Türk askerleri, dede, Nezahat Onbaşı, teleskop” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Vatanseverlik değeri ele alınırken insan ve nesne karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken bir kadın, üç erkek ve bir cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Nesne olarak ise bir karakter kullanılmıştır. Vatanseverlik değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “vatan sevgisi, asker sevgisi, Atatürk sevgisi, korkusuzluk, vatanına sahip çıkma, vatani için başarı gösterme, savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösterme, Atatürk’le gurur duyma, askerlerle gurur duyma, işlevsel olma” bağlamında işlenmiştir.

3.1.10. Karakterleri Niteleyen Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.10.1. Köylüler Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Köylüler hakkında herhangi bir fiziksel özellik tanımlanmamıştır. Köylülerin mesleği belirtilmemiştir. Servis aracının yolda kalmasıyla köylülerin olay yerine gelip yolda kalanları kontrol etme eyleminde bulunması ve evlerinde misafir etmeleri yardımseverlik göstergesidir.

Köylüler Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Metinde verilen “Yağmur yağmaya devam ediyordu. Köylüler bize evlerini açtılar. Öğretmen ailelerimizi arayıp olanları anlattı. Okul idaresi minibüs yollayana kadar köyde misafir olduk.” (İTDK, s. 75) ifadesiyle karakteri niteleyen değer yardımseverlik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.10.2. Karakulak ve Tomurcuk Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu dostluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Karakulak ve Tomurcuk Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Metinde geçen;

Karakulak: Kirpi kardeşin de oynayabileceği bir oyun bulmamız lazım.

Tomurcuk: Buldum! Elimin üstünde kimin eli var oynayalım! (İTDK, s. 27) ifadeleriyle karakterleri niteleyen değer yardımseverlik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.10.3. Robot, Üç Boyutlu Gözlük, Tablet ve Pil Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

“Ekranza” adlı metne bağlı 1. Etkinlikte dört nesne karakteri görsel olarak verilmiştir. Bu karakterler kendileri hakkında bilgi vermektedir. Robot mavi bir insan olarak resmedilmiştir. Tablet, gözlük ve pil ise gri olarak resmedilmiştir.

Robot, Üç Boyutlu Gözlük, Tablet ve Pil Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Robot: İnsana benzeyen bir makineyim. Programlanabilirim (İTDK, s. 123)

Gözlük: Beni taktığınızda her şeyi gerçekmiş gibi görmenizi sağlarım (İTDK, s. 123)

Tablet: Merak ettiğiniz her konuda sizi bilgilendiririm (İTDK, s. 123)

Pil: Aletler benden güç alarak çalışırlar (İTDK, s. 123). İfadeleriyle bu karakterleri niteleyen değer kullanılabilişliğin ilişkili olduğu yardımseverlik değeridir.

Tablo 3.10: Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Yardımseverlik	7	6	İnsan Hayvan Nesne	Zorda kalana evini açma, konukseverlik, dayanışma, iş birliği, kullanılabilirlik

Yardımseverlik değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında yedi karakter üzerinden aktarılmış ve altı farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta yardımseverlik değeri, “Köylüler, Karakulak, Tomurcuk, robot, üç boyutlu gözlük, tablet ve pil” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Yardımseverlik değeri ele alınırken insan, hayvan ve nesne karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken bir cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Nesne olarak beş, hayvan olarak ise iki karakter kullanılmıştır. Yardımseverlik değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “zorda kalana evini açma, konukseverlik, dayanışma, iş birliği, kullanılabilirlik” bağlamında işlenmiştir.

Birinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Diğer Değerler

3.1.11. Liderlik Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.11.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Liderlik Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu sevgi değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Liderlik Değeri

“Çanakkale” adlı metinde geçen “Savaşı yöneten Mustafa Kemal Atatürk’ün başarılı komutanlığıyla savaşı kazandılar ve düşmanı yendiler.”(İTDK, s. 75) ifadesiyle karakteri niteleyen değer liderlik olduğu anlaşılmaktadır.

“Atatürk” adlı metinde geçen “Atatürk’ün liderliğinde savaşları kazanmışız.” (İTDK, s. 88) ifadesinden de Atatürk karakterinin liderlik değerine sahip olduğuna vurgu yapılmaktadır.

“Dedemin Madalyası” adlı metinde geçen “Atatürk askerlerin komutanıydı. Vatanımızın her yerini dolaştı. Askerleri bir araya getirdi.” (İTDK, s. 105) ifadesiyle karakteri niteleyen değer liderlik olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.11: Liderlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Liderlik	1	3	İnsan	Komuta etme, yönetme

Liderlik değeri, İlkokul 1. Sınıf Türkçe ders kitabında bir karakter üzerinden aktarılmış ve üç yerde vurgulanmıştır. Liderlik değeri “Mustafa Kemal Atatürk” karakteri üzerinden aktarılmıştır. Liderlik değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Liderlik değeri genel olarak “komuta etme, yönetme” bağlamında işlenmiştir.

3.1.12. Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.12.1. Kedi, Rüya, Efe ve Kız Çocuk Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

“Bedenim Ne Anlatıyor?” metnine bağlı 2. Etkinlikte çeşitli yüz ifadeleri olan bir kedi karakteri verilmiştir. Bu kedi mavi olarak resmedilmiştir. Gözleri ise siyahtır. Bu dışında kediyle ilgili daha fazla bilgi verilmemiştir.

Yine aynı metne bağlı 4. Etkinlikte bir kız çocuk karakteri verilmiştir. Bu karakter kahverengi uzun saçlı, turuncu kazaklı ve turkuaz etekli olarak resmedilmiştir. Görselden karakterin gülümsediği ve mutlu olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı metne bağlı 5. Etkinlikte Rüya ve Efe karakterleri resmedilmiştir. Rüya kahverengi toplanmış bir saçla ve uzun yeşil bir elbiseyle resmedilmiştir. Ayrıca Rüya karakteri gözlüklüdür. Görselden bu karakterin mutlu olduğu anlaşılmaktadır.

Efe karakteri siyah saçlı, turuncu kazaklı ve turuncu pantolonlu olarak resmedilmiştir. Görselden bu karakterin mutsuz olduğu anlaşılmaktadır.

Kedi, Rüya, Efe ve Kız Çocuk Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Kedi karakteri bir görselde mutlu yüz ifadesine sahiptir. Buradan kediye niteleyen değer mutluluk olduğu anlaşılmaktadır (İTDK, s. 11).

Kedi karakteri başka bir görselde mutsuz yüz ifadesine sahiptir. Buradan kediye niteleyen değerin mutsuzluk olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda zıt değer olan mutluluk değeri alınmıştır (İTDK, s. 11).

Kız çocuk karakterine ait olan “mutluluktan havalara uçtum” (İTDK, s. 13) ifadeyle bu karakteri niteleyen değerin mutluluk olduğu anlaşılmaktadır.

Rüya karakteri görselde mutlu olarak resmedilmiştir (İTDK, s. 14). Buradan karakteri niteleyen değerin mutluluk olduğu anlaşılmaktadır.

Efe karakteri görselde mutsuz olarak resmedilmiştir. (İTDK, s. 14). Bu durumda zıt değer olan mutluluk değeri alınmıştır.

3.1.12.2. Anne Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Anne karakterinin karakterizasyonu sevgi değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Anne Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen “Sessizce mutfığa girdim. Buzdolabını tepsiye taşıdım, Tepsiyi de odama, Güzel bir sofraya hazırladım. Bir de davetiye. Davetiye bir zarfa koydum, Salon kapısının altından ittim. Odama kapanıp beklemeye başladım. Çok geçmeden kapı açıldı. Annem girdi içeri. Manzarayı görünce şaşırdı. Elini tuttum, şöyle buyurun hanımefendi, dedim. Belinin arkasına yastık koydum. Karşısına geçtim. “Ne arzu edersiniz?” diye soracaktım. Bir de baktım, ağlıyor.” (İTDK, s. 17) ifadesiyle anne karakterini niteleyen değerin mutluluk olduğu anlaşılmaktadır.

Yine metne bağlı 3. Etkinlikte “Annesi neden ağlıyor?” (İTDK, s. 19) sorusuyla anne karakterini niteleyen değerin mutluluk olduğu bir kez daha vurgulanmaktadır.

3.1.12.3. Kirpi Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu dostluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Kirpi Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen:

Kirpi: Yaşasın! Topu tuttum!(İTDK, s. 26).

Kirpi: Yaşasın! Sonunda benim de oynayabileceğim bir oyun var. (İTDK, s. 28).

Kirpi: İyi ki sizin gibi arkadaşlarım var! Yaşasın. (İTDK, s. 28) ifadelerinden karakteri niteleyen değer mutluluk olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.12.4. Kurbağa Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu saygı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Kurbağa Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen “Kurbağa bağıryormuş neşeyle: Vırak da vırak” (İTDK, s. 38) ifadesinden karakteri niteleyen değer neşeliliğin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

3.1.12.5. Erhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu dostluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Erhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen “Ama gelin, dedi annem çikolatalı pasta yapacak...Bütün çocuklar bu haberi sevinçle karşıladılar.” (İTDK, s. 47) ifadesinden ve “Beş konuk, bir de Erhan uzun zaman gülüp türkü söylediler, oynayıp eğlendiler.” (İTDK, s. 48) ifadesinden karakterleri niteleyen değer neşelilik ve eğlencelilik değerlerinin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

3.1.12.6. Ağaç ve Fidan Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu özdenetim değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ağaç ve Fidan Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metne bağlı 4. Etkinlikte verilen görselde (İTDK, s. 50) her iki karakter neşeli yüz ifadesiyle resmedilmiştir. Bu durumda her iki karakteri niteleyen değer neşeliliğin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

3.1.12.7. Çocuk ve Ay Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

“Uzay” metnine bağlı 7. Etkinlikte çocuk ve Ay karakterleri bulunmaktadır. Çocuk ve Ay hakkında herhangi bir fiziksel bilgiye ulaşılamamıştır. Sadece Ay karakterinin doğal ortamının gök olduğu ve ışığa sahip olduğu belirtilmiştir.

Çocuk ve Ay Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen;

“Çocuk ısıklık çaldı Ay’a,

Ay çocuğa güldü,

Işığını yaya yaya

Gökten yere süzüldü,

Gelip masaya oturdu. (İTDK, s. 62) ifadesinden karakterleri niteleyen değer neşeliliğin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

3.1.12.8. Bay Yavaş Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen karakterin fiziksel özellikleriyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Fakat metinle ilgili verilen görselde karakterin fiziksel özellikleri açıkça görülmektedir. Görsele göre Bay yavaş (kaplumbağa) yeşil renktedir. Bay Yavaş’ın sırtında kahverengi kabuğu bulunmaktadır. Gözleri büyük resmedilmiştir.

Metinde geçen karakter hakkında eğitim seviyesi veya meslek hakkında bilgi verilmemiştir. Yaşadığı yer yeşilliğin, çiçeklerin ve gölün olduğu doğal bir ortamdır. Aynı kaplumbağa karakterini bulunduran 9. etkinlikte kaplumbağanın evinin sırtında olduğu ve karada yaşadığı ifade edilmektedir. Bay yavaş uykudan uyanıp ne zaman uyuduğunu anlamak için soru sorma eyleminde bulunmaktadır. Bay yavaşın ekim ayının gelmesiyle uyuma eylemi ve baharın gelişiyle uyanma eylemi doğallığı hakkında ipucu vermektedir. Metinde sadece Bay Yavaş karakteriyle ilgili “Ne zaman uyumuştun? Hatırlamak için düşündü durdu.” düşünce ifadesi yer almaktadır.

Bay Yavaş Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen;

“Bahar geldi, çiçekler açtı.

Bay Yavaş uyandı, dışarı baktı.

Güneşin sıcak ışıklarıyla

Isınınca neşeyle dolandı.” (İTDK, s. 64) ifadesinden karakteri niteleyen değer neşeliliğin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

3.1.12.9. Çocuk, Zeynep, Serdar ve Çocuğun Diğer Arkadaşları Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde fiziksel tanımlar bulunmayıp metinle ilgili verilen görselden karakterlerin fiziksel özellikleri belirtilmiştir. Görsele göre çocuğun cinsiyeti kızdır.

Kıvırcık siyah saçları bulunmaktadır. Metindeki diğer karakterlerde olduğu gibi gözleri büyük resmedilmiştir. Zeynep karakterinin saçları pembe ve gözleri büyük resmedilmiştir. Görselde iki erkek çocuğu bulunmaktadır. Bunlardan hangisinin Serdar olduğu belli değildir. Biri şişman ve somurtkan diğeri ise zayıf ve rahat tavırlıdır. Metinde geçen ifadelerden zayıf görünümlü ve rahat tavırlı olan Serdar olabilir. Çocuk karakterler öğrencidir. Bütün karakterlerin yaşadıkları yer ve geçmişleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece karakterlerin bir okul gezisinde oldukları anlaşılmaktadır.

Çocuk, Zeynep, Serdar ve Çocuğun Diğer Arkadaşları Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Çocuk karakterlerin verilen bazı eylemlerinden neşeli oldukları bilgisine ulaşılmaktadır. “Zeynep, kocaman bir salıncak ipi getirmiş Serdar yeni futbol topunu almış yanına. Ben de voleybol topumu almıştım tabii.” (İTDK, s. 73). Çocuk karakterlerin verilen bazı eylemlerinden eğlendikleri anlaşılmaktadır. “Biz kızlarla voleybol oynadık, ip atladık. Salıncakta birbirimizi uçurduk” (İTDK, s. 74).

3.1.12.10. Ali ve Ayşe Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu saygı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ali ve Ayşe Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

“Çanakkale” metninde geçen “Hikâyeyi dinleyen çocuklar mutluluk ve gururla Çanakkale’den ayrılırlar.” (İTDK, s. 85) ifadesinden karakterleri niteleyen değerin mutluluk olduğu anlaşılmaktadır.

“23 Nisan Kutlu Olsun” adlı metinde geçen “yaşasın 23 Nisan! Bugün bizim bayramımız.” (İTDK, s. 95) ve “Sıra Ali ve Ayşe’ye geldi. Onlar da gurur ve neşeyle şiirlerini okudular.” (İTDK, s. 96) ifadelerinden karakterleri niteleyen değer neşeliliğin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

3.1.12.11. Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu öz denetim değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Emre ve Eren Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Metinde geçen “Daha önce izledikleri animasyonlar onları bu kadar mutlu etmemiştir.” (İTDK, s. 121) ve “Çocuklar sabah akşam Neşeli adını verdikleri köpeklerle oynadılar.”(İTDK, s. 122) ifadelerinden karakterleri niteleyen değer neşeliliğin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

Metne bağlı 7. Etkinlikte Emre ve Eren karakterleri oyun oynarken resmedilmiştir (İTDK, s. 127). Buradan karakterleri niteleyen değer neşeliliğin ilişkili olduğu mutluluk değeri bir kez daha vurgulanmaktadır.

3.1.12.12. Gergedan, Fil ve Kaplan Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Karakulak ile Tomurcuk metnine bağlı 5. Etkinlikte gergedan, fil ve kaplan karakterleri bulunmaktadır. Etkinlikte verilen kısa metinde karakterler hakkında herhangi bir fiziksel tanım verilmemiştir. Fakat karakterlerin resmedildiği bir görsel bulunmaktadır. Buna göre gergedan kahverengi bir vücuda, kahverengi sivri kulaklara ve siyah gözlere sahiptir. Fil karakteri mavi olarak resmedilmiş olup ayaklarının ve hortumunun ucu beyaz, gözleri ise siyah olarak gösterilmiştir. Kaplanın vücudu turuncu olup vücudunda çizgi çizgi siyahlıklar bulunmaktadır. Yine kaplan karakterinin de gözleri siyahtır.

Her iki karakter oyun oynama eyleminde bulunmuşlardır.

Gergedan, Fil ve Kaplan Karakterlerini Niteleyen Mutluluk Değeri

Etkinlikte geçen “ormandaki hayvanlar çatlak patlak yarışması düzenlediler.”(İTDK, s. 32) ifadesinden karakterleri niteleyen değer neşelilik değerinin ilişkili olduğu mutluluk değeridir.

Tablo 3.12: Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Mutluluk	29	25	İnsan	Bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mutsuzluk, keyifli, şen, oyun oynama, hoş giden bir şeyin olmasıyla coşku duymak
			Hayvan	
			Bitki	
			Gök cisimleri	

Mutluluk değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında yirmi dokuz karakter üzerinden aktarılmış ve yirmi beş farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta

mutluluk değeri, “kedi, Rüya, Efe, kız çocuk, anne, kirpi, kurbağa, Erhan, Doğramacının Çocuğu, Demircinin Çocuğu, Memurun Çocuğu, Saracın Çocuğu ve Hava Subayının Çocuğu, ağaç, fidan, çocuk, Ay, Bay Yavaş, çocuk, Zeynep, Serdar, çocuğun diğer arkadaşları, Ali, Ayşe, Emre, Eren, gergedan, fil, kaplan” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Mutluluk değeri ele alınırken insan, hayvan, bitki ve gök cisimleri karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken altı kadın, altı erkek ve yedi cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Bitki olarak iki, hayvan olarak yedi ve gök cisimleri olarak ise bir karakter kullanılmıştır. Mutluluk değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mutsuzluk, keyifli, şen, neşelilik, oyun oynama, hoş giden bir şeyin olmasıyla coşku duymak” bağlamında işlenmiştir.

3.1.13. Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular

3.1.13.1. Astronot Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Uzay” metnine bağlı 1. Etkinlikte bir insan karakteri bulunmaktadır. Üzerinde astronot kıyafeti vardır. Buradan karakterin astronot olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Bu astronotun cinsiyeti belli değildir. Karakterin yaşadığı yer ve geçmişi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece uzay gemisi kullandığı bilgisine ulaşılmaktadır.

Astronot Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Uzay” metnine bağlı 1. Etkinlikte geçen “uzay gemisini” (İTDK, s. 56) ifadesinden karakteri niteleyen değerin bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.13.2. Çınar Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Uzay” metnine bağlı 1. Etkinlikte Çınar adında bir insan karakteri bulunmaktadır. Bu karakter bir erkek çocuğu olarak resmedilmiştir. Saçları kahverengi, gözleri ise siyahtır. Üzerinde beyaz bir önlük vardır. Önünde ise teleskop bulunmaktadır. Çınar kendi ifadesinde uzay gözlemcisi olduğunu belirtmektedir. Görevinin uzayla ilgili merak ettiklerini araştırmak olduğunu ifade etmektedir.

Çınar Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Karakterin “merhaba, ben uzay gözlemcisi Çınar. Uzayla ilgili merak ettiklerimi araştırıyorum.”(İTDK, s. 59) ifadesinden karakteri niteleyen değerin bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.13.3. Matrakçı Nasuh, Hezarfen Ahmet Çelebi, Thomas Edison Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Metinde bazı mucitlerden bahsedilmektedir. Bu mucitlerden sadece Hezarfen Ahmet Çelebi bir görselde resmedilmiştir. Bu görselde karakter uçmaktadır. Ayrıca uçuşunu sağlayan kanatlar takmıştır. Hezarfen Ahmet Çelebi uçuş eylemini Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar gerçekleştirmiştir. Bu bilgiden karakterin yaşadığı yerin İstanbul olabileceği bilgisine ulaşılmaktadır. Diğer mucitlerin ise sadece icatları hakkında bilgi verilmektedir. Karakterlerin yaşadığı yer ve geçmişi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Matrakçı Nasuh, Hezarfen Ahmet Çelebi, Thomas Edison Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Metinde geçen “Nasuh, özellikle geometri ve matematik alanlarında önemli bir bilim insanıymış. Uzunluk ölçülerini gösteren cetveller hazırlamış.”(İTDK, s. 131) ifadesinden karakteri niteleyen değerin bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır. “Uçuşu başaran ilk Türk bilgini ise Hezarfen Ahmet Çelebi’ymiş. Galata Kulesi’nden Üsküdar’a kadar uçmuş.” (İTDK, s. 131) ifadesinden bu karakteri de niteleyen değerin bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır. “Thomas Edison ise ampülü bulmuştur.” (İTDK, s. 131) ifadesinden ise bu karakteri niteleyen değerin bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır.

Metne bağlı 3. Etkinlikte verilen “Bilim insanı Nasuh ne hazırlamıştır?”(İTDK, s. 133) ve “Hezarfen Ahmet Çelebi ne yapmıştır?” (İTDK, s. 133) sorularıyla bilimsellik değeri tekrar vurgulanmaktadır.

3.1.13.4. Küçük Mucit Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Başıma İcat Çıkardım” metnine bağlı 8. Etkinlikte verilen görselde bir erkek çocuğu karakteri bulunmaktadır. Bu çocuk kahverengi saçlı ve gözlüklüdür. Üzerinde beyaz önlük önünde ise deney malzemeleri bulunmaktadır.

Küçük Mucit Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Başıma İcat Çıkardım” metnine bağlı 8. Etkinlikte verilen “Ben küçük bir mucidim. Şimdi size yeni icadımı tanıtacağım.” (İTDK, S. 137) ifadesinden karakteri niteleyen değerin bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.13.5. İbni Sina ve Aziz Sancar Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu özdenetim değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

İbni Sina ve Aziz Sancar Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Metinde geçen “Merhaba, ben Zeynep. Size muhteşem bir bilim insanını tanıtacağım. İbni Sina doktorların doktoru olarak anılıyor.” (İTDK, s. 140) ifadesinden İbni Sina karakterini niteleyen değer bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır.

Aziz Sancar karakteri için söylenen “Aziz Sancar, ünlü Türk bilim insanıdır.” (İTDK, s. 148) ifadesinden karakteri niteleyen değer bilimsellik olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.13: Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

(D.İ.)	(K.S)	(D.V.S.)	(K.K.Ç)	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Bilimsellik	8	10	İnsan	İcat yapma, bilimsel işler yapma, deney yapma, bilim insanı olma, yeni bir şey ortaya çıkarma

Bilimsellik değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında sekiz karakter üzerinden aktarılmış ve on farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta bilimsellik değeri, “astronot, Çınar, Matrakçı Nasuh, Hezarfen Ahmet Çelebi, Thomas Edison, Küçük mucit, İbni Sina ve Aziz Sancar” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Bilimsellik değeri ele alınırken sadece insan karakterleri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken yedi altı erkek ve bir cinsiyeti belli olmayan karakter kullanılmıştır. Bilimsellik değeri, İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında daha çok “icat yapma, bilimsel işler yapma, deney yapma, bilim insanı olma, yeni bir şey ortaya çıkarma” bağlamında işlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Karakterler insan, hayvan, bitki, nesne ve gök cisimleri olarak gruplara ayrılmış olup yapılan analizler sonucu 1. sınıf Türkçe ders kitabında en çok insan karakterine rastlanmıştır. Daha sonra hayvan karakteri yer almıştır. Hayvan karakterinden sonra ise çok büyük bir farkla nesne, bitki ve gök cisimleri karakterleri 1. sınıf Türkçe ders kitabında yerini almıştır. Sonuç olarak 1. sınıf Türkçe ders kitabında 77 karakter tespit edilmiştir. Bunların 54 tanesi insan, 14 tanesi hayvan, 5 tanesi nesne, 2 tanesi bitki ve 2 tanesi gök cisimleri karakterleridir.

İnsan karakterlerine bakıldığında 24 erkek, 15 kadın ve 15 cinsiyeti belli olmayan karakter geçmektedir. 14 tane çocuk karakter geçmektedir ve isimleri belli değildir. Bunların 7 tanesinin cinsiyeti belli olmayıp metinlerde çocuk olarak bahsedilmektedir. Diğer 7 tane karakterin 4 tanesi kız, 3 tanesi erkektir. 2 tane isimsiz yetişkin bulunmaktadır. Biri kadın diğeri ise erkektir. 1. sınıf Türkçe ders kitabında 8 tane bilim insanı karakteri geçmektedir. Bunların hepsi erkek olup kadın bilim insanlarına hiç yer verilmemiştir. Fakat bir tanesi astronot olarak bulunup cinsiyeti belirtilmemiştir. Düşman askerleri ve Türk askerleri olmak üzere iki asker grubundan bahsedilmiştir. Bunlar 2 grup olarak değil 2 karakter olarak alınmıştır. Sadece bir kadın kahraman (Nezahat Onbaşı) karakteri geçmektedir. Kahraman sıfatı daha çok başta Mustafa Kemal Atatürk karakteri ile ilişkilendirilmiş olup Seyit onbaşı ve Türk askerleri ile de kullanılmıştır. Kitapta 3 dede karakteri bulunmaktadır. Dede karakteri daha çok bilgi veren bir karakter olarak kitapta yer almıştır. Sadece bir tane anne karakteri bulunmaktadır. Bu anne tesettürlü olarak resmedilmiştir. Anne karakteri için belirtilen tek meslek ev hanımlığı olup fedakârlık değerinin ilişkili olduğu sevgi değeriyle nitelendirilmiştir. Karakterlerin meslekleri öğretmen, şoför, bilim insanı, astronot, asker, öğrenci olarak çeşitlenmektedir. Kitapta engellilere hiç yer verilmemiştir. İnsan karakterlerini niteleyen değerler dostluk, özdenetim, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, liderlik, bilimsellik ve mutluluktur.

1. sınıf Türkçe ders kitabında hayvan karakterleri olarak ayı, kirpi, kurbağa, kaplumbağa, maymun, köpek, kedi, kuş, gergedan, fil ve kaplan kullanılmıştır. Hayvan karakterlerini niteleyen değerler adalet, dostluk, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik ve mutluluktur. Yine sözü geçen kitapta bitki çeşidi olarak fidan ve ağaç

karakterleri geçmektedir. Bitki karakterlerini niteleyen değerler özdenetim ve mutluluktur. Gök cisimleri olarak ise Ay ve Güneş karakterleri kullanılmıştır. Gök cisimleri karakterlerini niteleyen değerler saygı ve mutluluktur. Nesne olarak ise Teleskop, Robot, Üç boyutlu gözlük, Tablet ve Pil karakterleri geçmektedir. Nesne karakterlerini niteleyen değerler vatanseverlik ve yardımseverliktir.

1. sınıf Türkçe ders kitabında bir karakteri niteleyen bir değer olduğu gibi birkaç değer de olduğu görülmüştür. Aynı zamanda 1. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan insan karakterleri daha çok Mustafa Kemal Atatürk, bilim insanı, anne, çocuk, dede, arkadaş ve öğretmendir. Çocuk karakteri birçok metinde anlatıcı olarak geçip bazı yerlerde kendisini ve çevresini bazı yerlerde ise Atatürk'ü veya bilim insanını anlattığı görülmüştür.

Değerlerin tespit edilmesinde ölçüt alınan fiziksel özellikler metin içerisinde belirtilmemiş olup çoğunlukla görseller yoluyla aktarılmaya çalışılmıştır. Karakterler arasında cinsiyet eşitsizliği bulunduğu gibi cinsiyeti belli olmayan karakterlere de rastlanmıştır. Sıkça geçen çocuk karakterleri ise Ali ve Ayşe'dir.

Eğitim seviyesi, meslek, yaşanan ortam gibi isim ölçütleri neredeyse hiç belirtilmemiştir. Yaşanılan ortam ve fiziksel özellikler bilgisine daha çok görseller yoluyla ulaşılmıştır. Belirtilen meslek grupları daha çok öğretmen, öğrenci, bilim insanı ve asker olarak öne çıkmıştır. Karakterleri niteleyen değerler daha çok eylemler üzerinden tespit edilmiştir; yani metinlerde karakterleri niteleyen değerlerin ortaya çıkarılmasını sağlayan karakterizasyon öğelerinden olan fiziksel özellikler neredeyse hiç belirtilmemiştir, buna karşın eylemlere ve diyaloglara sıkça yer verilmiştir.

Söz konusu kitapta, hayvanlar, bitkiler ve gök cisimleri konuşabilen, düşünebilen ve değerlendirme yapabilen karakterler olarak verilmiştir. Bu durum, bu karakterleri niteleyen değerlerin tespit edilmesini kolaylaştırmıştır.

Kitapta karakterleri niteleyen on üç tane değere rastlanmıştır. Bu değerler; on kök değer olan “adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik ve de diğer değerler olan liderlik, mutluluk ve bilimselliktir.”

Kök değerlere bakıldığında; adalet değeri haklara önem vermeme, kurallara uymama; dostluk değeri arkadaşına önem verme, arkadaşını düşünme, bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek amacıyla mücadele etmek, dargın olma durumu, küslük; dürüstlük

değeri kurallara uymayan, oyun bozan; özdenetim değeri kendi kendini denetleyememe, özgüvensiz, içine kapalı, sosyal ilişkileri zayıf olma, eşsiz, ayırt edici özelliği olan, hassas, kendisinden beklenen sonucu veren, bilgili, olgun, başarı, hedefe ulaşma; sabır değeri gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme, bir işteki engelleri yenme kararlılığı, telaş; saygı değeri çevreye saygı, Atatürk'e saygı, Milli bayramlara saygı, sağlığa saygı, büyüklere saygı, bilim insanlarına saygı, sağlığa saygısızlık, başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, başkalarını tebrik etmek, şükretmek, sempatiklik; sevgi değeri anne sevgisi, evlat sevgisi, doğa sevgisi, çocuk sevgisi, hayvan sevgisi; sorumluluk değeri ödevlerini yapmayı üstlenme, hedeflerini yerine getirmek için görev üstlenip yapma, derste ve öğrenmede olan çalışkanlık, ev işinde olan çalışkanlık, kişisel temizlik, çevre temizliği, eşya temizliği, ev temizliği yapma; vatanseverlik değeri vatan sevgisi, asker sevgisi, Atatürk sevgisi, korkusuzluk, vatanına sahip çıkma, vatani için başarı gösterme, savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösterme, Atatürk'le gurur duyma, askerlerle gurur duyma, işlevsel olma; yardımseverlik değeri zorda kalana evini açma, konukseverlik, dayanışma, iş birliği, kullanılabilirlik bağlamlarında kullanılmıştır.

Kök değerler dışındaki diğer değerlere bakıldığında; liderlik değeri komuta etme, yönetme; mutluluk değeri bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mutsuzluk, keyifli, şen, oyun oynama, hoş giden bir şeyin olmasıyla coşku duymak; bilimsellik değeri icat yapma, bilimsel işler yapma, deney yapma, bilim insanı olma, yeni bir şey ortaya çıkarma bağlamlarında kullanılmıştır.

Bulgularda verilen tablolara bakıldığında karakter sayısı ve değerın vurgu sayısında orantısızlık olduğu görülmektedir. Nedeni birkaç karakterin ortak eylem ve düşüncesinden bir değer oluşmasıdır. Yani birkaç karakter birlikte bir değerle nitelendirilmiştir.

Kitapta olumlu değerlere zıt olan değerlere de yer verildiği belirlenmiştir. Olumlu değerlerin zıt değerler üzerinden aktarılması, okuyucunun daha net bir karşıtlık görmesini sağlaması açısından önemlidir.

Karakterleri niteleyen değerlere bakıldığında, en çok vurgulanan değerlerin sırasıyla mutluluk, sevgi, saygı ve özdenetim, en az vurgulanan değerlerin ise adalet, dostluk, dürüstlük, liderlik ve sabır olduğu görülmüştür. Soylu (2019) yaptığı çalışmada da benzer şekilde en çok vurgulanan kök değerin sevgi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Eken

ve Öksüz (2019) ile Yılar (2016) tarafından yapılan çalışmalar da aynı sonuca varmıştır. Alıcı (2019) tarafından yapılan “İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada da sevgi değeri en çok saptanan değer olmuştur. Arslan ve Akpınar (2024) tarafından yapılan “İkinci Sınıf Türkçe Ders Kitabının Kök Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada ise sevgi değeri, sorumluluk değerinden sonra en çok vurgulanan değer olarak tespit edilmiştir. Tatlısu ve Yorulmaz (2024) tarafından yapılan “İlkokul 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin İçeriğinin Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada da en çok vurgulanan değer sevgi olduğu belirlenmiştir.

1. sınıf düzeyi baz alınarak yapılan bu çalışmada, sabır değeri en az vurgulanan değerler arasındayken, Bozgün ve Akdağ (2022) tarafından yapılan “İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Değerlerin İncelenmesi” adlı çalışmada sabır değeri, yardımseverlik ve sorumluluk değerleriyle birlikte en sık rastlanan değer olarak tespit edilmiştir. Aynı çalışmada adalet ve dürüstlük değerleri, sabır, dostluk ve liderlik değerleriyle birlikte en az vurgulanan değerler olarak belirlenmiştir. Eken ve Öksüz (2019) tarafından yapılan “İlkokul (1-4) Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmada da adalet ve dürüstlük değerleri en az işlenen değerler olarak saptanmıştır. Erdönmez (2019) tarafından yapılan “İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmada da en az vurgulanan değer adalet olduğu sonucuna varılmıştır. Türkben (2019) tarafından yapılan “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada en çok vurgulanan değer sevgi, en az vurgulanan değer ise adalet olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada her bir değer vurgu sayısında büyük farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır. Dökme ve Tunçer (2022) tarafından yapılan ilkökul (1-4) Türkçe ders kitabı düzeyindeki çalışmada da aynı sonuca ulaşılmıştır.

Araştırma sürecinde ilkökul 1. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan karakterleri niteleyen değerlerin Milli Eğitim Türkçe Öğretim Programında belirtilen kök değerlerle ve ilgili alt değerlerle uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca kullanılan değer bağlamlarıyla, ilkökul 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin alt tutum ve davranışlarla ve Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçlarıyla örtüştüğü saptanmıştır.

ÖNERİLER

1. Bu çalışmanın bulgularına doküman incelemesi yöntemiyle ulaşılmıştır. Gelecek çalışmalarda, farklı araştırma modelleri kullanılarak konuya yeni bakış açıları getirilebilir.
2. İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında karakterleri niteleyen değer dağılımında dengesizlik görülmüştür. Kitap hazırlanırken bu durum göz önünde bulundurulabilir.
3. Söz konusu kitapta engelli bireylere hiç yer verilmemiştir. Kitap hazırlanırken buna dikkat edilmesi önerilebilir.
4. Söz konusu kitapta insan karakterlerine sıklıkla yer verilirken hayvan, bitki, nesne ve gök cisimleri karakterlerine çok az yer verilmiştir. Bu açıdan az verilen karakter sayısında artış sağlanabilir.
5. Bu araştırma bazı karakterlerin isimsiz olduğunu ortaya koymuştur. Kitap hazırlanırken karakterlerin daha kolay anlaşılmasını sağlamak açısından bu durum göz önünde bulundurulabilir.
6. Bu araştırma bazı insan karakterlerinin cinsiyetlerinin belli olmadığını ortaya koymuştur. Kitap hazırlanırken karakterlerin daha kolay anlaşılmasını sağlamak açısından bu durum göz önünde bulundurulabilir.
7. Bu araştırma sonucunda bazı karakterlere görsellerde yer verilmediği görülmüştür. Kitap hazırlanırken karakterleri daha kolay tanımlamak açısından bu duruma dikkat edilebilir.
8. Söz konusu kitapta kadın bilim insanlarına hiç yer verilmemiş ve kadın kahramanlara da çok az yer verilmiştir. Kitap hazırlanırken, değerleri yalnızca bir cinsiyet üzerinden değil, her iki cinsiyet üzerinden de aktarmak açısından bu duruma dikkat edilebilir.
9. Söz konusu kitapta anne karakteri için belirtilen tek meslek ev hanımlığı olup fedakârlık değerinin ilişkili olduğu sevgi değeriyle nitelendirilmiş ve bu karakter tesettürlü olarak resmedilmiştir. Bu durum anne karakterinin toplumun tek bir kesimden ve kendisini düşünmeyen sadece verici bir

karakter olarak algılanmasına neden olmuştur. Kitap hazırlanırken bu durum göz önünde bulundurulabilir.

10. Bu çalışmada ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Diğer ders kitapları bu çalışma esas alınarak çalışmalara dahil edilebilir.
11. 1. sınıf Türkçe ders kitabıyla ilgili literatürde yeterli sayıda çalışma yapılmamıştır. İleriki araştırmalarda 1. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarına daha çok yer verilebilir.
12. Kök değerlerden biri olan adalet değerine söz konusu söz konusu kitapta az yer verilmiştir. Özellikle küçük yaşlarda kazanmanın önemli olduğu adalet değerine kitapta daha çok yer verilebilir.
13. Yine aynı şekilde kök değerlerden biri olan dürüstlük değerine söz konusu kitapta az yer verilmiştir. Yine küçük yaşlarda kişiliğe oturması önemli olan dürüstlük değerine kitapta daha çok yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Abramson, K., & Leite, A. (2018). Love, Value, And Reasons. İçinde *The Oxford Handbook of Philosophy of Love* (Sayı July, ss. 1-22). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199395729.013.7>
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Researcher: Social Sciences Studies" (RSSS) dergisi*, 2(2), 17-49.
- Alıcı, F. (2019). *İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Alver, M., & Kesicioğlu, O. S. (2021). Karakter ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları ve Uygulamaları. İçinde M. Kağan & N. Yılmaz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (3. baskı, ss. 155-174). Pegem Akademi.
- Arieli, S., Grant, A. M., & Sagiv, L. (2014). Convincing yourself to care about others: an intervention for enhancing benevolence values. *Journal of Personality*, 82(1), 15-24. <https://doi.org/10.1111/jopy.12029>
- Arslan, A., & Akpınar, E. (2024). İkinci sınıf Türkçe ders kitabının kök değerler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 22(47), 97-126. <https://doi.org/10.34234/ded.1427320>
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Avcı, A. A., İbret, B. Ü., & Karasu Avcı, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *Elementary Education Online*, 16(4), 1558-1574. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342974>
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Aydın, M. Z., & Gürler, Ş. A. (2020). *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar* (6. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Badhwar, N. K., & Jones, R. E. (2017). Aristotle on the Love of Friends. İçinde *The Oxford Handbook of Philosophy of Love* (Sayı June, ss. 1-26). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199395729.013.22>
- Bates, A. (2019). Character education and the 'priority of recognition'. *Cambridge Journal of Education*, 49(6), 695-710. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2019.1590529>
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D., & Tice, D. M. (2007). The strength model of self-control. *Current Directions in Psychological Science*, 16(6), 351-355. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00534.x>
- Bozgün, K., & Akdağ, A. (2022). İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki değerlerin incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 47-59.
- Brown, B., & Gunawardena, M. (2021). Fostering Values Through Authentic Storytelling. *Australian Journal of Teacher Education*, 46(6).

- Candan, D. G., & Ergen, G. (2014). 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 134-161.
- Cebeci, G., & Yorulmaz, B. (2023). Hayat bilgisi dersi kapsamında 3. Sınıf öğrencilerinin adalet, sorumluluk ve dostluk değerlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 508-536. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1139903>
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. Paradigma Yayıncılık.
- Christabel Pinto. (2019, August 5). *Social and emotional learning through children's literature*. Transforming Education. Erişim tarihi: 21, Temmuz, 2024, <https://www.globalpartnership.org/blog/social-and-emotional-learning-through-childrens-literature>
- Curteman, N. (2015, Nisan 17). *Global Mysteries*. <https://globalmysteriesblog.com/2015/04/17/11-characterization-strategies/>
- Çeçen, A. (1975). Hukukta norm ve adalet. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32(1), 71-115.
- Çelikkaya, T. (2019). Değerlerin Tanımı ve Sınıflandırılması. İçinde V. Aktepe & M. Gündüz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi*. Pegem Akademi.
- Dam, H. (2019). Din, Ahlak ve Değer. İçinde M. Köylü (Ed.), *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* (ss. 17-35). Nobel Yayıncılık.
- Demirtaş, Ç. Ö. (2019). İnsani-Kültürel Kalkınma Sürecinde Değerler Eğitimi. İçinde V. Aktepe & M. Gündüz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi*. Pegem Akademi.
- Derse, G. E., & Coşkun, H. (2021). Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(41), 9-35. <https://doi.org/10.34234/ded.738543>
- Dilekçi, A. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki tiyatro metinlerinin değerler aktarımı bakımından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 44-58. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1024499>
- Doğanay, M. (2019). 5, 6, 7 VE 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Bibliyoterapi Açısından İncelenmesi. Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi.
- Dökme, K., & Tunçer, B. K. (2022). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. *Milli Eğitim*, 51(235), 2085-2106. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.880197>
- Eken, N. T., & Öksüz, H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1321-1333.
- Eliüşük Bülbül, A. (2021). The effect of patience training on university students' patience and life satisfaction levels. *African Educational Research Journal*, 9(3), 712-719. <https://doi.org/10.30918/aerj.93.21.103>
- Ercan Gül, Y., & Çeliköz, N. (2018). Üniversite öğrencilerinin sabır eğilim düzeylerinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 77-87.
- Erdoğan, M. (2008). Adalet ve eşitlik. *Muhafazakâr Düşünce*, 4(14).

- Erdönmez, A. (2019). *İlkokul 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fischer, R., & Schwartz, S. (2011). Whence differences in value priorities?: Individual, cultural, or artifactual sources. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(7), 1127-1144. <https://doi.org/10.1177/0022022110381429>
- Florman, B. (2017). *Characterization*. LitChartz. <https://www.litcharts.com/literary-devices-and-terms/characterization>
- Güllühan, N. Ü., & Bekiroğlu, D. (2022). Rokeach'ın değer sınıflamasına göre sosyal bilgiler ders kitapları: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye örneği. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 171-188. <https://www.researchgate.net/publication/361678078>
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. Ötüken.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Kağan, M. (2021). Değer Tanımı ve Sınıflandırılması. İçinde M. Kağan & N. Yılmaz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (ss. 29-40). Pegem Akademi.
- Kara, M., & Emirhan, T. (2020). Değerler Eğitimi Açısından Müzik Dersi Kitaplarındaki Çocuk Şarkıları. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 153-178. <https://doi.org/10.7822/omuefd.742422>
- Karagül, S. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki karakter geliştirme yollarının incelenmesi. *Başkent University Journal of Education*, 6(2), 293-303.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Kasa Ayten, B., & Gültekin, M. (2019). İlkokul dördüncü sınıf Türkçe dersinde kültürel değerler ve eğitimi: bir durum çalışması. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(3), 1735-1773.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değerler eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye' de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması* [Marmara Üniversitesi]. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2996.2964>
- Kinnier, R. T., & Jerry L. Kernes, T. M. D. (2000). A Short List of Universal Moral Values. *Counseling and Values*, 45(1), 4-16.
- Kissling, M. T. (2018). Am I Patriotic? Learning and Teaching the Complexities of Patriotism Here and Now. İçinde *Bank Street Occasional Paper Series*.
- Korkmaz, M. (2019). Değerler Eğitimi Yaklaşımları. İçinde M. Köylü (Ed.), *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* (2. baskı, ss. 37-61). Nobel.
- Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan ve Değerleri*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Küçüköğlu, A., Albayrak, F., & Serin, N. (2020). Değerler Eğitimi Bağlamında Türkçe Dersi: Program ve Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(4), 1499-1518. <https://doi.org/10.16916/aded.797893>
- Litcharts. (2023). Erişim Tarihi: Haziran, 14, 2024, Licharts.com

- MEB. (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf
- MEB. (2019a). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)*. Erişim tarihi: 14, Haziran, 2024, mufredat.meb.gov.tr
- Oxford Sözlüğü. (2023). Erişim tarihi: 14, Haziran, 2024, www.oxfordlearnersdictionaries.com
- Oyserman, D. (2015). Values, Psychology of. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition*, 25, 36-40. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.24030-0>
- Özdemir, C. (2017). Dede Korkut Kitabında Saygı. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 16(16), 7-29.
- Özkan, U. B. (2022). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi* (5. baskı). Pegem Akademi.
- Öztep, C. (2016). *Okul Öncesi Çağı Çocuklarına Dönük Hazırlanmış Dürüstlük Konulu Öykülerin İçerik Analizi*. Akdeniz Üniversitesi.
- Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi. *Journal of Qualitative Research in Education* (C. 6, Sayı 1). <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.6c1s8m>
- Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş* (V. Atayman & G. Sezer, Ed.). Ayrıntı.
- Pudelko, C. E., & Boon, H. J. (2014). Relations between teachers' classroom goals and values: a case study of high school teachers in far north queensland, Australia. *Australian Journal of Teacher Education*, 39(8), 14-36. <https://doi.org/10.14221/ajte.2014v39n8.1>
- Read, Write, Think. (2023). International Reading Association.
- Reinhardt, N., Trnka, L. M., & Reinhard, M. A. (2023). The correlation of honesty-humility and learning goals with academic cheating. *Social Psychology of Education*, 26(1), 211-226. <https://doi.org/10.1007/s11218-022-09742-2>
- Rice, F., Harold, G. T., Boivin, J., Van Den Bree, M., Hay, D. F., & Thapar, A. (2010). The links between prenatal stress and offspring development and psychopathology: disentangling environmental and inherited influences. *Psychological Medicine*, 40(2), 335-342. <https://doi.org/10.1017/S0033291709005911>
- Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(3), 268-290.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Anı Yayıncılık.
- Sezer, A., Çoban, O., & Akşit, İ. (2017). Öğretmenlerin sorumluluk değeri algılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 122-144. <https://doi.org/10.29065/usakead.285941>
- Shi, Y., & Lin, X. (2021). A test of Maslow's hierarchy of needs concept by a correlational model among adult learners. *Amerikan Yetişkinler ve Sürekli Eğitim Derneği*, 229-234.
- Soylu, N. (2019). *İlkokul 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.

- Şahin, Ö., & Tuğrul, K. (2020). İlkokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 173-208. <https://doi.org/10.34234/ded.620309>
- Taş, H. (2022). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının evrensel değerler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62, 455-475. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1054065>
- Tatlısu, M., & Yorulmaz, B. (2024). İlkokul 3. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin içeriğinin değerler açısından incelenmesi. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 8(1), 54-81. <https://doi.org/10.32960/uead.1436708>
- TDK. (2023). TDK. Erişim tarihi: 14, Haziran, 2024, sozluk.gov.tr
- Toraman, K. D., & Memişoğlu, H. (2022). Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki edebi ürün ve görsellerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8(2), 198-217.
- TTKB. (2017). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. Erişim tarihi: 14, Haziran, 2024, saraykent.meb.gov.tr
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletği değerler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 508-526.
- Uçar, F. H., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 275-291.
- Ulusoy, K., & Arslan, A. (2019). Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi. İçinde R. Turan & K. Ulusoy (Ed.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* (3. Baskı, ss. 2-12). Pegem Akademi.
- UNESCO. (2023). *Living Values Education*. Association for Living Values Education International. <https://livingvalues.net/about-lve>
- Uzun, A., Aktepe, V., & Köybaşı, E. (2018). Değer analizi yaklaşımı yoluyla dürüstlük değerine yönelik öğrenci cevaplarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(3), 606-626.
- Uzunkol, E., & Karaca, D. (2017). İlkokul matematik ders kitaplarının içerdiği değerler bakımından incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 5(2), 55-71.
- World Values Survey Association. (2020). *World Values Survey*. <https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>
- Yaşar, Ş., Gültekin, M., & Bayır, Ö. G. (2013). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerler ve değerler eğitime yansması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 339-369.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. *Türk Bilimi Araştırmaları*, 499-522.
- Yılar, R. (2016). İlettiği değerler açısından ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerinde incelemeler. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, N. (2016). Değerler Eğitiminde Yapı-Değer İlgisi. II. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, 591-612.
- Yiğittir, S., & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(2), 49-73.

- Yontar, A. (2019). Değerlerin Kaynağı ve Toplumsal, Kültürel, Dini, Ahlakî Temelleri. İçinde V. Aktepe & M. Gündüz (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (1. Baskı, ss. 92-108). Pegem Akademi.
- Yükrük, S., & Akarsu, S. (2015). İlkokul (1-4) müzik ders kitaplarında yer alan şarkıların değerler bakımından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(4), 1684-1708.
- Yürük, T., & Düzenli, A. (2021). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programlarının kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(2). <https://orcid.org/0000-0002-2476-0720>,

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Pınar İNCEKAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Sınıf Eğitimi/ Sınıf Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Anabilim Dalı	
Programı	
Makaleler ve Bildiriler	